

SOSYAL HİZMETLERİN YAKIN TARİHİNDEN SAYFALAR

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları

1917 - 1983

Turgay ÇAVUŞOĞLU

SABEV

Turgay Çavuşoğlu

SOSYAL HİZMETLERİN YAKIN TARİHİNDEN SAYFALAR

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları 1917-1983

SABEV Yayınları No: 9
Sosyal Çalışma Dizisi: 7
Sosyal Tarih Dizisi: 1
Eylül 2005, Ankara

Kapaktaki Simge

Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından kuruluşundan itibaren değişik zamanlarda farklı simgeler kullanılmıştır. Cami önünde ağlayan çocuk, altıgen yıldız, beyaz yıldız içerisinde ay bunlardan bir kaçıdır.

Kapaktaki simge Ankara Himaye-i Etfal Cemiyetinin ilk yönetmeliğinin kapağıdan alınmıştır. Kapakta, en üstte Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamnamesi yazmakta, onun altında ağlayan çocuk resmi yer almaktadır. Resmin altında Osmanlıca "Bugünün çocukları yarının büyükleridir" cümlesi, en alta da 30 Haziran 1337 tarihi bulunmaktadır. (Hicri 1337 yılı Ankara Himaye-i Etfal Cemiyetinin kurulduğu Miladi 1921 yılına rastlamaktadır.) Kapakta gördüğünüz sadece kitabın ortasında yer alan resimdir.

TÜRKİYE SOSYAL HİZMETLER TARİHİ

**SOSYAL HİZMETLERİN
YAKIN TARİHİNDEN SAYFALAR**

**Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları
1917-1983**

Turgay Çavuşoğlu

Yazarın Özgeçmişı

ÇAVUŞOĞLU, Turgay. 1954 yılında Muğla'da doğdu, 1978 yılında Sosyal Hizmetler Akademisini bitirdi. Adana, Kütahya, Balıkesir, Ankara'da değişik sosyal hizmet kuruluşlarında yöneticilik görevi yaptı. Kütahya Huzurevinde „Huzur Gazetesi“nin ve Saray Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde “Saray'dan Çağrı” dergisinin yayınlanmasında görev aldı. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsünde yüksek lisans yaparak kamu yönetimi uzmanlığını aldı. Sosyal hizmetler konusunda sempozyumlarda sunulmuş ve yayınlanmış bildirileri bulunmaktadır. Halen Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünde Eğitim Merkezi Başkanlığında Şube Müdürü olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır. “Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu - Himaye-i Etfal Cemiyeti” adlı bir kitabı vardır (İstanbul: Maya Ofset, 2001).

CIP

[Turgay ÇAVUŞOĞLU]

[Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar - Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları 1917-1983 - Türkiye Sosyal Hizmetler Tarihi], Turgay Çavuşoğlu, Ankara, SABEV, 2005

ISBN 975-98643-2-0

ÇAV: Çavuşoğlu, Turgay

ISBN 975-98643-2-0

SABEV (Sosyal Hizmetler Araştırma, Belgeleme, Eğitim Vakfı) Yayını. 77. Sk. 23/11, Emek, 06510 ANKARA. Tlf: 0312.215 92 10, ESTA: sabev@sabev.org.tr, WEB: www.sabev.org.tr, Dizgi: SABEV gönüllüleri, Kapak: İlhan Tomanbay, Baskı: Özbay Ofset, Ankara. Tlf: 0312. 341 10 36, Basıldığı gün: 01 Eylül 2005

İÇİNDEKİLER

Önsöz

IX

BİRİNCİ BÖLÜM

Himaye-i Etfal Cemiyeti Dönemi (1917-1935)

1	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tarihini İncelemenin Önemi</i>	1
2	<i>Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin İlk Kuruluşu</i>	4
3	<i>Himaye-i Etfal Cemiyetinin Kuruluşu (İstanbul)</i>	7
4	<i>Himaye-i Etfal Cemiyeti ve Çocuk Misafirhanesi Talimatnamesi</i>	12
5	<i>Himaye-i Etfal'in Kuruluşu Sırasında Ülkenin Sosyo-Ekonomik Durumu</i>	15
6	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Amaçları</i>	18
7	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yönetim Yapısı</i>	20
8	<i>Himaye-i Etfal Cemiyeti Anayasası ve Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü</i>	24
9	<i>Dr. Fuat Umay</i>	29
10	<i>Dr. Fuat Umay'ın ABD Gezisi</i>	32

11	<i>İttihat Terakki, Masonlar ve Himaye-i Etfal</i>	35
12	<i>Atatürk ve Çocuk Sevgisi</i>	39
13	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Gelir Kaynakları</i>	43
14	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çalışmaları</i>	47
15	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu "Talebe Sofraları,,</i>	49
16	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Aşevleri</i>	51
17	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Muayenahaneleri, Çocuk Dispanserleri</i>	54
18	<i>Çocuk Kütüphaneleri</i>	57
19	<i>Anakucağı</i>	58
20	<i>Atatürk Çocuk Yuvası</i>	64
21	<i>Bakıcı Okulu ve Hemşirelik Koleji</i>	66
22	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Bahçeleri</i>	69
23	<i>Gündüz Bakımevleri (Kreşler) 1</i>	72
24	<i>Gündüz Bakımevleri (Kreşler) 2</i>	79
25	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Bayramı 1</i>	82
26	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Bayramı 2</i>	84
27	<i>Çocuk Haftasında Çocuk Etkinlikleri</i>	88

28	<i>Çocuk Haftası (1931)</i>	93
29	<i>Şefkat Pulları</i>	97
30	<i>Eşya Piyangoları</i>	100
31	<i>Yarış ve Sergiler</i>	102
32	<i>Himaye-i Etfal Cemiyeti Türkiye Başpehlivanlığı Müsabakaları (1931)</i>	105
33	<i>Balo ve Müsamereler</i>	107
34	<i>Himaye-i Etfal Yayınları (1929- 1930-1931)</i>	109
35	<i>Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi</i>	115
36	<i>Gürbüz Çocuk Yarışmaları</i>	118
37	<i>Annelere Öğüt</i>	121

İKİNCİ BÖLÜM

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Dönemi (1935-1983)

1	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Diğer Çalışmalar</i>	125
2	<i>Çocuk Yuvaları Talimatnamesi Taslağı</i>	128
3	<i>Çocuk Yuvalarında Uygulanan Günlük ve Mevsimlik Programlar</i>	132
4	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yayın Çalışmaları</i>	136
5	<i>Türk Kadını Dergisi</i>	138

6	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul Merkezi Serseri ve Satıcı Çocuklar Projesi</i>	141
7	<i>1946-1947 Yıllarında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Kuruluşları</i>	144
8	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kıbrıs Pulu</i>	147
9	<i>Afyon Olayları</i>	150
10	<i>Kısa Pantolon Karikatür Yarışmaları</i>	153
11	<i>Barış Gönüllüleri</i>	158
12	<i>Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Dernek Statüsünden Resmi Kurum Haline Dönüşümü</i>	161
13	<i>75. Kuruluş Yıldönümünde Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Hakkında Bunları Biliyor musunuz?</i>	166
	<i>Yararlanılan Kaynaklar</i>	171

EKLER

<i>EK 1. Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Kuruluşlarının İllere Göre Dağılımı (1933)</i>	177
<i>EK 2. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu 1974 Yılı Kuruluş Sayısı</i>	178
<i>EK 3. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Kronolojik Gelişimi</i>	179

KİTAPTA YERALAN ESKİ TERİMLER SÖZLÜĞÜ 199

ÖNSÖZ

Türkiye’de sosyal hizmetlerin tarihi henüz yazılamadı. Türkiye’de sosyal tarih denemeleri yeni başladı ve onun da çerçevesini ne olabileceği konusunda değişik denemeler var. Doğru mu yanlış mı, tartışılır. Sosyal tarihi deneme düzeyinde olan bir ülkede sosyal hizmetlerin tarihini beklemek belki erken.

Ancak, sosyal hizmetlerle ilgili özel bir öğretim kurumunun, Sosyal Hizmetler Akademisi’nin kurulduğu ilk yıldan, yani 1961 yılından buyana da bir önemli zaman dilimi geçtiğine göre, sosyal hizmetlerin tarihini bu alanda çalışacak olanların yetiştirdiği bir yükseköğretim kurumunun öğretim elemanları neden yazmadı diye sorarsanız, nasıl yanıt verilebileceği konusunda, aynı yüksekokulun bir öğretim elemanı ve o yüksekokulda araştırma görevliliğinden profesörlüğe kadar uzun bir zaman geçirmiş biri olarak, yanıtlamakta sıkıntı duyarım.

Sorumluluğumu unutturmayacak, ancak, bir ölçüde azaltacak ve sevince dönüştürecek bir başka gelişmede katkım olmasından ise mutluluk duyuyorum:

Turgay Çavuşoğlu’nun “Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar” kitabını SABEV Yayınları Sosyal Tarih dizisinin ilk kitabı olarak yayınlamakla...

Aslında, son zamanlarda, sosyal hizmet alanının dışından, değişik alanlarda akademik çalışma yapanların ilgi alanına sosyal tarih çalışmalarının girdiğini görüyoruz. Çocuk Esirgeme Kurumunun tarihinden belgeler yayınlayan kitaplar, çocuk tarihini

belgeleyen kitaplar ile Tarih ve Toplum dergilerinde konuyla ilgili makaleler var. Konunun sosyal hizmetlerin varlık alanının dışında güncelleşmesini ilgiyle izlerken,, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme K r m 'na yıllardır üst düzeyde hizmetleriyle emek veren bir arkadaşımızın bu yayınlanan kitabı aynı mesleği taşıyan herkesin i ini haklı olarak ısıtacak ve ısıtacaktır, eminim.

Tarihi anlamak için iki temel soruyu yanıtlamak ve ona göre bakış ve yaklaşım geliştirmek gerekiyor. İşe başlamadan önce yanıtlamamız gereken sorulardan birincisi şudur:

Bilimsel yöntemlerden biri tümdengelim (genelden özele), diğeri tümevarımdır ( zelden genele). Doğru düşünmek ve ele aldığımız konuyu anlaşılır bir biçimde ele alabilmek için seçtiğimiz konunun tarihini öğrenmek istiyorsak tümevarım yöntemini mi yoksa tümdengelim yöntemini mi kullanmalıyız? Yapacağınız yorumlar buna göre farklılaşır.

Tarihle ilgili ikinci önemli soru şudur: Ele aldığımız konunun tarihini iyice kavramak istiyorsak yakın tarihten başlayıp geriye doğru mu okumalı, anlamaya çalışmalıyız, yoksa, konuyu olabildiğince baştan, en eski kaynaklardan ele alıp bugüne mi ulaşmalı?

Bu soruya verilebilecek birinci yanıt şudur:  ğrenmeye temelden başlanmalı. Olabilen en eski bilgilerden yola çıkılarak tarih çalışmaları başlatılmalı. Ki genel bütünlük içinde bugünü kavramamız daha kolaylaşsın.

Bunun tersi de doğru bir yanıt olabilir: Özel olayların elbette ayrıntısında boğulmadan, yakın ve daha özel kalan konuları öğrenip kavradıkça geneli kavramak giderek daha kolaylaşacaktır. Yakına mercek tutmadan yapılan genel değerlendirmelerin yanlış çıkması kaçınılmazdır. Genel geçer doğruları aşamaz.

Bu her iki yöntemin de doğruları yanlışları, yararları, sakıncaları var. Sosyal hizmet alanında çalışma yapanlar arasında şugünkü duruma ve ürünlere bakarak söyleyebiliriz ki, temelden başlayan, en eski Osmanlıca metinlere didaktik anlamda ulaşma çabası içinde olanlar görünürde pek yoklar. Çıkan ürünler gösteriyor ki, sosyal tarih yazımında ele ilk geçirilen belgelerin değerlendirilmesi süreci yaşanıyor Türkiye’de. Bir düzen içinde görünmeyen, kopuk kopuk, tekil çalışmalarla ilerliyor sosyal tarihin gelişmesi.

Yanlış da değil hani. O denli eldeğmemiş bir alan ki toplumsal yapı ve sosyal tarih çalışmaları, ele geçen her bir belgenin kullanıma sunulması, üzerinde yorum üretilmesi ve vargıya varılması tarihe bakış boyutumuzu büyüteceği gibi gelecek tarihçilerin işlerini de kolaylaştıracaktır. İki türlü kolaylaştıracaktır: Bir: Elleri hazır gereçlerle başlamış olacaklar. İki: Bu belgeler ellerinde olduğu için onlar yeni tarihsel belge değerlendirme sürecinde daha derinlemesine çalışmalara daha çok zaman ayırabileceklerdir. İnsanlık, bulunmamışı bulma savaşımında daha ileri gitmiş olacaktır.

Çavuşoğlu’nun daha önceki çalışmaları ile bu çalışması bu yönden büyük önem ve değer taşımaktadır.

Kanımca, sosyal hizmetlerin tarihini kavramak için yakın tarihimizi öğrenmeye başlamak kendisini Türkiye’ye özgü yapılandırma konusunda oldukça geç bıraktırılmış olan sosyal çalışma mesleği için de iyi bir başlangıç olacaktır. Sosyal çalışma mesleğinin yeniden yapılanmasının köklerini Amerika’da değil Anadolu’da, ABD’deki değil Türkiye’deki uygulamalarda aramamız gerektiğinde umarım türdeş düşünce taşıyoruz. Dış

kaynaklı bilgilerle gelişmeyi umma anlayışının dönemi bitti. Bugüne uzanmış acı sonuçlarıyla katmerlenerek... Bu tür sosyal tarih kitapları yerli düşünce arayışlarını ve sosyal kavrayışları hızlandıracaktır, Türkiye’de.

Yoksa, yayınlanan ve tarih yazmak isteyen her parağrafta, Türk tarihinde vakıfların ve yardımlaşmanın önemi gibi beylik sözlerden öteye geçemeyiz. Hatta ki, vakıfları ilk kuranların Türkler olduğu gibi, dışarıya kapalılığın yarattığı yanlış bilgilere de yer vermeye başlarız ki, bu da, Türk tarihini yüceleştirirken daha Milattan önce vakıf benzeri dayanışma örgütlerinin dünyanın birçok yerinde olduğundan habersiz kalırız. Yani, tarihi yanlış yazarız.

O zaman Atatürk akla gelir. *"Tarih yazmak, tarih yapmak kadar zordur. Tarih yazan, tarihi yapana sadık kalmazsa değişmeyen gerçekler, şaşırtıcı bir mahiyet alır"* Gelecek kuşaklara ne geçekçi bir tarih mirası bırakabiliriz, ne bıraktığımız miras belli bir değer taşır. Bir düşünce üstüne yeni bir düşünce koymadan, önceki düşünceleri yeni düşüncelere ulayamadan ilerleyemeyiz. Beylik bilgiler de bir süre sonra mesleği boğma ve hatta küçük düşürme noktasına gelir.

Türkiye’de, içinden yetişme biri olarak, sosyal hizmetler alanında lisans öğrenimi görmüş, yüksek lisans yapmış ve farklı sosyal hizmet alanlarında engin deneyimler kazanmış biri olarak, sosyal hizmetlerin tarihine ilk ciddi anlamda eğilen, yorucu ve kalıcı belge toplama çalışmaları yapan ve bunları kaynaklara dayalı olarak yazan ilk kişi Sayın Turgay Çavuşoğlu’dur. Kimsenin önemsemediği, ellemeye ya değer bulmadığı ya da cesaret edemediği, hatta ki, anlamsız yasaklar altında çürümeye bırakılan yakın tarihimizin kaynaklarını cesaret gösterip hiç değilse bir kısmını günışığına çıkartmak için riske giren ilk kişi odur.

Daha da önemlisi, sadece karanlık odalardan günışığına çıkartmakla kalmayan, ikinci bir günışığını okurlar için yaratan, ele geçirebildiği belgeleri yazma gibi sabır gerektiren bir işi başaran ilk kişi de odur.

İlk denemelerini, ilk makalelerini Eylül 1995-Temmuz 1999 tarihleri arasında yayınlanmış olan SABEM dergisine vermiştir. Bu dergide yayınlanan makalelerini zaman içinde yeni makalelerle varsıllaştırmıştır ve umarım ki bu varsıllaştırmayı sürdürecektir. Dergi sayfalarında sıkışıp kalmaması için bu kitabına ilk yazdığı yazıları da aldık ve daha sonra yazdığı makalelerle bir bütünlük oluşturduk; elinizdeki kitap ortaya çıktı.

30 Haziran 1921'de *"bir masa, on sandalye ve perdesiz küçük bir odada başlayan, Himaye-i Etfal'ın"* kuruluş çalışmaları ile sosyal hizmetlerin Cumhuriyet dönemi tarihindeki ilk resmi destekle örgütlenmesi başlatılmış olmaktadır¹. Kurucularının büyük çoğunluğunun mebuslardan oluşması olayın devletin başı Atatürk tarafından başlatıldığının sözlü belgeler dışındaki bir başka kanıtıdır. Düşünelim ki yıl 1921'dir; TBMM açılalı 14 ay gibi kısa bir süre geçmiştir ve daha Cumhuriyet resmen kurulmamıştır. Cumhuriyet'e kurucularının ilk ele aldıkları konulardan bir de sosyal hizmetlerdir. Gene aynı yıl ele alınan Sağlık hizmetlerinde olduğu gibi.

Kitaptan öğrendiğimiz birçok konuyu merak etmeye başlıyor insan. Bir zamanlar Himaye-i Etfal Marşı varmış; bulunup çıkarılmalı. Neden bir sosyal hizmet kuruluşunda yaşayanlardan oluşturulacak bir koro bu marşı dillendirmesin? Neden bilmemekle kalalım? Bugünkü Opera binasının zamanında sergi salonu

¹ Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun Küçük Bir Tarihçesi (1921-1939), İstanbul, Resimli Ay Matbaası, 1940, s. 3.

olarak yapıldığını neden bilmeyelim? Orada TÇEK tarafından sergiler açıldığını, “Gazi Hazretlerinin” gittiğini, korunmaya muhtaç çocukların oralarda görev aldığını neden bilmeyelim? Yolumuza ışık tutar bu tür bilgiler.

O yıllarda, “*Keçiören’deki Anakucağı müessesemize Reiscumhur - Hazretleri Kurumumuza göndermiş olduğu iltifatnamede Çocuk Yuvası ismiyle ifade buyurmuş olduklarından Anakucağı ismini Çocuk Yuvası ismine tahvil ettik.*” bilgisine neden sahip olmayalım? Çocuk yuvası adını Atatürk’ün yarattığını, benimsediğini neden bilmeyelim?

1938-1939 Yılları İş Raporunda; 1937 yılında 3 anakucağı, 15 şefkat yurdu, 3 yetimlerevi, 1939 yılında 3 anakucağı, 18 şefkat yurdu, 4 yetimlerevi bulunduğunu ve bugünle karşılaştırma yapabilmek için neden bilmeyelim? Bu bilgiler bizlerin ufkunu genişletecek, bizlere hız verecektir.

Türkiye’de bu alanda büyük emekler harcamış olan Dr. Fuat Umay’ın soyadının, eski Türk dilinde “çocukların koruyucusu ruh” anlamındaki “umay”dan geldiğini; Soyadı Kanunu ile, Türk çocuklarına verdiği hizmetten dolayı, Atatürk tarafından kendisine Umay soyadının verildiğini her kitapta herhalde bulamayız. Hele ki, çocuk esirgeme konularına ömrünü vermiş bu büyük insanın, bir de, adlarını ilgili makalede okuyacağınız, iki kitabı bulunduğunu, bu kitaplara hiçbir yerde rastlamamış olan ben büyük bir coşku ile okudum. Bunları bugün bulup okumak zorundayız.

Sayın Çavuşoğlu bu özverili ve akide şekeri tadındaki kitabıyla bize çokşey öğretmiştir. Öğrettikleri salt, kitabının içindeki bilgilerle de sınırlı değildir. Bunun dışında da öğrettiği çok şey olduğuna inanıyorum.

Bunlardan birincisi şudur: Türkiye gibi bir ülkede, sosyal çalışmaları kavrayabilmek, sosyal çalışma mesleğinin doğuşunu kavrayabilmek, dolayısıyla bugünün sosyal çalışma mesleğini oluşturup geliştirebilmek, Türkiye’de daha önce yaşanmış sosyal hizmetleri öğrenebilmekle olanaklıdır.

Bir başka öğrendiğimiz: Daha eskisini, Türk toplumunun daha önceki sosyal tarihini yakalayabilmek ve değerlendirebilmek için de yakın tarihimiz üzerine bilgimiz olmalıdır. Yakın tarihi merak edip kavradıkça daha önce olmuş olayları araştırma merakı da uyanır, daha eskiden olan olayları algılayıp bir yere oturtabilmek de daha kolaylaşır.

Sayın Çavuşoğlu’nun kitabının bize öğrettikleri arasında bir önemli nokta daha bulunmaktadır. O da şudur:

Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin kuruluşunun tarihi sadece Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal tarihi değil, aynı zamanda Ankara’nın tarihidir. Kurtuluş Savaşı sırası ve sonrasındaki Ankara’nın tarihi. Ankara’nın tarihi yazanlar, bu cemiyetin kurulmasına yol açan ekonomik, sosyal ve siyasal yapıyı ve bu yapıdan doğan Himaye-i Etfal’i iyi incelemek durumundadırlar.

Bugün sosyal çalışma mesleği kendini bulmak, tanımak, yapılandırmak ve işlerli kılmak istiyorsa, salt dışardan getirilmiş kuram diye adlandırdığımız soyut bilgileri öğrenmekle kalmamalı, kendi tarihini ve hele yakın tarihini öğrenmeye başlamalıdır. Bölük pörçük genel geçer bilgilerle bu bilgilerle bu “kendini bulma, tanıma, yapılandırma ve işlerli kılma”nın olanaklı olamayacağını anlamak zorundayız.

Sayın Çavuşoğlu’nun kitabında sona eklenen ve bu alanda çalışma yapanların işlerini büyük ölçüde kolaylaştıracak olan kapsamlı bir kronolojide 1917 ile

1983 yılları arasındaki gelişmeler gün gün derlenmiş. Bu çalışma, alanında, literatüre önemli bir katkıdır.

Bunun yanı sıra, kitapta, belirtilen tarihlerde yayınlanmış ve bugün aransa kolayca bulunamayacak yayınlardan oluşan bir kaynakça da oldukça geniş olarak yer almaktadır. Bu kaynakların büyük çoğunun bulunması, ortaya çıkarılması bile başlıbaşına özverili ve titiz bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu kaynakça da akademik çalışma yapacakların işlerini kolaylaştıracak bir başka önemli katkıdır.

Benim Sayın Çavuşoğlu'ndan, olurunun alarak kitaba eklediğim bir küçük sözlük oldu. Kitapta geçen eski terimlerle sınırlı bir sözlük bu. Kitabın genç kuşaklar tarafından daha iyi anlaşılması ve kitabın lezzetine daha iyi varılması için... Umarım yararlı olur.

Türkiye tarihi sosyal tarih bağlamında da boş bir tarih değildir. Yapılacak daha çok işimiz var. Çalışması gereken daha çok özverili insana gereksinimimiz var. Bu insanlar çıkacak, bu özverili çalışmalar birgün değerlendirilecek ve yakın ve uzak tarihimiz zaman içinde günışığına çıkacaktır. Buna güzel bir başlangıç yapan Sayın Çavuşoğlu'nu kutluyor, başarılarının kesilmesiz ve artarak sürmesini diliyorum.

Yukarıda sayılan bütün katkıları için ve bugüne kadar - sınırlı bir dönemi de kapsıyor olsa - mesleğin bünyesinden çıkmış ilk sosyal hizmetler tarihi çalışması için Sayın Çavuşoğlu'na aynı mesleği paylaşan arkadaşları olarak teşekkür hepimizin borcu olsa gerektir.

Prof. Dr. İlhan Tomanbay

Nisan 2005, Ankara

BİRİNCİ BÖLÜM

Himaye-i Etfal Cemiyeti Dönemi (1917-1935)

1

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tarihini İncelemenin Önemi

Meslek hayatım boyunca ilklerin zorluğunu her zaman yaşadım. İlk atanmam, ilk mülakatım, yaşlılık alanında ilk gazete çıkarışım, ilk yaşlılarla dayanışma haftasını kutlamam, ilk özürlülük alanında derginin genel yayın yönetmenliğini yapmam, özel olimpiyatlarda ilk defa madalya zevkini yaşamam...

Bu ilkleri uzatmam mümkün. İlhan Tomanbay SABEM Dergisinde Himaye-i Etfal, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nu (TÇEK) yazmamı isteyince ilklğin zorluğunu yine yaşamaya başladım. Nereden başlayacağım, nasıl toplayacağım, yazmak için bilğim yeterli mi? İlkokula başlar gibi heyecanla, umutla, bazen de yılgınlıkla başladı bu macera. Tozlu arşivlere girme izni, görevli arkadaşların destekleri, bazı arkadaşların hocam bu belge işinize yarar mı diye atacakları belgeleri toplama heyecanı, arşiv tozunu aşırı

derecede yutma nedeniyle ateşli bir hastalık ve tozun beraberinde getirdiği bulaşıcı virüs sonucu TÇEK'in tarihini inceleme hastalığı.

Küçük adımlarla başlayan bu hastalık sonucu devasa bir konunun içerisine girdiğimi gördüm. Milli Kütüphane yetkililerinin kaynak taramalardaki yardımları, gazete ve dergilerdeki resim ve konuların mikro filmlerini çekmeleri, Genelkurmay Başkanlığı Foto-Film Merkezinin slayt çekimindeki yardımları, biraz da benim gayretlerim bir aysbergin küçük bir bölümünün ortaya çıkmasına neden oldu. Buzulun büyük bir kısmı halen suyun altında.

SABEM'in son sayısı, istersen kapanış yazısını yaz deyince, ilkin yanısıra sonun da zor olduğunu yaşadım. TÇEK'in eski yazı ile yazılmış metinlerine ulaşamadığıma üzüldüm. Daha sokak çocukları, kısa pantolon karikatür yarışması, yayınlar konusu ve daha aklıma gelmeyen veya araştıramadığım konulara üzüldüm. Doğuşundan kapanışına kadar incelemeye çalıştığım Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun, kuruluşuna yardımları bulunan Devlet büyüklerinin çabalarını, ABD'de yaşayan, parklarda yatıp bulduğu küçük işlerle para biriktiren ve bunları kuruma bağışlayan Kürt Yusuf, Gülabi çavuşların duygusallığını, yaşanan savaşların arkasında bıraktığı çıplak ayaklı yetimleri, Süt Damlaları'nı, çocuk kütüphanelerini, aşevlerini, müzeleri, oyun bahçelerini, sıhhi banyoları, dispanserleri, yüzme havuzları ve hemşirelik okulu gibi ilkleri, ülkeye taşıdığını gördüm.

Kuruluşa sürekli desteğini veren ve çocuklara ilk çocuk bayramını armağan eden Ulu Önder Atatürk'ün çocuk

sevgisini, eşi Latife Hanım'ın kuruluşla ilgili çalışmalarını, gürbüz çocuk yarışmalarını, şefkat pullarını, çocuk balolarını, gelir için düzenlenen yarışma ve müsamereleri, daha nice uygulamaları bu yazı dizisi sayesinde öğrendim.

TÇEK'in kapanma kararına imza atan, dönemin Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren'in konuya hassasiyetini verdiği yazılı yanıtta yaşadım. Kısa Pantolon Yarışması konusunda Sayın Balcıoğlu'nun içten yanıtlarını gördüm. Yüzme havuzu konusunda bilgisine başvurduğum Sayın Erdal İnönü'den yanıt alamamanın üzüntüsünü yaşadım. Diğer bir üzüntüm Milli Kütüphane'de bulamadığım bir kaynağı Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Derneği'nden istememe rağmen verilmemesidir. Bazı kaynaklarda kurumun kurucuları arasında masonların yer aldığı belirtilmektedir. Sanırım bu konu ilerki yıllarda inceleme konusu olabilecektir. Çünkü, mason dernekleri son günlerde faaliyetlerini açıklayarak daha şeffaf bir yapıya kavuşmaktadır.

Özetlemem gerekirse, TÇEK Cumhuriyet döneminde sosyal hizmetler açısından birçok ilklere imza atmış, Devlet - gönüllü işbirliğinin en güzel örneklerini vermiş bir sivil toplum kuruluşudur. Zaman geçirilmeden kuruluşunun tarihsel gelişiminin incelenmesi gerekecektir. Konunun dikkatlice incelenmesi halinde kurum hakkında yüzlerce kitap yazılabilecektir.

(SABEM 24, Temmuz 1999)

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin ilk Kuruluşu

Himaye-i Etfal Cemiyetinin ilk defa 1908 yılında yerel olarak Kırklareli'nde kurulduğunu ve çalışmalarını Balkan Savaşına kadar sürdürdüğünü görmekteyiz. Konuyla ilgili belgelere göre; daha sonra, 1917 yılında Himaye-i Etfal Cemiyeti İstanbul'da ülke çapında kurulmuş ve Kırklareli'ndeki cemiyet de İstanbul ile birleştirilmiştir. 11 Ağustos 1917 (1333) tarihli padişah iradesi ile de kamu yararına çalışan cemiyet olarak kabul edildiği belirlenmektedir. Zamanın deyişiyle, "11 Ağustos 1333 [1917] Cemiyet "menafi-i umumiyeye hâdim cemiyet olduğu da resmen karara bağlanır."¹

Kurtuluş Savaşının en buhranlı dönemi olan 30 Haziran 1921'de tekrar kurulan Himaye-i Etfal Cemiyetinin; çalışmalarına hemen başlayamadığı, yurdun bütünlüğü, milletin egemenliğini sağlamak için cephede koşan kahraman babaların, cepheye cepheye yetiştirmeye koşan fedakar annelerin çocuklarına kucağını açan Kurum'un 1 Ekim 1921 tarihinden itibaren esas çalışmalarına başladığı görülmektedir.

Kurtuluş Savaşında babası cephede, annesi cephe gerisinde şehit düşen yavruları himaye etmek amacıyla 10 arkadaşın verdiği ikişer liradan toplam 20 Lira ile Ankara'da Hakimiyeti Milliye (Ulus) matbaasında kurulan Himaye-i Etfal Cemiyetinin çalışmaları ordu saflarında ve halk arasında sempati ile karşılanmıştır.

¹ Okay, 1998, s. 22

Cemiyetin kuruluşu sırasında iki ayrı grubun çalışmaları karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi daha sonra Maarif Vekili olacak Saruhan Mebusu Mustafa Necati'nin bazı arkadaşları ile düşündüğü; şehit, dul ve yetimlere yardım edecek Hilal-i Ahmer gibi güçlü bir "cemiyetin" kurulması, diğeri ise "memleketimizin her memlekettten daha fazla bakımsız kalan çocuklarını himaye amacıyla" bir "cemiyetin" kurulması gerektiği görüşüydü. Her iki grubun ortak çalışmaları sonucunda Müdafaa-i Hukuk Grubunun toplantı salonunda fikir birliğine varılarak "Himaye-i Etfal Cemiyeti" kurulmuştur.

Himaye-i Etfal Cemiyeti belgelerinde kuruluşu amacını; "Cemiyet evvela şehit çocukları ile, saniyen harp malûllerinin ve harp felaketzedelerinin çocukları iştigal eder" olarak belirtilmektedir. Aynı belgede Kurum'un kurucuları ile Merkez Kurulu'nu teşkil eden zevat gösterilmektedir:

- 1 - İstanbul Meb'usu Muhtar Bey
- 2 - B.M.M Reisi sanisi Rauf Bey "Orbay"
- 3 - Kozan Meb'usu Fevzi Paşa "Çakmak"
- 4 - İstanbul Meb'usu Dr. Adnan Bey "Adıvar"
- 5 - Bolu Meb'usu Trakyalı Dr. Fuat Bey "Umay"
- 6 - İzmir Meb'usu Yunus Nadi Bey
- 7 - Sinop Meb'usu Dr .Rıza Nur Bey
- 8 - Erzurumlu Nafiz Bey
- 9 - Bayazıt Meb'usu Dr. Refik Bey "Saydam"
- 10- Saruhan Meb'usu İbrahim Süreyya Bey
- 11- Saruhan Meb'usu Necati Bey "Maarif Vekili"
- 12- Eskişehir Meb'usu Abdullah Azmi Bey

- 13- Niğde Meb'usu Vehbi Bey "Çorakçı"
- 14- Eskişehir Meb'usu Eyüp Sabri Bey
- 15- Edirne Meb'usu Faik Bey "Kaltakkıran"
- 16- Edirne Meb'usu Şeref Bey
- 17- Vasıf Bey "Kara Vasıf"
- 18- Aydın Meb'usu Hoca Esat Efendi
- 19- Ertuğrul Meb'usu Hamdi Bey
- 20- Canik Meb'usu Emin-Bey
- 21- İzmir Meb'usu Enver Bey

30 Haziran 1921'de bir masa, on sandalye ve perdesiz küçük bir odada başlayan, Himaye-i Etfal'ın çalışmaları, önce Hacı Bayram Mahallesinde eski bir mektep binasında, sonra da yine aynı caddede üç katlı kiralık bir binada hizmetlerini sürdürüyor.

Kurucularının büyük çoğunluğunun mebuslardan oluşan cemiyetin kurucuları arasında, Erzurumlu Nafiz Bey tüccar ve Faik Bey (Matbuat Müdür-ü Umumisi), daha sonra Edirne Mebusu, Vasıf Bey (Heyet-i Merkeziye Azası) olarak yer almaktadır.

1934 yılında Himaye-i Etfal Cemiyetinin adı Atatürk tarafından 'Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu' olarak değiştirilir.

İlk eşya yardımı olarak Akşehirli Arif Bey'in iki top kumaşıyla başlayan yardımlar, ülke düzeyine, daha sonra da uluslararası düzeye yayılır. Çocukların korunması, prevantoryumlar, çocuk poliklinikleri, sanatoryumlar, çocuk tiyatroları, sinemaları, kütüphaneleri, Şefkat Pulları, banyolar, Süt Damlaları, Şefkat Yuvaları gibi birçok ilke imzasını atan kurum

Ülkemizdeki sosyal hizmet uygulamalarının öncüsü olarak tarihteki yerini almıştır.

Büyüyen, gelişen rgt, 5 Mayıs 1981 tarih ve 17331 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Milli Güvenlik Konseyi’nin 51 Sayılı Kararı ile fesh edilerek, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlanmıştır.

(SABEM 8, Kasım 1996)

3

Himaye-i Etfal Cemiyetinin Kuruluşu (İstanbul)

Himaye-i Etfal ile ilgili olarak Cüneyd Okay’ın “Belgeleriyle Himaye-i Etfal Cemiyeti (1917-1923)” (1999) isimli kitabı ve Toplumsal Tarih Dergisinde yayınlanan “Osmanlı Dönemde Himaye-i Etfal Cemiyeti zerine Belgeler/Notlar” adlı makalesinde (1998) kurum hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Ülkenin o günkü koşulları incelendiğinde; Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğunun, birçok cephede savaşması nedeniyle cepheye sürekli asker sevk etmek durumunda kaldığı ortaya çıkmaktadır. Cephelerde savaşanların büyük bir çoğunluğunun şehit düşmesi sonucu ülkede kimsesiz çocuklar sorununun her geçen gün büyüyerek sürdüğü, savaş sonrası yaşanan toprak kayıpları sonucu, İmparatorluğun başta İstanbul olmak üzere diğer illere

büyük göçler aldığı, bu durumun, ailelerin sosyal ve ekonomik yönden çöküşüne neden olduğu görülmektedir.

Kimsesiz çocuklar sorununun boyutunun büyümesi üzerine halkın girişimiyle çözüm arayışlarına girilmiş, girişimlerin yetersiz kalması üzerine Devlet kanalıyla çözümler aranmıştır. Devlet kanalıyla yapılan çalışmaların ilki II. Abdülhamit döneminde kurulan Darülhayr-ı Ali'dir. 1903 yılında Abdülhamid'in tahta çıkışının yıldönümü nedeniyle açılan, Darülhayr-ı Ali'de bakılan çocuk sayısı 400'e ulaşmıştır. Kurum 22 Ağustos 1909 yılında kapatılmıştır.

Meşrutiyet döneminde İttihad ve Terakki'nin destekleriyle kimsesiz çocuklar sorununa çözüm amacıyla Darüleytamlar açılmıştır.

Devlet eliyle kurulan Darülhayr-ı Ali ve Darüleytam'ların yetersizlikleri sonucu kapanması üzerine kimsesiz çocuklara bakım için yeni arayışlara girilmiş bunun sonucunda 6 Mart 1333'te (1917) Galatasaray yurdunda İsmail Canbulat, Muhtar Bey, Celal Derviş Bey, Osman Tevfik Bey, Kemal Derviş Bey, Adnan Bey, Servet Efendi, Nesim Mezalyah Efendi, Haralambadi Efendi, Doktor Rasim Ferid Bey, Mustafa Reşat Bey, Ahmet Emin Bey'den oluşan grup cemiyetin kurulabilmesi için hükümete başvuruda bulunur. Hükümetten gerekli izinin alınması üzerine Cavid Bey, Ahmet Hakkı Bey, Orfanidis Efendi, Arif Bey, Doktor Ömer Fuad Paşa, Emanuel Karasu Efendi, Mustafa Asım Bey ve Noradinkyan Efendi kurucular grubuna katılırlar.

Oluşturulan kurucular kurulu ilk toplantısı 1 Mayıs 1333 (1917) tarihinde yapmış olup, 11 Ağustos 1917 tarihinde kurum, kamuya yararlı dernek statüsünü kazanmıştır.

28 Mart 1918'de Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin bünyesinde "Hanımlar Heyeti" kurulmuştur.

Kamuya yararlı kuruluş olmasından sonra cemiyet amblem çalışmalarını başlatmış ve kenarlarında "sıhhat, ahlak, ve irfan" kelimeleri bulunan bir üçgenin içerisinde yeşil hilal bulunan amblemi kullanmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyet-i Umumiyesi Nizamname-i Esasisi'nde, kurumun faaliyet alanları kısaca şu şekilde özetlenmektedir;

- Çocuklara eziyet edilmemesi,
- Anne ve babaları dahil, hiç kimse tarafından, çocukların bedeni ve ruhsal durumlarını tehlikeye düşürecek hizmetlerin gördürülmemesi,
- Fakir, hasta çocukların tedavilerinin sağlanması,
- Çocukların tütün ve bağımlılık yaratacak maddelerden korunması,
- Okulların tatil zamanlarında fakir çocukların kırlara ve yazlıklara gönderilmesinin sağlanması,
- Hizmetçi, besleme ve evlatlıklara kötü muamele edilmemesi,
- Himaye-i Etfal'e ilişkin kütüphane kurulması,
- Anne ve babaları tarafından terbiye edilemeyen veya mahkum olan çocuklar için ıslahhaneler kurulması,
- Çocukların sağlıklı bir şekilde yetişmeleri için oyun alanlarının kurulması,

Himaye-i Etfal ile uğraşan uluslararası kuruluşlarla bağlantı kurulması.

Kurum'un kuruluşundan kısa bir süre sonra, Başkari İsmail Canbulat Bey'in Stockholm Büyükelçiliğine atamasının yapılması üzerine, cemiyetin başkanlığına Cavid Bey getirilir. Cavid Bey'in başkanlığı ile birlikte çalışmalara hız verilir ve 1. Dünya Savaşının bütün şiddetiyle sürdüğü bir dönemde 28 Kasım 1917'de savaş bölgesinden toplanan çocuklar için Firuz Ağa'da "Çocuk Misafirhanesi" açılır. 100 kapasiteli olarak açılan misafirhaneye çok sayıda çocuk gelmesi üzerine evlatlık, çıraklık, ailelerin yanına öğrenci yerleştirmeleri gibi uygulamalara başlanır. Misafirhanede 1917-1922 yılları arasında 2.027 çocuğa bakım ve koruma hizmeti verilmiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti çocukları çiftçilik ve hayvancılığa yönlendirmek amacıyla Kalender'de "Ziraat Yurdu" açmıştır. Açılan bu yurttaki çocuklara, yatak yapmak, yemek pişirmek, çamaşır yıkamak, genel temizlik, hayvan yemlemek, tımar etmek, saman çekmek, gübre kaldırmak, çift sürmek, harman dövmek, tohum dikmek meyve budamak, tohum atmak, yağ yapmak gibi işler öğretilmiştir.

Kurum ikinci çalışmasını anne-çocuk sağlığına yönelik olarak başlatmıştır. Şehzadebaşı, Kadıköy, Bakırköy ve daha sonra Üsküdar semtlerinde açılan "dispanser"ler ile hastaları muayene ederek, ücretsiz ilaç dağıtımına başlamıştır.

Kurum 20 Eylül 1920'de Kırklareli, 12 Ekim 1917 Samsun, 27 Ekim 1917 İzmit, 1 Ocak 1918 Konya, 1917 Üsküdar, Beyoğlu, Haliç, Kadıköy, Bakırköy,

1918'de Yeniköy şubelerini açarak hizmetlerini yaygınlaştırmıştır. Bu şubelerin yanısıra değişik tarihlerde Musul, Erzurum, Eskişehir, Kastamonu ve Bolu şubeleri açılmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyeti, 1920 yılında Londra, 1921 yılında Cenevre'de uluslararası toplantılara temsilci gönderir. Ayrıca Mısır ve Hindistan'a yazılar yazılarak yardımlarda bulunulması istenilir ve bu ülkelerden parasal yardımlar sağlanır.

İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti çalışmalarını yürütürken, 30 Haziran 1921 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nin bazı üyelerinin de girişimiyle Ankara'da yeni bir Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulur. Her iki cemiyetin aynı adla yardım toplaması halk arasında kuşkulara neden olur. Bunun yanısıra Damat Ferid Paşa Hükümeti sırasında Himaye-i Eytam Cemiyeti'nin kurulması İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyetinin yardım toplamasını güçleştirir.

İstanbul ve Ankara Himaye-i Etfal Cemiyetleri arasında zaman zaman yazışmalar yapılmasına karşın birleşme konusunda tam bir görüş birliğine varılamamıştır. 26 Ekim 1922 yılında Ankara'dan gelen Refet Paşa İstanbul'daki misafirhaneyi ziyaret etmiştir. Doktor Fuat Bey 18 Kasım 1922 de İstanbul'daki cemiyetin yönetim kurulu toplantısına katılırlar. Bu ziyaretler ilişkileri bir ölçüde yumuşatmasına karşın, birleşme sağlanamamıştır. Milli Mücadele'nin kazanılması üzerine Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti Mustafa Kemal Atatürk'ün de desteğini alarak tüm ülke çapında örgütlenerek, anne ve çocuğa yönelik hizmetlerini sürdürmüştür.

1917 yılında İstanbul'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti 1923 yılındaki genel kurulundan sonra, yeni bir genel kurul yapmayarak tarihe karışmıştır.

4

Himaye-i Etfal Cemiyeti ve Çocuk Misafirhanesi Talimatnamesi

Osmanlı Devleti Trablusgarp, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşları sonrasında savaşa gidenlerin geride bıraktıkları kimsesiz çocukların bakım sorunuyla karşı karşıya kalmıştır.

Osmanlı Devleti yaşanan savaşların yaralarını sarmak ve korunmaya muhtaç çocuklara bakmak amacıyla, II. Abdülhamid döneminde Darülhayr-ı Ali, daha sonra İttihat Terakki döneminde ise Darüleytam'ları (yetim yurtları) açmıştır.

Korunmaya muhtaç çocuklar sorununu çözmek amacıyla 6 Mart 1917 yılında Galatasaray Yurdunda toplanan 20 kişilik merkez heyeti Himaye-i Etfal Cemiyetini kurmuştur.

Birinci Dünya Savaşının sürdüğü dönemde, cepheden toplanan çocuklar Harbiye Mektebinde bakılmaktadır. Himaye-i Etfal Cemiyetinin Harbiye Nezareti ile yaptığı görüşme sonrasında bir miktar ödenek ayrılarak bu çocukların Himaye-i Etfal Cemiyetince bakılması kararı alınır. Bunun üzerine Himaye-i Etfal

Cemiyetinin ilk misafirhane çalışması 28 Kasım 1917 yılında gerçekleştirilmiştir.

Arkasından 1918 yılında 91 maddelik “Himaye-i Etfal Cemiyeti Çocuk Misafirhanesi Talimatnamesi” hazırlanır.

Sekiz bölümden oluşan Çocuk Misafirhanesi Talimatnamesinin birinci bölümünde personelin görevleri tanımlanmış olup, bu bölümde 57 madde yer almıştır. Memurin ve Müstahdemin başlığı altında toplanan bu bölümde; müdür, katib, tabib, anbar ve depo memuru, mubassır, mürebbiye, hastabakıcı, yatakhane memuresi, çamaşırcı, gece bekçisi, gece nöbetçileri, hizmetçiler, sofracılar, kapı memuru ve aşçının görevleri madde madde tanımlanmıştır.

İkinci bölümün yeraldığı 58. Madde’den 61. Madde’ye kadar çocukların misafirhaneye kayıt ve kabulünün nasıl yapılacağı belirtilmiştir.

62. Madde’den 66. Madde’ye kadar olan üçüncü bölüm, “Tevdi-i Etfal Muamelatı Beyanındadır” başlığı altında toplanmış olup, bu bölümde evlatlık verilecek çocuklar ve misafirhaneye alınacak çocuklar hakkındaki incelemeler, sicil defterlerinin tutulması ve misafirhane müdürünün sorumluluğu işlenmiştir.

Dördüncü Bölüm, 67 ve 71. maddelerden oluşmuş, bu bölümde misafirhaneden çocuk alanların görevleri sıralanmıştır. Çocukların firar veya terk durumlarında nasıl yol izleneceği ve polis soruşturması sonrasında ihmal görülmesi halinde çocukların misafirhaneye dönüş konuları ele alınmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyeti Çocuk Misafirhanesi Talimatnamesinin beşinci bölümünde teftiş konusu

işlenmiştir. 72'den 76. maddeye kadar maddelerin yer aldığı bölümde misafirhanedeki çocukların yönetim ve genel durumuyla ilgili teftişlerin nasıl yapılacağı, aileye veya müesseseye verilen çocukların korunmasıyla ilgili işlemler aktarılmıştır.

77 Madde'den başlayarak 84. Madde'ye kadar süren altıncı bölüm -"Umur-i İnzibatiye" başlığıyla işlenmiş olup, bu bölümde misafirhanede görevli personelin sorumlulukları, izin durumları yer almıştır.

Misafirhane Talimatnamesinin yedinci bölümü 85. Madde'den başlamış ve 88. Madde'ye kadar sürmüştür. Misafirhanede görevli personele ve bakılmakta olan çocuklara ne kadar yemek verileceği, yemek tabelalarının hazırlanırken nasıl bir yol izlenmesi gerektiği yer almıştır.

Sekizinci ve son bölümde misafirhanedeki çocukların giyim konusu yer almıştır. İdare merkezince gönderilen giysilerin nasıl dağıtılması gerektiği 89-90 ve 91. maddelerde işlenmiştir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti Çocuk Misafirhanesi Talimatnamesi'nden anlaşılabileceği gibi, konular tüm detaylarıyla incelenerek maddeler haline getirilmiştir. Özellikle evlatlık ve çırak olarak verilecek çocukların durumunun vurgulanması ile bu çocuklara yönelik hizmetlerin yerine getirilmesi sırasında yapılacak kontrollerin çocukların yemeklerinin nasıl hazırlanması gerektiği, ziyaretçilerin belirli saatlerde kabulü, çocukların uyku ve dinlenme saatlerinin düzenlenmesi konuları Misafirhane Talimatnamesi'nin en dikkat çekici konuları arasında yer almaktadır.

Himaye-i Etfal'in Kuruluşu Sırasında Ülkenin Sosyo-Ekonomik Durumu

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin 1908'de Kırklareli'nde yerel, 1917'de İstanbul'da ve 1921 yılında Ankara'da ulusal düzeyde örgütlendiği bilinmektedir. Kurum'un kuruluş amacının yeterince anlaşılması açısından dönemin sosyo-ekonomik durumunun incelenmesinde yarar bulunmaktadır.

"Cumhuriyet Türkiye'si" başlığı altında yayınlanan kurum kaynağında, ülkenin o günkü koşulları çok güzel bir şekilde özetlenmiştir.

"Cumhuriyet Türkiye'sinin büyüklüğü 762.763 kilometrekare, nüfusu 13.648.270'dir. Kilometrekare başına Avrupa Türkiye'sinde en fazla olmak üzere 43,4 ve Karadeniz muntikasında 29,07 merkezi Anadolu'da 15,3 Garp vilayetlerinde 18,3, Şark vilayetlerinde 8,7'dir.

"Ülke genelinde kilometrekareye 17,9 kişi düşmektedir. Genel nüfusun erkeklerde % 25,81'i kadınlarda, % 47,67 si ve her ikisinde % 48,06'sı yirmi yaşın altındadır. Evlilik çağında olanlar genel nüfusun yüzde 57,69'unu, evli olanlarda 42,27'sini teşkil ederler. Yedi yaşından küçük olanlar çıkarılmak koşuluyla Türkiye'de okuma bilenler; erkeklerde % 17,42, kadınlarda 4,63 olmak üzere genel nüfusun % 10,58'idir.

“Genel nüfusu % 47,71’ini çiftçiler (4.368.061) % 3,7’sini sanatkarlar (299.000) ve % 2,8’ini de tüccarlar (257.000) oluşturur.teşkil eder.”

Üç Kuşak Cumhuriyet adlı kaynakta; bu yıllarda savaş sonrası pek çok toplumda olduğu gibi, çocuk ve yetişkin ölümlerinin yüksekliği, savaş kayıplarından kaynaklanan üretken -özellikle erkek- nüfusun azaldığı belirtilmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında nüfus artışının yavaşladığı, erkeklerin silah altında olması, evliliklerin ertelenmesi, ~~doğurganlığın~~ doğurganlığın azalması sonucu nüfus artış hızının Cumhuriyet tarihinin en düşük düzeyinde seyrettiğini ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında ölüm hızının bütün yaş gruplarında çok yükseldiği; bu yıllarda doğumda yaşam umudunun 30 yıl civarında olduğu vurgulanmaktadır. Bu dönemde Türkiye’de bebek ve çocuk ölümlerinin, hep önemli bir sağlık sorunu olageldiği, Cumhuriyet’in kurulduğu yıllarda bebek ölümleri bakımından korkunç denebilecek bir ortamın sürdüğü, bu yıllarda doğan her dört bebekten birinin bir yaşına ulaşmadan öldüğü vurgulanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında bebek ölüm hızı daha da yükselmiştir; 1940’lı yılların başında bebek ölümleri bin canlı doğumda 306 ölüm düzeyine ulaştığı belirtilmektedir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında doğurganlık hızında artış görülmüş, kadın başına ortalama canlı doğum sayısı hızla artmış, kuruluş yıllarında göç ve kentleşme hızı yavaş bir biçimde seyretmiştir. Kentlerde yaşıyan nüfusun bütüne oranı % 20’nin altında kalmıştır. Cumhuriyet’in kurulmasından 1960’lı yıllara kadar süren birinci dönemde, nüfus arttırıcı politikalar uygulanmış, *“ölümlerle mücadele edilmesi, sağlıklı,*

çalışmaya elverişli, eğitilmiş bir nesil yetiştirilmesi, doğurganlığın arttırılması, ülkeye gelen göçlerin desteklenmesi, çocuk yapmaya engel olacak nitelikteki fiil ve hareketlerin ırkın devamı ve sağlığı aleyhine cürüm sayılması, gebeliği önleyici araç ve gereçlerin dışalımının ve satışının yasaklanması, çok çocukların ödüllendirilmesi gibi bir dizi düşünce ve bunlara uygun önlemler alınmıştır” denilerek ülkenin içinde bulunduğu durum özetlenmektedir.

Ülkenin içerisinde bulunduğu durumu yansıtmayı açısından Atatürk’ün Hatıra Defteri’nde yer alan bir bölüm gerçekten ilginçtir. 9 Kasım 1916. *“Yollarda birçok muhacirin gördük, Bitlis’e avdet ediyorlar. Cümlesi aç, sefil, ölüme mahkum bir halde 4-5 yaşlarında bir çocuğu ebeveyni yol üzerinde terk etmişler, bu da bir karı kocanın peşine takılmış. Onları ağlayarak 100 metreden takip ediyor. Kendilerini niçin çocuğu almadıkları için tekdir ettim. “Bizim evladımız değildir” demişlerdir.”* Sanırım ülkenin içine düştüğü durumu en yalın şekilde bu cümleler özetlemektedir.

Özetlemek gerekirse ülke; ekonomi, insan gücü, doğum oranı, kaynak kullanımı, dış borçlar, ulaşım, sanayi, tarım, ulusal üretim açısından perişan durumdadır. Dört bir cephede verilen savaşlar sonrası, erkek nüfusu hızla azalmış, aileler parçalanmış, göçler nedeniyle işsizlik had safhaya varmış, korunmaya muhtaç çocuklar sorunu büyük boyutlara varmıştır. Çocuk sorununu çözmek amacıyla ortaya çıkan Himaye-i Etfal Cemiyeti böyle bir ortamda doğmuştur.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Amaçları

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (Himaye-i Etfal Cemiyeti)'nin 1935 yılında 9 ve 10'uncu yıllar Genel Kurultayında değiştirilerek kabul edilen anayasasında gayesinin 12 yaşına kadar olan çocukların korunmasının maddi, daha yukarı yaş grubu için ise manevi olduğu belirtilmektedir. Daha sonra yapılan değişikliklerle 12 yaşından büyüklere manevi yardımların yapılabilceği, gerekli görülen durumlarda kimsesiz çocukların 18 yaşına kadar barındırılabilceği ve yardım yapılabilceği ilave edilmiştir.

- Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 1935 yılı Anayasasında;
- Çocuk dispanserlerinin, misafirhanelerin, yetim yuvalarının kurulması,
- Çocuklara ait kütüphanelerinin kurulması,
- Süt dağıtım birimlerinin kurulması,
- Çocuklar için oyun alanları ve bahçelerin kurulması,
- Fakir çocuklar için gıda ve eşya yardımında bulunulması,
- Yoksul anneler ve çocuklar için ucuz ve parasız banyolar kurulması,
- Fakir ve hasta çocuklar için yardım yapılması konuları anabâşlıklar olarak yer almıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun nizamnamesi (tüzüğü) genel kurullarda zaman zaman değişikliklere uğramıştır. 1951 yılı Genel Kongre'de kabul edilen tüzük ile "Çalışma Konuları" başlığı altında kurumun görevleri çok ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. 27 başlık altında toplanan çalışma koşullarında, o dönemin önemli sorunlarına yer verilmiştir. Tüzükte yer alan ve o dönem için önemli sayılabilecek konulardan bazılarını özetle verirsek;

- *Evleneceklerin bedence ve ruhça denk olmalarına çalışmak,*
- *Gebe annelerin eğitimlerinin sağlanması için yayın faaliyetlerinde bulunmak ve poliklinikler kurmak, doğumevleri açmak,*
- *Çocuk bakım kursları açmak, çocuk bakım hemşireleri yetiştirmek,*
- *Hasta ve çocuğuna süt vermeyecek anneler için süt damlaları kurmak, yoksul annelere ucuz ve parasız yiyecek ve giyecek sağlamak, bu amaçla aşevleri kurmak,*
- *Çocuk poliklinikleri, hastaneleri, pravantoryumlar, sanatoryumlar, aşevleri, öğrenci sofraları açmak,*
- *Tatil devrelerinde okul çocukları için öğretmen idaresinde bakımlarını, beden ruh eğitimlerini sağlayacak kamplar kurmak,*
- *Çocuk tiyatro ve sinemaları açmak,*
- *Çocuk kitapevleri ve okuma odaları kurmak, çocuklara faydalı kitap ve dergiler yayınlamak,*
- *Çocuk mahkemeleri, çocuk cezaevlerinin açılması için çalışmak, bedensel ve ruhsal özürlü çocuklar için ıslahevleri kurmak,*

- Çocuk bahçeleri kurmak ve bu bahçelerin kurulmasında belediyeleri desteklemektir.

1935 yılına ait Tüzükte (61 Md) “23 Nisan Kurum’un çocuk günüdür” maddesi yer almıştır. Bu yıla ait tüzük toplam 65 maddeden oluşmaktadır. Daha sonraki tüzüklerde ise faaliyetten çok örgütsel, idari ve mali işlere ağırlık verilmiştir. 1951 yıl tüzüğünde 126 madde, 1954 yılında kabul edilen tüzükte 138 madde tüzükte yer almış daha sonraki 1956-1964-1973 tüzüklerinde maddeler aynen kalmıştır.

(SABEM 9, Ocak 1997)

7

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yönetim Yapısı

Himaye-i Etfal Cemiyeti çalışmalarını yürütmek amacıyla güçlü bir örgüt yapısı oluşturmuştur. Örgütü merkez ve şubeler olarak ayırmış, bunun yanı sıra Kol’lar kurarak en küçük birimlere kadar inmiştir.

Genel Merkez Örgütü;

1. Genel Kongre. Genel Merkez kurulu ve şube delegelerinden oluşan Genel Kongre iki yılda bir olağan olarak toplanmaktadır. Olağanüstü Kongre istemi doğması halinde, önceki Olağan Genel Kongre’ye seçilen delege veya yedekleri ile Genel Merkez Kurulu üyeleri toplantıya katılmaktadır.

Kongre, üye sayısının yarısından bir fazla ile yapılmaktadır. İkinci toplantıda ise çoğunluk aranmamaktadır.

2. Genel Merkez Kurulu. Genel Merkez Kurulu Genel Kongre tarafından iki sene için seçilen 25 asil 12 yedek üyeden seçilmektedir. Genel Merkez Kurulu, Genel Kongre sonrasında yapılan ilk toplantıda kendi arasından bir başkan ve bir ikinci başkan seçmektedir. Genel Merkez Kurulu, Kurum'u ilgilendiren konularda sürekli veya geçici komisyonlar kurabilmektedir.

3. Genel Merkez İdare Kurulu. Genel Merkez İdare Kurulu, Genel Başkan ve 2. Başkan ile Kurulca kendi aralarından seçilecek beş üyeden oluşmaktadır. Genel Merkez İdare Kurulu, Genel Merkez Kurulunun icra organı olup, onun adına Kurum'u yönetir. Genel Merkez Kuruluna karşı sorumludur.

4. Genel Başkanlık. Genel Başkan kurumun yurtiçi ve yurtdışı örgütünün temsilcisidir. Kurum'u mahkeme, meclislerde ve her türlü özel ve resmi törenlerde temsil eder. Başkanın bulunmadığı zamanlarda bu görevleri ikinci başkan yüklenir.

5. Denetçiler. Kurum'un örgüt içerisindeki işlerini denetlemek üzere Genel Kongrece üç asil, iki yedek denetçi seçilmektedir. Denetçiler seçildikleri dönemin işlemlerinin kanun, tüzük ve yönetmeliklere uygun olup olmadığını, Kurum'un gelir ve giderlerinin uygun yürütülüp, yürütülmediği, kıymetli evrak ve paraların kayıtlara uygunluğunu denetlemektedir.

Şubeler:

1. Şube Kongreleri. Şubeler Kurum'un amaçlarını yayabilmek amacıyla kurulmaktadır. Şubeler kendi

bölge sorumlulukları altındaki yerlerde Kurum'un tüzel kişiliğini temsil etmektedir. Aynı belediye sınırları içinde birden fazla şube kurulmamaktadır. 25 kişilik üyenin bulunduğu yerde, bir başkan, bir sayman, bir veznedar ve iki İdare Kurulu üyesi seçilerek şube açılır. Yabancı ülkelerdeki Türkler ve Müslümanlar'la, Türk sevenler tarafından da şube ve kollar kurulabilir.

2. Şube İdare Kurulları. Şubelerin işleri, kongrelerince iki yıl için seçilen 5-7 kişilik idare kurulları tarafından yürütülmektedir. İdare Kurulları Kongre'yi izleyen ilk toplantıda aralarından bir başkan, bir muhasip, bir katip ve bir veznedar seçerek görev dağılımını yapmaktadır. Şube Başkanı şubenin temsilcisidir. Resmi ve özel işlerde Kurum'u temsille yükümlüdür.

3. Denetçiler. Şube kongrelerinde iki asil, iki yedek denetçi seçilmektedir.

Kollar:

Kollar Kurum şubelerinin bulunduğu il merkezi ve ilçelerdeki ilkokullarda, nüfusu elli binden fazla şehirlerin semt ve mahallelerinde, kurumun çalışmasına uygun bucak ve köylerde kurulmaktadır.

İlkokul Müdürü, öğretmenler ve Okul Aile Birlikleri Başkanları ve öğrenci velileri, ile ilkokullarda Kol'lar kurulmaktadır. Kolların amacı yoksul öğrencilere kitap, malzeme sağlamak, yiyecek ve giyecek yardımı bulmaya çabalamaktır.

1. Kol Kongreleri. Kol üyelerince her yıl Ekim ayının ilk haftası toplanarak Kol Kongresi gerçekleştirilir. 3-5 kişilik yeni yönetim kurulları, iki yedeği ile, üyesi yüzden fazla olan kollar ayrıca bir denetçi ile bir yedek denetçi seçer.

2. Kol İdare Kurulları. Kol kongrelerince her yıl seçilen 3-5 kişiyle oluşturulan Kol İdare Kurulları, şubelere benzer görevleri yapmaktadır.

Kurum'un örgüt yapısını ana hatlarıyla ele aldıktan sonra, birkaç sayısal verinin incelenmesinde yarar bulunmaktadır. Cumhuriyet'in 18. kuruluş yıldönümü nedeniyle 1941 yılında Kırıkkale Milletvekili ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı Fuat Umay'ın radyo konuşmasına göre; Kurum'un 700 şubesi, bir çocuk mektebi, üç doğumevi, iki ana mektebi, beş pansiyon, dört diş muayenesi, dört yüzme ve kum havuzu, otuziki dispanser, onbir sütdamı, iki sinema, iki sıhhat müzesi, onbir çocuk okuma evi, dokuz çocuk yıkanma yeri, onaltı gündüz bakımevi, otuzdokuz çocuk yuvası, ellibeş çocuk bahçesi, yetmişsekiz aşevi olmak üzere 284 kuruluşu bulunmaktadır.

Kurum'un 25. yılı nedeniyle 1946 yılında çıkarılan yayında, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 688'i yurtiçinde 38'i yurtdışında olmak üzere 726 şubesinin ve 62.257 üyesinin olduğu belirtilmektedir. 1946-1947 yıllarındaki kuruluşlarla ilgili bilgiler ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

7-8 Mayıs 1976 tarihinde yapılan 28. Genel Kurul'da Kurum'un 67 il ve 450 ilçede örgütlendiği, 33 yuva, beş anaokulu, iki orta dereceli okul (hemşire koleji, öğretmen okulu) 14 poliklinik ve 2 aşevi ile hizmetlerini yürüttüğü belirtilmiştir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti Anayasası ve Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü

Devamlı vurguladığımız gibi, Himaye-i Etfal Cemiyeti, çalışmalarını, genel kurullarını vb sürekli kayıt altına almıştır. Çalışma raporlarını, yönetmeliklerini belgelemiştir. Kurum, hazırladığı tüzükle çalışmalarını düzenlemiş, değişen günün koşullarına göre tüzüğünde değişiklikler yapmıştır. 1935 yılında dokuzuncu ve onuncu yıllar genel kurulunda değiştirilerek kabul edilen Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (Himaye-i Etfal Cemiyeti) Anayasası isimli 1935 yılında yayınlanan yayında^(*) Kurum'un amaçları şu ana başlıklar altında toplanmaktadır.

A- Çocuk dispanserleri tesisi.

B- Misafirhaneler, yetim yuvaları tesisi.

C- Muakkam süt tevzi mahalleri tesisi.

Ç- Fakir ve hasta çocukların tedavileri için muavenet.

D- Fakir çocuklara gıda ve levazımı iksaiye vermek suretiyle muavenet.

E- Mekteplerdeki fakir çocuklara gıda ve levazımı iksaiye ve tedrisiye vermek suretiyle muavenet.

F- Bilabedel veya iâşe ücreti cemiyet tarafından tesviye edilmek üzere, aileler nezdine çocuklar tevdi etmek ve bunların hallerini teftiş eylemek.

I- İş görececek hâl ve sinde bulunan çocuklara iş tedariki.

(*) O zamanki adıyla Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamname-i Esasisi.

L- Çocukların devair ve mahakimde muhafazai hukukları esbabının temini ve velisiz ve vasii muhtarsız çocukların ahkâmı kanuniye dairesinde vesayetinin deruhtesi.

K- Etfale ait kütüphaneler tesisi.

T- Çocuklara ait nümune darülmesaileri ihdası..

M- Doğumlarda müracaat edeceklere muavenet.

N- Çocuklara ait adli, tıbbi, terbiyevi vesair hususat hakkında müracaat edecek kimselere malumat verilmesi.

O- Çocukları sıhhi bir tarzda eğlendirmek için oyun meydanları ve bahçeler vücuda getirilmesi.

P- Himaye-i Etfal gayesini temin için izdivaçlarda sin, bünye, mizaç, muvañeset-i içtimaiye itibariyle kıfaet bulunması hakkında neşriyat^().*

Kurum'un çalışmalarını detaylandırabilmek amacıyla 1951 yılında yayınlanan tüzüğünü incelemekte yarar bulunmaktadır. 1951 yılındaki tüzükte çalışmalar daha da geniş bir şekilde alınmış ve daha anlaşılabilir bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Tüzüğün 4. Maddesi'nde, "Kurum maksadına erişmek için aşağıdaki işleri başarmağa çalışır" denilmektedir:

a) Evleneceklerin beden ve ruhça denk olmalarına çalışmak,

b) Gebelik zamanında ananın göz önünde tutacağı sağlık kaidelerini ve çocuk bakımını öğretecek yayınlar yapmak ve poliklinikler kurmak,

(*) Madde harflerinin dizilmesindeki yanlışlık yazarın yanlışlığı değildir. Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamname-i Esasisi'nde yukarıda görüldüğü gibi, K ile M'nin arasında L yerine T yazılıdır.

c) Çocuk bakım kursları açmak, çocuk bakım hemşireleri yetiştirmek,

ç) Doğumevleri açmak ve işletmek, mevcut doğumevlerine yardım etmek,

d) Zayıf gebe kadınlara doğum zamanında gereken kuvveti ve doğumdan sonra yavrusuna süt verebilecek yeterliği sağlayacak ana bakımevleri açmak,

e) Yoksul emzikli annelere ve çocuklara ucuz veya parasız yiyecek ve giyecek maddeleri sağlamak veya bu maksatla aşevleri kurmak,

f) Yoksul anneler ve çocuklar için ucuz veya parasız banyolar tesis etmek,

g) Hasta veya çocuğuna süt veremeyecek anneler için Süt Damlaları kurmak ve süt çağındaki çocuklara verebilecek sütleri sağlık şartları altında temin edecek tedbirleri almak,

h) İşe giden annelerin yavruları için çocuk bakımevleri vücuda getirmek, kadın işçi çalıştıran müesseselerde bakımevleri kurdurmayı sağlamak ve bunlara yardım etmek,

j) Çocuklar için yuvalar açmak ve muhtaç çocukları bunlardan parasız faydalandırmak, yuva olmayan yerlerde parasız veya bakım parası Kurum tarafından ödenmek üzere bunları aileler yanına vermek ve durumlarını gözetlemek,

k) Muhtaç, fakir ve emzikli analara ve çocuklara parasız ilaç vermek,

l) Fakir okul çocuklarına okum-yazma araçları, giyim eşyası sağlamak ve bunların beslenmeleri için aşevleri, öğrenci sofraları getirmek,

m) Tatil devrelerinde okul çocukları için öğretmen idaresinde bakımlarını, beden ve ruh eğitimlerini sağlayacak kamplar kurmak, fakir çocukları bunlardan parasız faydalandırmak,

n) Sağlık ve terbiye şartlarını haiz çocuk bahçeleri kurmak ve bu bahçelerin kurulmasında ve bakımında belediyeleri desteklemek,

o) Çocuk tiyatro ve sinemaları ve benzeri yerleri açmak ve işletmek veya mevcut olanlara yardım etmek suretiyle çocukların boş zamanlarını faydalı geçirmelerini sağlamak,

ö) Çocuk kitapevleri, okuma odaları vücuda getirmek ve faydalı çocuk mecmua ve kitapları yayımlamak, bu kabil kitapların telifini teşvik için müsabakalar tertip etmek,

p) Çocukların ve çocuklu annelerin seyahatlerinde, umumi yerlerde ve çalışanların işyerlerinde durumlarıyla ilgilenerek kendilerini korumak ve gerekli yardımları yapmak,

r) Çocukların dairelerde veya mahkemelerde haklarını sağlayacak tedbirlere başvurmak, velisiz ve vasisiz çocukların kanun hükümlerine göre vasiliğini almak ve bu sıfatla bunların her türlü mallarını idare etmek, hak ve menfaatlerini korumak,

s) Çocuk mahkemeleri, çocuk cezaevleri açılmasını temine çalışmak; vücutça ve ruhça sakat çocuklar için ıslahevleri kurmak, bunlara gereken maddi ve manevi yardımda bulunmak,

ş) İş görecek yaşta ve durumda bulunan çocuklara iş bulmak ve bunları müesseselere yerleştirtinceye kadar barındırmak ve bakmak,

t) Çocuk ölümünü azaltıcı tedbirler almak, bu tedbirleri maddi ve manevi şekilde desteklemek,

u) Çocuk düşürmeyi önleyici tedbirlere başvurmak,

ü) Çok çocuklu ailelerin korunmaları tedbirlerine ve bu maksatla sosyal vergiler konulmasına veya prim verilmesine çalışmak ve kendi imkanları nispetinde bunu tahakkuk ettirmek,

v) Özel veya tüzel kişiler tarafından yapılan veya yaptırılan kurumun maksatlarına uygun her türlü tesislerin yapılmasına, işletme ve gelişmelerine yardımda bulunmak; bunların yaşaması için vücuda getirilen tesislerin idaresini üzerine almak veya bunlara iştirak etmek,

y) Belirli maksatlarla tahsis edilmek üzere yapılan bağışları kabul ederek bu maksatların tahakkuk ettirilmesini sağlamak, zaruri ve faydalı görülen hallerde bunları kurumun yardımlarıyla desteklemek,

z) Ananın gebeliğinden, çocuğun doğup büyümesine kadar bakım, sağlık ve eğitimi sağlayacak her türlü faydalı diğer tedbirleri almak, bu maksada yarar tesisler vücuda getirmek, mevcutları desteleyerek çalışma ve gelişmelerine yardım etmek.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu 1951 yılından sonra da zaman zaman tüzük değişikliklerine gitmiştir. Daha sonra Kurum'un, tüzükleri Bakanlar Kurulu kararı ile yayınlanmaya başlamıştır.

Dr. Fuat Umay

Mehmet Fuat (Umay) 24 Şubat 1885 yılında Kırklareli'nde doğmuştur. İlk ve ortaokulu Kırklareli'nde, liseyi Edirne'de bitirmiş, 1910 yılında ise İstanbul Tıp Fakültesinden mezun olmuştur. İlk görev yeri olan Tırnovacık Kazası Belediye Tabipliği görevine 2 Temmuz 1910 tarihinde başlamıştır. Balkan Harbi sırasında bölgedeki Askeri Hastanede görev yaptı. Harp sonrası 28 Ağustos 1913'te Kırklareli Belediye Tabipliğine getirildi. Burada Himaye-i Etfal Cemiyeti Kırklareli Şubesinin ve Müdafa'a-i Milliye Cemiyetinin kuruluşlarında görev aldı. Daha sonra Bolu Hükümet Tabipliğine atandı. 1920-1923 döneminde Milli Mücadele'ye katılarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde Bolu Milletvekili olarak görev yaptı. 1923-1950 dönemlerinde Kırklareli Milletvekili olarak görev yaptı.

Soyadı Kanunu ile, Türk çocuklarına verdiği hizmetten dolayı, eski Türk dilinde çocukların koruyucusu ruh anlamındaki "Umay"a atfen, Atatürk tarafından kendisine Umay soyadı verildi.

Dr. Fuat Umay 30 Haziran 1921 tarihinde kurulan Himaye-i Etfal Cemiyetinin kurucuları arasında yer almış ve uzun süre Genel Başkanlık yapmıştır. Dr. Fuat Bey, Bolu Milletvekilliği sırasında Himaye-i Etfal Cemiyetine gelir getirici birçok çalışmanın adımını atmıştır. Bolu Milletvekili Dr. Fuat, Tunalı Hilmi, Üsküdar Milletvekili Neş'et, İzmir Milletvekili Yunus

Nadi, Sivas Milletvekili Vasıf, Karahisar-ı Sahib Milletvekili Ali beyler Büyük Millet Meclisine, 4 Şubat 1922 tarihinde teklifte bulunarak; Posta, Telgraf ve Telefon Müdüriyet-i Umumiyesi'nin mektup zarfı, kartlar ve kartpostallarına birer kuruş zam yapılarak gelirinin Himaye-i Etfal Cemiyetine bırakılmasını istemişlerdir. Teklif Encümen'de reddedilmiş, daha sonra söz alan Mersin Milletvekili Selahaddin Bey'in kanuna gerek olmadığı, konunun tavsiye kararı ile çözümlenebileceğini belirtmesi üzerine, Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi'ne tebliğ edilmiştir.

Dr. Fuat Umay, siyasi yaşamı sırasında Himaye-i Etfal Cemiyetine gelir getirmesi amacıyla, birçok teklifi Büyük Millet Meclisine getirmiştir. Bunlardan başlıcaları şunlardır;

- -Himaye-i Etfal Cemiyetinin Posta Ücretlerinden Muaf Tutulması Hakkındaki Teklif: 16 Ocak 1922'de verilen teklif Büyük Millet Meclisinde 26 Kasım 1923'de çıkarılan Posta Kanunu ile yürürlüğe girmiş ve Himaye-i Etfal Cemiyeti posta ücretlerinden muaf tutulmuştur.

- -Ankara Şengül Hamamı Caddesindeki Bir Arsanın Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne Bırakılması Hakkındaki Teklif: Dr. Fuat Bey ve doksan altı arkadaşının verdiği teklif ile, devlete ait Numune Mektepleri karşısındaki (SHÇEK Genel Müdürlüğünün şuanaki yeri) beş bin metre karelik arsanın Himaye-i Etfal Cemiyetine bağışlanması 3 Mart 1925 tarihinde yasalaşarak yürürlüğe girdi.

- Himaye-i Etfal Cemiyetinin Damga Vergisinden Muaf Tutulması Hakkındaki Teklif; Dr Fuat Beyin

verdiği 17 Mart 1926 tarihli teklif, 21-22 Haziran 1926 tarihinde görüşüldü ve 4 Nisan 1917 tarihli Hilal-i Ahmer Cemiyetine vergi muafiyeti tanınan yasa ile ilişkilendirilerek kabul edildi. Cemiyetin Damga Vergisinden doğan borçları ve cezaları af kapsamına alındı.

- Himaye-i Etfal Cemiyetinin Gelirlerini Arttırmak Maksadıyla Para ile İşleyen Otomatik Makinaların İmtiyazının Alınması Hakkındaki Teklif; Dr. Fuat Bey cemiyetin gelirlerini arttırmak amacıyla, para ile işleyen otomatik tartı aletleri ve birtakım eşyaları otomatik olarak müşterilere sunan makinaların işletme hakkının Himaye-i Etfal Cemiyetine verilmesi için 8 Ekim 1930 tarihinde Büyük Millet Meclisine teklif sundu. Yasa 26 Mart 1930 tarihinde görüşüldü ve 1 Nisan 1930 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Yasa ile, Kurum’a, otomatik makinaların ülkemize getirilmesi ve onbeş yıl süre ile Himaye-i Etfal Cemiyetince işletilmesi hakkı tanındı.

- Lunaparklar Tesisi ve İşletmesi İmtiyazının Alınması Hakkındaki Teklif; Dr. Fuat Bey ve dört arkadaşının hazırladığı teklif ile lunapark ve bu tür işletmelerinin Himaye-i Etfal Cemiyetince işletilmesi teklifi Büyük Millet Meclisine 1928 yılında sunuldu. Teklif Meclis tarafından reddedildi.

- Çocuk Bayramı Münasebeti ile Şefkat Pulu Kullanılması Hakkındaki Teklif; Dr. Fuat Bey ve dokuz arkadaşı 9 Nisan 1932 tarihinde Meclis Başkanlığına teklifte bulunarak, 20-30 Nisan tarihleri arasında mektup ve telgraflara “Çocuk Şefkat Pulu” yapıştırılmasını istedi. 11 Nisan 1932 yılında kabul edilen yasa ile uygulama yürürlüğe girdi.

Dr. Fuat Umay tarafından, çocuklara yönelik olarak; Çocuk Vergisi İhdası Hakkında Teklif, Çocukların Umumi Filmlere ve Tiyatrolara Gitmelerinin Men'i Hakkındaki Teklif, Çocukların İçki ve Tütün Kullanmalarının Men'i Hakkındaki Teklif, Büyük Millet Meclisine sunulmuş, bu teklifler kabul görmemiştir. Fuat Umay, bunlar dışında başta sağlık konuları olmak üzere birçok teklifi hazırlayarak, Büyük Millet Meclisine sunmuştur.

Fuat Beyin, "Amerika'da Türkler ve Gördüklerim" (1927), "Seçmenlerimle Başbaşa" (1950) isimli iki kitabı bulunmaktadır.

Dr. Fuat Umay 1950 yılında seçimleri kaybetmesi üzerine siyasi hayattan çekilmiş, 1963 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

10

Dr. Fuat Umay'ın ABD Gezisi

Dr. Fuat Bey, Himaye-i Etfal'e gelir sağlamak amacıyla çeşitli çabalar içerisine girmiştir. Yurtiçindeki bağış çalışmalarının yeterli görülmemesi üzerine özellikle ABD'de yaşayan Türk vatandaşlarına ulaşma çabaları başlatılmıştır. Dr. Fuat Bey, Gelibolu Milletvekili Celal Nuri (İleri) Bey'den, adres alarak Washington'da Türkler'e imamlık yapan Mehmed Ali Efendi'ye ulaşır. Yazışmalar sonunda Türk Teavün Cemiyetine ulaşılır. Cemiyet New ve Detroit'te yaptığı toplantıdan sonra

120 bin Dolar bağış toplayarak Himaye-i Etfal Cemiyetine gönderir.

Türk vatandaşlarının gönüllü katkılarının yoğunluğu üzerine Ankara'dan bir temsilcinin davet edilmesi düşünülür. Konuyla ilgili çalışmaları Sabiha Sertel Roman Gibi isimli eserinde şu şekilde kaleme almıştır. *"New York'a döndükten sonra yönetim kurulunun toplantısında, Ankara'dan birinin Amerika'ya çağrılmasını konuştuk. Ateşin içinden gelen bir kimse çok faydalı olacaktı. Bu düşüncemizi Ankara Himaye-i Etfal Cemiyetine bildirdik. Ankara Merkez Komitesi, cemiyet başkanı Doktor Fuat Bey'i göndermeyi kararlaştırmıştı. Fuat Bey "Gülcemal" vapuru ile geldi. Bu, Amerika'ya gelen ilk Türk vapuru idi. Vapuru karşılamak için bütün teşkilatlardan delegeler gelmişlerdi. "Gülcemal"ın New York limanına gelmesi de önemli bir olay oldu. Vapurun kaptanlarını görmek için yalnız Türkler değil, Türkiye'den gelmiş Rum, Ermeni, Yahudi, bütün Türk uyrukları gelmişlerdi. Fuat Bey'in geldiği gün "Astorya Oteli"nin salonunda yaptığımız toplantıda müsamerenin programını hazırladık. Fuat Bey'in gezeceği şehirleri kararlaştırdık. Fuat Bey'in yapacağı gezilere benim arkadaşlık ve tercümanlık etmemi uygun gördüler. New York' ta ilk toplantı kiraladığımız büyük bir salonda yapıldı. Fuat Bey memleketin acıklı durumunu anlattı. Ben hislere hitap eden bir konuşma yaptım. Şiirler okundu. Halk arasında ağlayanların hıçkırıkları duyuluyordu. Konuşmalar sonunda yardım faslı açıldı. Masanın üstü yığın yığın dolarlarla doldu. Kalabalığın arasından orta yaşlı, orta boylu, kalın siyah kaşlı, bıyıkları kulak deliklerine değen bir adam ağır ağır*

masaya yaklaştı. Bu, Kürt Yusuf Gülabi Çavuştu. Önce Fuat Bey'in elini öptü:

- Siz bana toprağımın, köyümün kokusunu getirdiniz. Sağolun, varolun. Aç sürünen çocuklar arasında benim de evlatlarım var herhal. 27 senedir Amerika'da çalışıyorum. Madenlerde işçilik ettim. Otomobil fabrikalarında, Kuzeyde, Fruit Company'nin (Meyve kumpanyasının) meyve bahçelerinde çalıştım. Garajlarda, parklarda yattım. 10 bin dolar birikmiş param var. Artık memlekete dönmeye karar verdim. Bütün paramı size veriyorum. Bana yalnız bir vapur bileti alın. Ve orada bir iş bulmama yardım edin. İşte altın saatim. İşte altın kemerim. Yurduma helal olsun.

Herkes ağılıyordu. Toplanan para 100 bin doların üstündeydi.

Amerika'daki bu çalışmalar sonunda, memlekete gönderilen paranın miktarı bir milyon Türk lirasının üstündeydi. Ankara'da Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun meydana getirdiği ilk çocuk sarayları, bakımevleri, hastane, çocuk yuvaları Amerika'daki işçilerin gönderdikleri paralarla kuruldu. Fakat Yusuf Gülabi Çavuş'a iş bulunmadı. Çocukların yataklarının başucuna işçilerin fotoğrafları asılmadı. "

21 Mart 1923 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nin oluru ile 5 ay süre ile ABD seyahatına izin verilen Dr. Fuad Bey, burada yaşadığı izlenimleri **Amerika'da Türkler** isimli kitabında anlatmıştır. Dr. Fuat Bey 8 Nisan-3 Haziran tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletleri'ni bir baştan bir başa dolaşarak yardım toplamıştır. Himaye-i Etfal'e yardım toplantıları New York, Lawrance, Peabody, Providence, Wooster,

Buffalo, Pittsburg, Petkiran, Clerton, Weiston, Youngstown, Canton, Akron, Cleveland, Washington, Detroit, Chicago, Philadelphia şehirlerinde gerçekleştirilmiştir. Toplantılar sonunda 85.072 Dolar yardım toplanmıştır. Suriyeliler'in yardımları ve yardım miktarları tespit edilemeyen yardımların toplamıyla bu sayı Sabiha Sertel'in belirttiği gibi yüz bin dolara yaklaşmıştır.

Dr. Fuat Bey yardımlarda sürekliliği sağlamak amacıyla, Türk Teavün Cemiyeti yetkililerine Himaye-i Etfal Cemiyetinin şubelerini açma teklifini getirdi. Teklifin olumlu karşılanması üzerine 15 Nisan 1923 tarihinde Himaye-i Etfal Cemiyetinin Merkezi New York'ta açıldı.²

11

İttihat Terakki – Masonlar ve Himaye-i Etfal

Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kuruluşunda masonların etkilerine dair görüşler ve belgeler vardır.

Himaye-i Etfal, bugünkü adıyla Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kuruluşunda dönemin devlet büyüklerinin yardımlarının olduğunu bilmekteyiz. Kuruluş aşaması sonrasında da başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, devletin çeşitli kademelerinde

² Sertel, 1987, s. 56

görev almış, başbakan, bakanlar, milletvekilleri kuruma yardımcı olmuşlar, bir kısım devlet büyükleri yönetim kurullarında yer almışlardır. Özellikle kuruluşunun ilk dönemlerinde genel kurullara devletin üst düzey yetkilileri başkanlık yapmıştır.

Web sayfasından alınan bilgilere göre; Necat Locası üyelerinin Himaye-i Etfal Cemiyetinin kuruluşunda önemli rol oynadığı belirtilmektedir. Adıgeçen kaynakta Himaye-i Etfal'in kuruluşu şu şekilde anlatılmaktadır. "Bunu, Necati Mahfilinde 1917 senesi Mart ayındaki bir celsede ilk defa mahfilin hatibi bulunan Avukat Celal Derviş birader ortaya atmıştır ve paçavralara sarılı sefil küçük yavrucakların dondurucu soğuklara karşı Tüneldeki sıcak hava veren menfezlerin ızgaraları üzerinde bütün gün vücutlarını ısıtmağa çalıştıklarını anlatmıştır. Bu hususta Ahmet Emin Yalman, Mustafa Reşat Mimaroglu, Servet Yesari, Osman Tevfik biraderler de konuşmuşlar ve "nihayet memlekette bir çocuk himaye müessesesi kurulması" esası kabul edilmiştir. Ayrıca bu müessesenin bir cemiyet halinde teşkilatlandırılması ve bu cemiyette Masonlarla beraber her sınıftan maddi ve manevi kudreti olan şahsiyetlerin yardımının da temin edilmesi, isminin de Himaye-i Etfal Cemiyeti olması kararlaştırılmıştır.

Cemiyetin nizamnamesi Ahmet Emin Yalman birader tarafından hazırlandıktan sonra Büyük Maşrık ve diğer Mahfiller de yakından alakalanmışlar ve yarısı Necat Mahfeli azasından olmak üzere on iki kişilik müessisler heyeti teşkil edilmiştir. Bu heyette Necat Mahfili'nden Avukat Celal Derviş, Ahmet Emin Yalman, Mustafa Reşat Mimaroglu, Osman Tevfik, Servet Yesari, Kemal

Derviş biraderler ayrılmışlar, diğer azınlıklara da İstanbul mebusu Haralambadi, İzmir mebusu Nesim Mazelyah, Sıhhiyat Umum Müdürü Dr. Adnan Adıvar, Atina sabık elçisi Ahmet Muhtar, Avukat Misel Moradunkyan ve Dr. Rasim Ferit biraderler geçirilerek Dahiliye Nezaretine müracaat edilmiş ve hazırlanan nizamname verilerek cemiyetin ilmühaberi alınmıştır.

“Himaye-i Etfal Cemiyetinin bu suretle resmen teşekkülünden sonra İdare Heyeti Reisliğine o zaman Dahiliye Müsteşarı bulunan İsmail Canpolat birader, Reis Vekilliğine Servet Yesari, Muhasıpliğine Osman Tevfik, Umumi Katipliğine Meb’usan Meclisi Başkatibi Asım Çalıkoğlu, Muhasebeci Muavinliğine de Kazım Refik biraderler seçilerek faaliyete geçirilmiştir.

“Birinci Umumi Harbi takip eden mütareke devresinde cemiyet reisliğine Doktor Besim Ömer Paşa birader getirilmiş ve faaliyetin idamesine çalışılmış ise de, gittikçe Anadolu’daki şubelerle irtibat kalmadığından yardım lazım-ı veçhile geniş olmak imkanını kaybetmiştir. Nihayet İstiklal Harbi sırasında Ankara’da yeniden kurulan bir cemiyet halinde ve Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti unvanı ile ihya edilmiştir. Bu ikinci ihyaen tesis teşebbüsü de 1921 senesinde o zamanlar Hariciye Vekaleti Vekili bulunan ve evvelce Necat Mahfili’ndeki ilk teşebbüste dahi müessislerden olan İstanbul Mebusu Ahmet Muhtar birader tarafından yapılmıştır. Ve aynen İstanbul’daki ilk cemiyetin isim ve alametleri kabul edilmiş, İstanbul’daki ilk merkezde Ankara’daki yeni merkeze bağlı bir şube haline getirilmiştir.

“Netice olarak şunun söyleyebiliriz ki, Himaye-i Etfal Cemiyetinin veya yeni adıyla Çocuk Esirgeme

Kurumu'nun tesisi şerefiyle Necat Mahfili ve Türk Masonluğu her zaman iftihar eder"

Cüneyd Okay'ın Belgeleriyle Himaye-i Etfal Cemiyeti (1917-1923) isimli kitabında (1999) ilk kurucularla ilgili bölümde; "6 Mart 1333'te (1917) Galatasaray yurdunda İsmail Canbulat, Muhtar Bey, Celal Derviş Bey, Osman Tevfik Bey, Kemal Derviş Bey, Adnan Bey, Servet Efendi, Nesim Mezalyah Efendi, Haralambadi Efendi, Doktor Rasim Ferid Bey, Mustafa Reşat Bey, Ahmet Emin Beyden oluşan grup cemiyetin kurulabilmesi için hükümete başvuruda bulunur. Hükümetten gerekli izinin alınması üzerine Cavid Bey, Ahmet Hakkı Bey, Orfanidis Efendi, Arif Bey, Doktor Ömer Fuad Paşa, Emanuel Karasu Efendi, Mustafa Asım Bey ve Noradinkyan Efendi kurucular grubuna katılırlar" şeklinde Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kuruluşu anlatılmıştır.

Her iki kaynakta da bazı isimlerin çakıştığını görmekteyiz. Kurucular arasında yer alan Cavid Bey, İttihat Terakki'nin kurucuları arasında yer almış ve Maliye Nazırlığı yapmıştır. Yine kurucular arasında yer alan Emanuel Karasu İttihad Terakki içinde yer almış ve milletvekilliği yapmıştır. Birçok kaynakta her ikisinin mason olduğu yer almaktadır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Türkiye Büyük Locası'nın web sayfasında Kırklareli Milletvekili Dr. Fuad'ın mason olduğu belirtilmektedir. Bilindiği gibi Dr. Fuat Umay 30 Haziran 1921 tarihinden başlayarak 14.11.1948 yılına kadar Kurum'un Genel Başkanlığını yürütmüştür.

Özetlemek gerekirse, Himaye-i Etfal Cemiyetinin kuruluşunda İttihat Terakki içinde yer alan ve mason olan birçok kişi yönetimde yer alarak korunmaya muhtaç çocuklar alanında hizmet vermiştir.

12

Atatürk ve Çocuk Sevgisi

Kurum, başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere dönemin tüm Devlet büyüklerinin desteklerini almıştır. Atatürk “*Memleketin çocuklarını korumayı üzerine alan Çocuk Esirgeme Kurumu’na vatandaş yardımı mecburdur*” sözleriyle vatandaşların desteğini istemenin yanısıra, kendisinin de Kurum’a verdiği desteğini kendi elyazısıyla aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

Türkiye

Büyük Millet Meclisi Riyaseti

Baş Kitabeti

Evrak ve Tahrirat Kalemi

Adet

1143

Ankara

1.8.337

Ankara'da Himaye-i Etfal Cemiyeti Muhteremesi Riyasetine,

11. Temmuz 37 Tarih ve bir numaralı tezkereyi aliyelerinde talep buyurulduğu veçhile Himaye-i Etfal Cemiyeti Muhteremesinin himayesini kemali iftiharla kabul ettim. Cemiyetin kıymetkar ve feyizkar mesaisinde muvaffak olmasını temenni eylerim efendim.

Türkiye

Büyük Millet Meclisi Reisi

M. KEMAL

Varide numarası

2

Atatürk'ün hayatı incelendiğinde, savaş yıllarının en kötü koşullarında dahi çocuklarla yakından ilgilendiği ve birçok çocuğu koruması altına aldığı görülür. Ülkenin içerisinde bulunduğu durumu yansıtmaması açısından Atatürk'ün Hatıra Defterinde yer alan bir bölüm gerçekten ilginçtir. 9 Kasım 1916:

"Yollarda birçok muhacirin gördük, Bitlis'e avdet ediyorlar. Cümlesi aç, sefil, ölüme mahkum bir halde 4-5 yaşlarında bir çocuğu ebeveyni yol üzerinde terk etmişler, bu da bir karı kocanın peşine takılmış. Onları ağlayarak 100 metreden takip ediyor. Kendilerini niçin çocuğu almadıkları için tekdir ettim. "Bizim evladımız değildir" dediğini belirtmektedir."

Anılardan da anlaşılacağı üzere savaş yıllarında kimsesiz çocuklar sorunu, ülkenin en önemli sorunları arasında yer almaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı ve sonrasında yetim çocuklara gösterdiği ilgi, Türkiye

Çocuk Esirgeme Kurumu'nun gerek kuruluşu, gerekse daha sonraki çalışmalarında karışımıza çıkmaktadır.

Atatürk'ün yurt gezileri sırasında korunmaya muhtaç çocukların barındırıldıkları yurtları ziyaret ettiğini görürüz. Atatürk'ün 2 Nisan 1922 tarihinde Konya İline yaptığı gezide, Darüleytam ziyareti gerçekleşmiştir. *"Atatürk, misafirleri ile birlikte Dar'ül Eytam'a (yetimler yurdu) gitmiş, erkek ve kız yetimlerin bulunduğu bölümler ayrı ayrı ziyaret edilerek çocuklara armağanlar verilmiştir."*

Bu örnekleri çoğaltmamız mümkündür. Gazi 15 Mart 1923 tarihinde Adana Darüleytam'ını ziyaret etmiştir. Mustafa Kemal Paşa akşamüstü İstasyon semtindeki Darüleytam'ı gezdi. Oradaki yetim çocukları sevdi, onlar hakkında ilgililere sorular sorarak bilgi aldı.

Atatürk gezileri ve incelemeleri sırasında tanıştığı birçok çocuk ve gence armağanlar vermenin yanısıra vasiyetnamesinde Makbule, Afet, Sabiha Gökçen, Ülkü, Rukiye, Nebile'ye yaşadıkları sürece aylık bağlanmasını, İsmet İnönü'nün çocuklarının yüksek tahsili için yardım yapılmasını istemiştir. Vasiyetnamede yer almayan Abdürrahim, Afife ve Zehra'nın eğitimlerine yardımcı olmuştur. Atatürk Birinci Dünya Savaşı sırasında Van'dan kimsesiz Abdurrahim'i, Bitlis'ten yetim kız Afife ve İstanbul- Kağıthane'deki Darüleytam'ı gezerken tanıdığı Zehra'yı manevi evlat olarak almıştır. Özetlemek gerekirse, M. Kemal Atatürk çocuk davasının önemini her ortamda vurgulayarak çocuklara yönelik hizmetlerde rehberlik yapmayı sürdürmüştür. 17 Ekim 1922 yılında Bursa'da kendini

karşılayan çocuklara aşağıdaki şekilde seslenerek nasıl bir gençlik istediğini belirtmiştir.

“Küçük hanımlar, küçük beyler!

“Sizler hepiniz geleceğin bir gülü, yıldızı ve ikbal ışığısınız.

“Memleketi asıl ışığa boğacak olan sizsiniz.

“Kendinizin Ne Kadar Önemli, Değerli Olduğunuzu Düşünerek Ona Göre Çalışınız. Sizlerden Çok Şey Bekliyoruz.” (Atatürk Albümü-1992)

Atatürk'ün Himaye-i Etfal'e verdiği önemi belirtmek açısından, Bolu ilinde yapılan sünnet töreni daveti ve kendisinin buna cevap olarak yazdığı telgraf metni aşağıda aynen aktarılmıştır.

“10 Eylül 1921

“B. M. M. Reisi

“Başkumandanlık Cânib-i Âlisine,

“Bugün Bolu Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından vatan ve memleket yolunda hayatlarını fedâ eden şehitlerin bıraktıkları evlatlarımızla cephede bulunan sevgili askerlerimizin yavrularından 186 çocuğun Memleket Hastahanesi'nde sünnetleri yapılmıştır. Bu münâsebetle memleket donatılmış, mızıka ve davullarla, çocuklar arabalarla gezdirilmiş ve hepsine de bir kat elbise ve ayakkabıları ve muhtelif hediyeler verilerek, gerekli bakımları ve dinlenmeleri sağlanmıştır.

“Arzederim.

“Bolu Mutasarrıfı Fahri” (Fahreddin)

M. Kemal Paşa, B. M. M. Reisi ve Başkumandan imzası ile şu karşılığı vermiştir;

"Bolu Mutasarrıflığına,

"10 Eylül 1921 tarihli telgrafta cevap.

"Bolu Himâye-i Etfal Cemiyeti tarafından şehitler ve mücahitler çocuklarından 186 kişinin sünnetlerinin yapılması ve kendilerine elbise ve hediyeler verilmesi, övünülecek şeylerdir. Teşekkür ederim. Bu gibi şeylerin devamı gereklidir. İlgililere bildirilmesini rica ederim."

Mustafa Kemal

Başkumandan

Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurum'a ve çocuklara verdiği önemin bir göstergesi olan yukarıdaki telgrafın yanı sıra, çocuk bayramları ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun düzenlediği müsamerelere katılması, eşi Latife Hanımın Kurum'un çalışmalarına destek vermesi birçok kaynakta karşımıza çıkmaktadır.

13

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Gelir Kaynakları

1908 yılında ilkkez Kırklareli'nde yöresel olarak kurulan, 30 Haziran 1921 tarihinde Ankara'da ulusal

boyutta kuruluşu gerçekleştirilen Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Kurtuluş Savaşının buhranlı günleri nedeniyle çalışmalarına fiilen 1 Ekim 1921 tarihinde başlamıştır.

Kurtuluş Savaşı sırasında Akçeşhirli Arif Bey tarafından verilen iki top kumaşla çocukları giydiren Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu sadece kimsesiz ve öksüz çocukları değil, bütün “çocukların hayat ve hukukunu,, korumayı amaçlamıştır.

Savaşın ilk yıllarında barınma, yiyecek, giyecek yardımlarıyla yola çıkan kurum savaş sonrasında muayene, tedavi, para yardımı, doğum yardımı, okul gereçleri dağıtımı vb hizmetleri yürütmüştür. Cumhuriyet’in kurulmasından sonra kurum savaşın yaralarını sarmak, sağlıklı kuşaklar yetiştirmek, topluma rehberlik yapabilmek amacıyla anakucağı, kreş ve gündüz bakımevleri, çocuk kütüphaneleri, sıhhi banyolar, çocuk bahçeleri, bakıcı okulları, eğitici yayınlara ağırlık vermiştir.

Kurum’un genç Cumhuriyet’le özdeşleşmesi, “TÇEK’nun İlk Yirmibeş Yılı,, (1948) isimli yayında şöyle özetlenmektedir. *“Türk yurdunda; 0-12 yaşlarında 2.956.143’ü kız, 3.241.192’si erkek olarak 6.197.305 yavrunun yaşadığı hakikatini düşünmek, çocuk davasının ne büyük bir millet ve devlet davası olduğunu anlatmaya yeter !...*

“Ne şüphe ki nüfusun % 38,14’ünü teşkil eden çocuklar arasında kimsesiz ve yoksullar, çaresizler ve bakım-sızlar hiç de azımsanacak kadar bir yekun tutmamaktadır.

“Çocuk çünkü sadece ana babanın değil, daha ziyade milletin ve memleketin malıdır. Milletin ve memleketin istikbalidir.,,

Daha önceki yazılarımızda da belirttiğimiz gibi, genç Cumhuriyet'in ilkeleriyle paralel olarak hizmetlerini yürüten Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu devletten maddi ve manevi yardımlar almıştır. Devlet yardımlarının yanısıra halkın güvenini kazanan kuruluş sosyal hizmetler alanında birçok ilki uygulamaya koyarak her geçen gün gelişmiştir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu gelişimini sürdürebilmek ve gelir sağlayabilmek için birçok faaliyet düzenlemiştir. Genel Merkez ve şubelerce yapılan faaliyetleri şu başlıklar altında toplayabiliriz.

Şefkat pulları: Genel Merkez tarafından bastırılan pullar, kurumun en büyük gelirlerinden birisini oluşturmaktadır. Şefkat pullarından elde edilen gelirin % 40'ı genel merkeze gönderilirken, % 60'lık bölüm şubelere kalmaktadır. İncelenen kaynaklarda merkez ve şubelerin yaptıkları binalarla, açtıkları yuvaların çoğunun şefkat pullarıyla yapıldığı vurgulanmaktadır.

Eşya piyangoları: Merkez ve şubelerce uygulanan en yaygın faaliyetlerden birisi de eşya piyangolarıdır. Yönetim Kurulu piyangoları düzenlemek için önce karar almakta; daha sonra yörenin en büyük mülki amirine başvurarak izin almaktadır. Kaynaklarda yörenin ilerigelen bay ve bayanlarından bir "Tertip Heyeti" kurularak, "piyango bu zatların himayesine verilir,, denmektedir. TÇEK belirli bir dönem piyango konusunda devletten yardım almıştır. Gümrüklerde kalan mallar piyango çekilişlerine konulmuştur.

Gümrük Kanunu'nda yapılan değişiklikle bu uygulamaya daha sonra son verilmiştir.

Balo, müsamere ve eğlenceler: Yılda bir kez yapılan balo ve müsamereleri şubeler kendileri düzenler ve tüm gelirleri kendilerine kalır. Araya "simsar ve vasıtalara", konularak program düzenlemek yasaklanmıştır. Şubeler bu organizasyon için "tertıp heyeti" seçer, seçilen heyet müsamere ve eğlencelerin kurumun şeref ve yüksekliğine uygun bir organizasyon gerçekleştirmek için çaba serfederler.

Yarış ve sergiler: TCEK ile ilgili kaynaklar incelendiğinde kurumun birçok yarışma ve sergi yaptığını görmekteyiz. Kurum tanıtım amacıyla birçok sergi açmıştır. Kültürel faaliyetleri desteklemek amacıyla resim, heykel, yapma bebek gibi yarışmalar düzenlenmiştir.

Yarışmaların en gelenekseli ise "Gülbüz Çocuk", yarışmalarıdır. Özellikle savaş sonrasında aileleri ve çocukları destekleyerek sağlıklı kuşaklar yetiştirme çabalarına girilmiştir. Yaş gruplarına göre iller ve Türkiye düzeyinde yapılan yarışmalarda dereceye girenlere ödüller verilmiş, yarışmaya katılanların resimleri kurumun yayınlarında yer almıştır.

TCEK'nun gelir sağlamak amacıyla yurtiçi ve yurtdışında güreş müsabakaları düzenlediği görülmektedir.

Diğer gelirler: Kurum'un üyelerden topladığı aidatlar, emlaklardan elde ettiği kira gelirleri, yurt içinden ve dışından gelen bağışlar, bayramlarda halka takılan rozetler karşılığı toplanan paralar, tartı aletleri yerleştirilerek elde edilen gelirler, Kavacık Memba

Suyu'nun geliri, devlet yardımları, lüks telgraf uygulaması Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun diğer gelir türlerini oluşturmaktadır.

(SABEM 15, Ocak 1998)

14

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çalışmaları

Bugüne kadar Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kuruluş aşamasından başlayarak, örgütsel yapısına kadar geldik. Bu bölümden itibaren kurumun yaptığı çalışmaları aktarmağa çalışacağız.

İlk yazımızda da belirttiğimiz gibi Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Türkiye'deki sosyal hizmet çalışmalarında birçok ilke imzasını atmıştır. Süt Damları, Şefkat Yuvaları, Sıhhi Banyolar, Çocuk Haftası kutlamaları, Talebe Sofraları, Doğumevleri, Prevantoryumlar ilk aklımıza gelenler.

Kurum'un 1921 yılından itibaren genç Cumhuriyet'in Devlet politikasına uygun bir çizgi izleyerek, genç ve sağlıklı kuşaklar yetiştirme çabası içerisine girdiğini görmekteyiz. Savaş sonrası yaşanan yoksulluklar ve ekonomik olarak ayakta durabilme çabası içerisinde olan Türkiye Cumhuriyeti'nin birçok sosyal yardım girişimi Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yürütülmüştür. Sağlıklı bir genç kuşak yetiştirilebilmesi amacıyla öncelikle beslenme sorununa el atılarak, geniş

bir kitleye ulaşan Süt Damları'nın kuruluşu başlatılmıştır.

Süt Damlaları

Herhangi bir nedenle anne sütünden yoksun bulunan veya anne sütü yetişmeyen çocuklara mikropları öldürülmüş iyi süt, hastalara ilaç vermek amacıyla kurulmuştur.

Süt Damlası'nda sütler gününününe hazırlanmakta olup, 1927 yılında Avrupa'dan özel olarak getirilen ağzı bira şişesi gibi lastikli, yaylı tıpalı şişelerle annelere dağıtılmakta idi. 1927 verilerine göre 1605 çocuğa hergün süt verilmekte olup, 16,568 Kg. toplam süt dağıtılmıştır.

1929 yılında yayımlanan **Halk Dergisinde**,

"Umumi Harp belası memleketi yakıp kavurduğu vakit zavallı yavrular içecek süt değil, yiyecek ekmek bile bulamıyorlardı. O vakit böyle nice yavrular açlık ve düşkünlük yüzünden helak olup gitmişlerdir.

"Çocukkıranın başlıca sebebi süttür. Temiz ve gıdalı süt içmeyen, ana sütünden her ne sebeptense mahrum kalan bebekler, midelerinin hazmedemediği şeyleri yediklerinden, isteristemez mideleri, bağırsakları bozuluyor, ishale tutuluyor, yavaş yavaş kuruyup sönüyorlar" denilerek ülkenin genel durumu özetleniyordu. Süt sorununun çözülmesi amacıyla Himaye-i Etfal Cemiyeti "Süt Damlası Evi" açmıştır.

Süt Damlası çalışmaları, gelen çocukların doktorlar tarafından muayene edilmeleriyle desteklenmiş, kayıtlı bulunan çocukların tartıları yapılmış, yiyecekler konusunda bilgi verilmiş, gerekirse ücretsiz ilaç verilmiştir.

Mama yiyecek hale gelen çocuklara mama yapmaları amacıyla pirinç unu, şeker, sebze v.b. yardımlar yapılmaktadır. Süt Damlası'na gelen çocukların tüberküloz aşılarının yapıldığı, böylelikle verem olanların derhal iyileştirildikleri belirtilmektedir.

(SABEM 11, Mayıs 1997)

15

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu “Talebe Sofraları”

M. Kemal Atatürk'ün “*Memleket çocuklarını korumayı üzerine alan Çocuk Esirgeme Kurumu'na vatandaş yardımı mecburdur.*” ifadesinden güç alan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Devlet-toplum kaynaşmasını sağlayarak, sosyal hizmet alanında birçok ilki başlatmıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında cephede savaşan babaların, cephane taşıyan annelerin, cephe gerisindeki çocuklarına bakmakla işe başlayan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu savaş sonrasında sağlıklı kuşaklar yetiştirebilmek amacıyla çocuğa, gence, aileye yönelik hizmetlere ağırlık vermeye başlamıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü'nün 4 Maddesi'nin (k) bendinde; “*Yoksul okul çocuklarına okuma-yazma araç ve gereçleri, giyim eşyası sağlamak; bunların beslenmesi için aşevleri, öğrenci*

sofraları kurmak"(*) Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun görevleri arasında sayılmıştır

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu talebe sofralarıyla ilgili işlemleri yürütmek amacıyla bir talimatname hazırlamıştır. Bu sofralar okullarda ailesinin yoksulluğu, kimşesizliği yüzünden yetecek kadar yemek alamayan, doymayan, sıcak yemekten mahrum kalarak uzvi sefaletе düşen zayıf ve cılız çocukları bu sefaletten kurtarmak, sıhhat ve hayatlarını korumak suretiyle genç nesil arasında çelimsiz, düşkün ruhlu, hasta elemanları azaltmak amacıyla açılmıştır. Çocukluk devresindeki türlü hastalık ve tehlikelerden yakasını kurtararak yaşama ve yaşatma hakkını kazanmış olan gençleri sefaletе düşürmemek, millete ve memlekete yararlı talebelerin yetiştirilmeleri için talebe sofraları kurulmuştur.

Talebe sofraları şubeler ve okullar arasında işbirliği yapılarak kurulmaktadır. Amaç hergün yoksul öğrenciye sıcak öğle yemeği vermektir. Yemekler etli, sebzeli olarak çıkarılmakta, yemeklerin temiz, çok kalorili, gence yetecek kadar bol olması konularına dikkat edilmektedir. Talimatnamede gerekirse yemek işlerinin müteahhidlere verilebileceği, böyle durumlarda sıkı bir kontrolün gerektiği belirtilmektedir.

Her okul idaresinin seçtiği öğrenciler için yemek kabı, kaşık ve çatal sağlayacağı, isterlerse öğrencilerin bunları evlerinden getirebileceği belirtilmektedir. Okul yönetiminin yemek masası ve bir kaç peyke (sedir) temin edeceği, yemeklerin şubeler tarafından hazırlana-

(*) Burada alıntı yapılan 1964 yılına ait tüzükte öğrenci sofraları denmekte, konuyla ilgili diğer kaynaklarda talebe sofraları terimi kullanılmaktadır.

bileceği gibi, para karşılığı aşçılara da yaptırılabilceği, bunların yanısıra isteyen kişilerin birkaç çocuğu korumalarına alıp yemek paralarını vererek yardım yapabilecekleri vurgulanmaktadır.

TÇEK kayıtlarında talebe sofralarıyla ilgili ayrıntılı sayısal veri bulunmamaktadır. 1940 yılı verilerine göre 155.267 öğrenciye sıcak yemek verildiğı belirtilmektedir. 1946-1947 yıllarında yapılmış olan 25. ve 26. Kongre'nin İş ve Hesap Raporlarında 112 talebe sofrasının bulunduğu kaydedilmektedir. 1921-1946 yılları arasını kapsayan bir diğer kaynakta 25 yıllık dönem içersinde 6.014.415 çocuğa yemek verildiğı, 27'si illerde, 14'ü ilçelerde olmak üzere toplam 99 talebe sofrasının bulunduğu, bu sofraların yeterli besin alamayan yavrulara kucak açtığı belirtilmediir.

Daha sonraki yıllardaki kaynaklarda talebe sofraları ile ilgili bilgilere ulaşılammıştır.

Yukarıda amaçları, işleyişi ve uygulamaları özetlenen talebe sofraları sağlıklı bir kuşak yetiştirmeyi amaçlamakla kalmamış, döneminin en güzel sosyal yardımlaşma örneğı olarak tarihe geçmiştir.

(SABEM 12, Temmuz 1997)

16

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Aşevleri

"Çocuk bir memleketin ruhudur, istikbalidir. Hayat onun üzerine kurulur, istikbal onun aldığı terbiye ile

kuvvet bulur.Dünyanın her yerinde çocuğun bir vatan, vatanın bir çocuk olduğu kabul edilmiş, muhtelif çocuk ocakları, çocuk bakım yurtları açılmış, kimsesiz, fakir çocuklar himaye edilmiştir. Memleketimizde bu kuvvetli adım ilk defa 1917 senesinde atılmış ve bir Himaye-i Etfal Cemiyeti teşkil edilmiştir.”

22 Nisan 1929 yılında çıkarılan “Halk” dergisinde çocukla ilgili düşünceler kısaca bu şekilde özetlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarına baktığımızda Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun yanısıra Kızılay ve Türk Hava Kurumu’nun da (THK) önemli görevler üstlendiklerini görürüz. Bu kuruluşlarımız yıllar boyunca dayanışma içerisinde faaliyetlerini yürütmüştür. Geçmişte, depremlerde, Kıbrıs Pulu’nun dağıtımında, aşevlerinin açılmasında vb. faaliyetlerde yürütülen ortak çalışmalar günümüzde de sürdürülmektedir. Kurban derilerinin gelirlerinin paylaşımı, Kızılay’ın korunmaya muhtaç çocuklara kamp olanağını sağlaması, Türk Hava Kurumu’nun korunmaya muhtaç çocuklara model uçak, paraşüt kursu vermesi gibi çalışmalar, günümüzde uygulanan işbirliği çalışmalarından birkaçıdır.

Cumhuriyet döneminin gönüllülük esasıyla yola çıkan, devlet politikasına yardımcı olmayı amaçlayan üç kardeş kuruluşu, işleyiş, hizmetler, örgüt yapısı ve yaşamıyla istikrarlı tablo çizmişlerdir.

Bu sayımızda Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun aşevleriyle ilgili çalışmalarını aktarmaya çalışacağız. Aşevleri deyince aklımıza ilk önce Kızılay gelmekle birlikte, bu alanda TÇEK’nun önemli çalışmalar yaptığı

görülmektedir. TÇEK Tüzüğü'nün (1951) 4. Maddesi (I) bendinde; "Fakir okul çocuklarına okuma yazma araçları, giyim eşyası sağlamak ve bunların beslenmeleri için aşevleri, öğrenci sofraları vücuda getirmek" ifadesi yer almaktadır. Bulduğumuz iki ayrı kaynaktaki aşevlerinin sayısı birinde 42, diğerinde ise 38 olarak gösterilmektedir. 1946 - 1947 İş ve Hesap raporlarında 38 aşevinin bulunduğu, TÇEK toplam giderinin 982.944.95 TL olduğu, iâşe (aşevi) giderinin toplam 14.528.07 TL. olduğu belirtilmektedir. Rakamlardan da anlaşılacağı üzere TÇEK'nun giderlerinin kabaca % 1.5'i aşevi giderlerine ayrılmıştır.

Kaynaklarda aşevlerinin açılış amacı; *"Gıdasızlık, yoksulluk, felaket dolayısıyla çocuklarda fizyolojik sefalet göze çarpacak kadar ilerlemiş yerlerde açılır. Gündüz bakımevi açılmayan yerlerde çocukları kurtarmak için aşevleri açılabilir; yoksul ve cılız çocuklarla sıcak yemek bulamayan fakir talebeye sıcak yemek ve çorba verilmeye çalışılır."* olarak ifade edilmiştir.

TÇEK'nun aşevleri ile imaretleri karıştırmamak gerekir. Kaynaklarda aşevlerinin yoksul ve cılız çocuklarla sıcak yemek bulamayan fakir talebeye öğlen ve akşamları sıcak yemek ve çorba vermeyi amaçladığı, aşevlerinin belediyenin, mektep öğretmenleri ile hayır ve şefkat sahiplerinin yardımıyla az masrafla kurulabileceği, senenin yedi sekiz ayında çalışabileceği belirtilmiştir. Özetle, TÇEK aşevlerinin çocuk ve öğrencilere hizmet vereceği, öğrenim döneminde açık olacağı, hiç bir zaman imaret olarak düşünülmemesi gerektiği önemle vurgulanmıştır.

Aşevleri için özel ve geniş tesise gerek olmadığı, temiz barakalarda kurulacak mutfakta, bir idareci ve iki aşçının yeterli olacağı, buralarda ısraftan kaçınılarak düzen ve temizliğe çok dikkat edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

1948 yılında yayınlanan bir kaynakta (TÇEK Merkez ve Kollarına Mahsus Çalışma Talimatnamesi, 1948) Ankara'da Ekim'de başlayıp, Haziran ortalarına kadar çalışan bin çocuk kapasiteli aşevinin çalışmalarının çok olumlu bir şekilde yürütüldüğü belirtilmektedir.

(SABEM 13, Eylül 1997)

17

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Muayenehaneleri, Çocuk Dispanserleri

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun tarihsel gelişimine baktığımızda, kurumun ilk yıllarında, parasal yardımlara ağırlık verdiğini görürüz. 1922 yılında çalışmalar muayene ve tedavi, para yardımı ve koruma olarak yapılmıştır.

1923 yılında yiyecek yardımına ağırlık verilmiş, 1924 yılında ise paralı ve parasız süt dağıtımı işine girilmiştir. 1925 yılından itibaren yiyecek yardımı, doğum yardımı, okul malzemeleri dağıtımı yapılmış, 1926 yılında da bu hizmetler sürdürülmüş, 1927 yılında kurum banyoları açılmış, 1928 yılından itibaren çocuk

bahçeleri kurulmaya başlanmıştır.1929 yılından itibaren kuruluşlara ağırlık verilerek, doğrudan koruma çalışmaları başlatılmıştır.

Kurum'un ilk yaptığı çalışmalardan birisini muayenehaneler oluşturmuştur. Özellikle savaş sonrasında yaşanan geçim sıkıntısı nedeniyle çocuklarda görülen yetersiz beslenme ve beraberinde getirdiği sağlık sorunlarının çözümü amacıyla muayenehanelerin açılmasına ağırlık verilmiştir.

“Merkez ve Kollarımızdan çevreleri elverişli olanların hasta çocuk ve annelerinin muayeneleri için muayenehaneleri (poliklinik) ve dispanserleri vardır. Kurumumuz'un bu yardımları arasında bu muayenehaneler ve dispanserler maddi ve manevi büyük fayda ve tesirler göstermektedir. Memleket sıhhati, milli bünyemizle doğrudan doğruya ilgili olan bu yardım işimiz çocuk davamızda ve çocuk esirgeme sisteminde önemli bir vazifedir.

“Her Merkez ve Kolumuzda birer muayene odası ve muayene servisi bulunması beklenir. Bunun kuruluşu o kadar masraflı ve güç değilse de selahiyetli doktor ve hemşire temini henüz güçlükten kurtulamamıştır. Bunlarla beraber Merkez ve kollarımızın azimli ve müteşebbis arkadaşlarımız etraflarındaki hastane ve dispanser doktorlarının değerli yardımlarını temin ederek bu çok faydalı servisi kurmağa ve yürütmeğe muvaffak olmaktadır. Halk hergün muayyen vakitlerde hiç olmasa yarım saatlik bir tıbbi muayenenin Çocuk Esirgeme Merkez ve Kolunda varlığını bilir ve gelirse yurda ve Kurum'a büyük hizmet ve iyilik yapmış olacaktır. Hasta bir çocuk ve anne Kurum'da göreceği

bu hayat yardımını unutamaz, bunu bilenler de Kurum'a sevgisini esirgemez.”³

Kurum'un muayenehaneleri ve dispanserleri üç tür çalışma yapmak üzere kurulmuştur;

1 - Çocuk hastalıkları muayeneleri,

2 - Annelere yönelik olarak, kadın hastalıkları muayeneleri,

3 - Çocuk ve annelere yönelik olarak diş kontrolleri ve tedavileri.

Muayenehanelerde uzman doktor, doktor, diş hekimi, ebe ve hemşireler görev yapmışlardır. Muayenehaneler ve dispanserlerin hangi saat ve günlerde hizmet vereceği belirtilmiştir. Bazı muayenehaneler bağımsız çalıştığı gibi, büyük çoğunluğu o dönemde yeterli doktor bulunmaması nedeniyle diğer sağlık kuruluşlarından ücreti karşılığı veya gönüllülük esasıyla doktor çalıştırılmışlardır.

Kurum ana çocuk sağlığı hizmetlerinin yanısıra, diş sağlığı konusuna gereken önemi vermiş ve diş muayenehaneleri açmıştır.

(SABEM 17, Mayıs 1996)

3 TÇEK, Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez ve Kollarına Mahsus Çalışma Talimatnamesi, 1948

Çocuk Kütüphaneleri

Kurum'un çocuklara yönelik hizmet vermek için açtığı yerlerden birisi, çocuk kütüphaneleridir. Çocukların kaynak kullanımlarını sağlamak ve kış aylarında rahatlıkla çalışabileceği bir ortamı oluşturmak amacıyla kütüphaneler oluşturulmuştur. Kurum kendi yayını olan, roman, öykü, yardımcı ders kitapları, şiirler vb kaynaklarla kütüphanelerini desteklemiştir.

Kütüphanelerin kurulmasındaki amaç, çocukların günlük ve ilerdeki hayatlarına hazırlık yapmak ve okumayı seven bir Cumhuriyet kuşağı yetiştirmektir.

Kurum'un yayınladığı talimatnamede çocuk kütüphanelerinin açılışı ve işleyişi konusunda nasıl bir yol izleneceği şu şekilde anlatılmıştır. *"Çocuk bahçelerinin çalışmadığı havalarda ve mevsimlerde çocukların çalışabileceği en faydalı yerler çocuk kütüphaneleridir. Bunların terbiyevi ve sosyal tesirleriyle faydalarını saymağa lüzum yoktur. Varlıkları çocukların günlük ve ileri hayatları üzerinde çok derin tesirler bırakır. Çocuk kütüphaneleri ya Merkez ve Kollarımızın daireleri ve binalarında veya ıslah edilmiş medrese, evkaf ve milli emlakten alınmış elverişli binalarda kurulabilir. Kütüphaneye kitap dergi, levha, harita, resimler, masa, peyke veya sandalye, perde, soba, elbise askısı, içme suyu ve malzemesi yakacak, ışık ve lamba, bir idareci, bir hademe temini sanıldığı kadar güç değildir."*

1946 yılı verilerinde Kurum'un beş kütüphanesinin bulunduğu belirtilmektedir. İleride inceleyeceğimiz gibi Kurum özellikle çocuk ve annelere yönelik olarak eğitici ve öğretici birçok yayın yapmıştır. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ilk ve ortaokullara yönelik sürekli yayınları bulunmaktadır.

Kütüphanelerin açılması sırasında Kurum kendi kaynaklarından faydalandığı gibi çeşitli kuruluşlar ve kişilerden dergi, gazete kitap konusunda yardım toplamıştır. Kaynaklarda İstanbul Eminönü kolunun kütüphane çalışmalarında başarılı olduğu, sürekli gelen başarılı öğrencilere kart, dergi, rozet verilerek bunların sürekli gelmeleri için desteklendiği belirtilmektedir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu kütüphanelerin yanı sıra okuma odaları açmıştır. Kurum'un 1946 verilerine göre 11 okuma odası bulunmaktadır. Kurum buralara kendi kitaplarını gönderdiği gibi, gelen bağışlar veya Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak onların yayınlarından ve gönüllülerden topladığı ansiklopedi ve kitapları göndererek okumayı destekleyici çalışmalarını sürdürmüştür.

19

Anakucağı

30 Haziran 1921 tarihinde Ankara'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin ilk çalışması, Mareşal Fevzi Çakmak'ın kuruma telgraf çekmesi üzerine başlamıştır.

Cepheden gönderilen binbeşyüz çocuk Ankara'da evlere yerleştirilip misafir edilmiş, daha sonra Hacı Bayram Caddesinde küçük bir çocuk misafirhanesi açılmıştır. Korunmaya muhtaç çocuk sayısındaki artışlar üzerine, 1925 yılında Keçiören'de bir anakucağı açılarak yatılı bakım hizmeti verilmeye başlanmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyeti yayınlarında; anakucağı, yetimlerevi ve şefkat yuvası aynı anlama gelip tüm bu terimler daha sonra çocuk yuvası olarak kullanılmaya başlamıştır. Cemiyetin 1933 yılı verilerine göre Ankara ve Diyarbakır'da anakucağı, Çanakkale, Edirne ve Adana'da yetimlerevi, Artvin, İzmir, Giresun, Tokat, Kars, Biga, Lapseki, Reşadiye, Ödemiş, Adana ve Balıkesir'de şefkat yurdu bulunduğu belirtilmektedir.

Himaye-i Etfal Cemiyetinin yayınlamış olduğu kongre raporlarında anakucakları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. 1932 yılında yayınlanan raporda yapılan çalışmalar ve durum şu şekilde özetlenmiştir.

"Anakucağı müessesemiz 1930 senesinde 90 kimsesiz çocuğa bakmak suretiyle hayatlarının daha ilk günlerinde zaruret ve ölüme terk edilmiş olan bu yavruları kurtarmıştır. Görülen zaruret üzerine bu müessesemizde altmış çocuk daha alabilecek ikinci bir paviyon yaptırılarak hergün artmakta olan ihtiyaçlardan bir kısmının tehvini çaresi temin edilmiştir. Mevcuda ilaveten 929'da yaptırılan birinci paviyonda olduğu gibi bu ikinci paviyon asri bir çocuk müessesesinin istilzam ettiği fenni ve sıhhi tertibata havi bulunmaktadır.

"Buna rağmen müessesemizin bütün maaş ve masrafları dahil olmak üzere bir çocuk için günde

isabet eden para (90) kuruştur. Bu miktar diğer memleketlerdeki sarfiyata nisbetle iki üç misli noksandır. Bütçemizin vaziyeti daima nazarı dikkate alınarak müessesedeki çocuklara asgari masrafla tam kalori verilmeye çalışılmaktadır.

"Anakucağına kabul edilmek için vaki müracaatları çokluğu ve müessesenin çok dolmuş olması dolayısıyla yardım talebile umum merkezimize müracaat eden fakir dul annelere kimsesiz çocukları ücretle bakma usulü tatbik edilmiştir. Bu suretle 1930'da himayeye muhtaç ve kimsesiz 20 kadar çocuk fakir ailelere yerleştirilmiş ve 20 anneye de bilvasıta yardım edilmiştir." (Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Umumi Merkezi, 1932)

Rapordan da anlaşılacağı üzere cemiyetin açmış olduğu anakucağı hemen dolmuştur. Anakucağı'nda yeni bölümler açılmasına karşın ülkede yaşanan sosyoekonomik sıkıntılar nedeniyle korunmaya muhtaç çocuk sayısı hızla artmaktadır. Cemiyet Anakucağı'nda çocukların sağlıklı yetişmelerini sağlamak amacıyla yemeklerini kalori gereksinimlerini dikkate alarak çıkarmaktadır. Burada dikkat edilecek bir diğer konu ise, 20 çocuğun yoksul ailelerin yanına yerleştirilerek hem çocuğun bakımının sağlanması, hem de çocuğa bakan aileye yardım yapılarak iki yönlü bir çalışmanın yürütülmesidir. Yapılan bu koruyucu aile çalışması sosyal hizmet tarihinin ilkleri arasında sayılabilir.

İncelediğimiz ikinci kaynakta; kavramlar yerine daha da oturmaktadır. Cemiyet aynı bakım türünün değişik adlarla adlandırılmasını önlemek amacıyla anakucağı adının kullanılmasını önermekte ve yatı mekteplerini kaldırılması ile yaşanan zorlukları dile getirmektedir.

“Çocukların geceli gündüzlü kaldıkları Yetimevleri, Şefkat Yuvası isimlerini taşıyan yerleri Anakucağı ismi altında zikretmek muvafık olur.

“Anakucaklarının takip ettikleri gaye süt çağından itibaren kimsesiz ve bakıma muhtaç yavruları mektep çağına kadar bakmak ve sonra leyli mekteplere devir etmektir. Geçen seneye kadar bu devir muamelesi tamam olmamakla beraber kısmen temin edilebiliyordu. Yatı mekteplerinin ilgası münasebetiyle bu sene muvaffakiyet hasıl olamadı. Bu çocukları hayata bırakabilmek için ilk tahsil kadar himaye etmek mecburiyetinde bulunuyoruz. Bu vaziyet süt çağında bulunan muhtaç çocukları müesseselerimize almaktan bizi men etmekte, bu suretle küçük çocuklar için yapılmış olan tesisatımız büyük çocuklara kafi gelmemesi yüzünden bizi müşkül bir vaziyete sokmaktadır. Tahsil çağına gelmiş çocuklarımızı mekteplerine almak suretiyle Maarif Vekaletinin bu müşkül vaziyetimize çaresaz olmasını temenni ederiz.

“Anakucaklarının büyüğü Keçiörendeki müessesedir. Kadrosu 150 çocukludur.” (Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Umumi Merkezi, 1934)

Himaye-i Etfal Cemiyetinin 1934-1935 yıllarını kapsayan İş Raporunda Anakucakları'nın büyük yaş grubu çocukları bir yere gönderememeleri nedeniyle yığılmaların meydana geldiği, çözüm için Devlet'in yardımlarının gerektiği vurgulanmaktadır. Bu raporda ülke düzeyinde 3 anakucağı, 11 şefkat yurdu, 3 yetimlerevi bulunduğu belirtilmiştir. Raporda anakucağı çalışmaları aşağıdaki şekilde değerlendirilmiştir.

“Bu müesseselere köylerde ana ve babasını süt çağında iken kaybetmiş, kendisini koruyacak akrabası olmayan

çocuklarla, şehirlerde ana ve babadan mahrum kalmış yoksul süt çocukları alınmaktaydı . Gayeleri bu gibi çocukları ölümden korumak, bakıma muhtaç çocukları sürünmekten kurtarmak, bunları mektep çağına kadar bakarak 7 yaşından sonra yatı mekteplerine devretmektir. Bu devir işi 1931 yılına kadar kısmen temin edilebiliyordu. Şehir yatı mekteplerinin kalkması dolayısıyla müessesemizde 7 yaşına gelen çocuklar, yerleştirilecek yer buluncaya kadar, müessesemizde alıkonularak en yakın mektepte okutulmaktadır. Bunun için yaşı ilerlemiş 36 çocuk yerlerini kimsesiz terk edecekleri yerde müessesede ilk mektebe devam etmektedir. Bunların sayısı her yıl artmaktadır. Bunlar, müessesemize alınması zaruri olan süt çocuklarını almak imkânını çok daralttığı gibi küçük çocuklar için kurulmuş olan tesisatımızın yetişmiş çocuklara kafi gelmemesi yüzünden Kurumu güç bir vaziyete sokmaktadır.

“Köylerden ve uzak kasabalardan Anakucağına alınmak için şube ve merkezlerimize resmi makamlardan gönderilen öksüz süt çocuklarının günden güne çoğalmakta olması yetişmiş çocukların başka müesseselere yerleştirilmesi, yahut müessesemizin bu vaziyete göre genişletilmesi için bizden hiç yardımını esirgemeyen Hükümetimizden rica etmek mecburiyetini duymaya başladık. (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi, 1936

1936 yılında “İzmir Karşıyaka Anakucağı’nı Gezelim?” başlığı altında bir röportaj yayınlanmıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi Cemiyet önce Ankara ve Diyarbakır’da daha sonra İzmir’de anakucağı açmıştır.

Rıza Uygun’un röportajında; “Anakucağı 1932’de açılmıştı, şimdiye kadar 3 bina değiştirilmiştir. En

rahat ve güzeli olanı burasıdır. Kucağa 4 ila 7 yaş arası çocuklar alınmaktadır. Burasını Çocuk Esirgeme Kurumu idare etmektedir. İki sınıfımız ve 60 öğrencimiz vardır. İşimiz, ufak çocukları şimdiden arkadaşlarını sevdirmek ve tanıtmak ve zekalarını açmaktır” denilerek anakucağında okul öncesi eğitim çalışmaları yapıldığı vurgulanmaktadır.” (1936)

1938-1939 Yılları İş Raporunda; 1937 yılında 3 anakucağı, 15 şefkat yurdu, 3 yetimlerevi, 1939 yılında 3 anakucağı, 18 şefkat yurdu, 4 yetimlerevi bulunduğu belirtilmektedir.

Belirtilen iş raporunda; “İlişik olarak takdim ettiğimiz broşürde Ankaradaki müessesemiz hakkında izahat arzedilmiş olduğundan burada tekrarından içtinab edilmiştir. Yalnız şunu arzedelim ki Keçiörendeki Anakucağı müessesemizi Reisicumhur Hazretleri Kurumumuza göndermiş olduğu iltifatnamede Çocuk Yuvası ismiyle ifade buyurmuş olduklarından Anakucağı ismini Çocuk Yuvası ismine tahvil ettik., denilerek isim değişikliğinin gerekçesi ortaya konulmuştur. (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Umumi Merkezi, 1940)

Daha sonra 1940-1941 yıllarını kapsayan iş raporunda çocuk yuvaları (yetimevleri- şefkat yurdları) sayısı 31 olarak gösterilmiştir. (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Umumi Merkezi, 1942)

Özetlemek gerekirse Himaye-i Etfal Cemiyeti genel merkezi ve şubelerince korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak açılan kuruluşlar; anakucağı, şefkat yuvası, yetimevleri olarak adlandırılmıştır. Cumhurbaşkanlığınca kuruma gönderilen yazı ile değişik isimlerle

anılan bakım kuruluşları tek isim altında toplanarak “Çocuk Yuvası” olarak adlandır-maya başlanılmıştır.

20

Atatürk Çocuk Yuvası

Himaye-i Etfal Cemiyetinin ilk yuva çalışmalarının başlangıcı Mareşal Fevzi Çakmak'ın, kuruma telgraf çekerek, savaş sahası olan köylerde kimsesiz çocukların çokluğu ve yıkılmış evlerin duvarları diplerinde yaşayan yavruların korunmasını istenmesi üzerine başlamıştır. Cepheden gönderilen binbeşyüze yakın çocuğun, Ankara muhtarlarının ve halkın yardımıyla evlere yerleştirilmeleri ve giydirilmeleri sağlanmıştır. Bu çocukların büyük bir kısmı köylerine geri dönmek istemiş, bir kısmı ise darüleytamlara yerleştirilmiştir. Bu çalışma cephede savaşanlar ve halkın üzerinde olumlu izlenimler bırakarak, Kurum'un halk üzerinde olumlu bir hava bırakmasını sağlamıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun en önemli kuruluş bakımını çocuk yuvaları oluşturmuştur. Kurum'un Hacımusla Mahallesinde kiralararak açtığı ilk çocuk yuvası yetersizliği nedeniyle, 1925 yılında bugünkü Keçiören'de bulunan Atatürk Çocuk Yuvasına taşınmıştır. Kurum daha sonra birçok il ve ilçede örgütlenerek yuva hizmetlerini yürütmüştür. Yuva hizmetleri zamanla Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ismiyle bütünleşerek sürmüştür.

Atatürk Çocuk Yuvasıyla ilgili olarak elimizde bulunan yayınlanmamış bir bilgi notunda (1967 - 1968 yılları arasında yayınlandığı sanılıyor); "Asıl şümüllü çocuk hizmeti yuvanın Keçiören'e nakledildiği 1925 yılında başlar. 39.000 metrekaarelik bir sahadaki eski bir binada işe başlanmış, o gündenberi birçok ilavelerle bugünkü şeklini almıştır.

Yuva bugün 500 çocuğu barındıracak kapasitede olup (0-4) yaşına kadar çocukları barındıran Umay Pavyonu, daha yukarı yaşlardaki çocuklar için yeni bina, karantina ve hastaneyi içerisine alan bir bina ile özel hemşire koleji, Göker Salonu, ambar, mutfak, depo, iş atölyeleri ve fırını kapsamaktadır. Bundan başka voleybol, basketbol alanları ile çeşitli oyun araçları, yüzme havuzu ile oyun ve eğlence işleri ile takviye edilmiştir. Sebze bahçesi, kümes hayvanlarından büyük mikyasta istifade edilmektedir."

Aynı kaynakta kurumun yöneticisinin doktor, yardımcısının psikolog olduğu, kurumda iki ayrı bölümden oluşan havuzun bulunduğu, sıcak günlerde çocukların doktor ve hemşire kontrolünde bu havuzdan faydalandığı belirtilmektedir. Belirtilen bilgi notunda yuvanın 3 - 5 dönümlük sebze ve meyve bahçesinin bulunduğu ve 1967 yılı içerisinde 14 ton meyve ve sebzenin üretildiği, 120 kapasiteli modern tavuk kümesinden son 22 aylık süre içerisinde 526.167 adet yumurtanın alındığı, yuvanın ihtiyacı olan 450-500 ekmeğin ise yuva bünyesinde bulunan fırından sağlandığı belirtilmektedir.

Atatürk Çocuk Yuvası tarihi boyunca gerek Devlet büyüklerinin gerekse gelen yabancı konukların ziyaret ettiği bir yuva olmuştur. Zaman zaman yapılan

değişikliklerle binalara eklemeler yaparak yuva büyütülmüş, kendi kendine yeterli bir hale gelmesi amacıyla, sebzecilik, tavukçuluk, süt inekçiliği, ekmek üretimi gibi faaliyetleri başlatmıştır. Yuvanın bulunduğu site içerisinde hemşire kolejinin olması çocuklara yönelik çalışmalarda kolaylık sağlamıştır.

Atatürk Çocuk Yuvası sel, deprem ve benzeri afetler sırasında sürekli merkez görevini üstlenerek korunmaya muhtaç çocukları barındırmıştır. Çocuksevenler Derneği, Barış Gönüllüleri ve Gönüllü Ablalık Projesi ile yuvada çocuklara yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Atatürk Çocuk Yuvası halen Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 300 kapasiteli olarak çalışan en büyük yuvasıdır.

21

Bakıcı Okulu ve Hemşirelik Koleji

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun tarihçesine baktığımızda, kurumun hizmetlerini yürütürken sistemli bir şekilde yol aldığını, planlı ve programlı bir çalışma yürüttüğünü görüyoruz. Bakıcı okulu, ekmek fırını, sebze bahçesi, yumurta üretimi vb. örneklerde görüldüğü gibi.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu hem kendi yuvalarının gereksinimlerini karşılamak hem de diğer kuruluşlara eleman yetiştirmek amacıyla Ankara'da Çocuk Bakıcı Okulu açmıştır.

*'Keçiören'deki Çocuk Yuvası'nda Çocuk Bakıcı Okulu 1929 yılında tesis edilerek şimdiye kadar 248 mezun vermiştir. Buradan çıkan kızlarımız evlerde, yuvalarda fenni çocuk bakımı yapmakta, maiyetlerini de bu suretle temin etmektedir. Mektep iki sene idi. 1945 senesinden itibaren üç seneye ve orta dereceye çıkarılmıştır. Öğrenci kadrosu 75'tir.'*⁴

Çocuk Bakıcı Okulu olarak açılan okulun yetersiz kalması nedeniyle, öğretim yılı ve kalitesi artırılarak Hemşire Koleji haline getirilmiştir.

*"1929'da yuva dahilinde tesis edilen orta dereceli Çocuk Bakıcı Okulu 1964 senesine kadar 600'e yakın mezun vermiş olup, bunlar teşkilatın yuvalarında vazife görmüş, mecburi hizmetini bitirenlerden bir kısmı Almanya ve Amerika hastanelerinde ve de yurdumuzun çeşitli sağlık tesislerinde vazife almışlardır. 1964 senesinde bu okul lise seviyesine çıkarılarak "Özel Hemşire Koleji" haline getirilmiştir. 1968 yılında ilk mezunlarını vermiştir."*⁵

Hemşire Okulu kanalıyla kurum hem kendi personel gereksinimini karşılamış hem de diğer sağlık kuruluşlarına hemşire yetiştirmiştir. Daha sonra Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın Hemşire Okullarını ülke düzeyine yayması ve eğitim düzeyini yükseltmesi nedeniyle, Yetişkin Esirgeme Kurumu Hemşire Okulu işlevselliğini yitirmeye başlamıştır. Birçok kongrede öğretim elemanı bulma güçlüğü ve hemşire yetiştirme maliyetinin arttığı, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun mezuniyet sonrası hemşirelerine yeterli

4 UMay; 1946

5 Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Atatürk Çocuk Yuvası, (Yazılı bilgi notu; yılsız) (Çavuşoğlu Belgeliğinde).

ücret verememesi nedeniyle hemşirelerini elinde tutamadığı tartışma konusu olmuştur.

*“Özel Hemşire Lisesi’nin parasız eğitim kadrosu yönünden çıkardığı zorlukların gün geçtikçe daha da artacağı gözönünde bulundurularak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının ve diğer bakanlıklar ile kuruluşların ihtiyaca kafi yerleri bulunduğundan kapatılmasına veya kurumumuzda yetişen kızlarımız ile yetiştirme yurtlarında yetişen kızlarımızın bir meslek sahibi olabilmesi yönüne kaydırılması ve böylece bize hizmet eden bir müessese haline getirilmesi de şayanı tavsiyedir.”*⁶

Bu tartışmalar ve çalışmalar hemşireliğin Türkiye’de daha çağdaş bir gelişme çizgisine oturması yönünde idi. Ve bu hemşirelik belki de çocuk hemşireliği gibi bir hemşirelik dalının da gelişmesinin de başlangıcı olacaktı. Çünkü, yukarıdaki ifade ile “bize hizmet eden bir müessese” istenmeye başlanmıştır. Bu arada yetiştirme yurtlarında kalan kızlarımızın hemşirelik eğitimine alınması da daha o tarihlerde ikinci bir sosyal sorunumuza çözüm yaratmış oluyordu.

Yukarıdaki tartışmalar sürerken, 12 Eylül Askeri Müdahalesi sonucu Çocuk Esirgeme Kurumu’nun varlığına son verilmiştir. Milli Güvenlik Konseyi’nin 51 Sayılı Kararı ile varlığına son verilen Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun kapanması ile Hemşirelik Koleji uygulaması da sona erdirilmiştir.

Konuyla ilgili fazla ayrıntılı inceleme yapılmamakla birlikte, TÇEK arşivlerinde ve çekilen tanıtım filmlerinde hemşirelerin özellikle yuva hizmetlerinde

6 TÇEK, 30. Genel Kurul Tutanağı, 1980, s. 53

önemli görevler üstlendiği ve çocuklarla doğrudan ilgilendiği görülmüştür.

Daha önce aşıevleri, süt evleri, yüzme havuzları, çocuk kütüphaneleri, talebe sofraları vb. hizmetlerde olduğu gibi, TÇEK bakıcı okulu, daha sonra hemşire koleji ile ülkemizde sosyal hizmetler alanında bir ilke daha imzasını atmıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu gönüllü bir kuruluş olmasına rağmen, sadece çocuklarla ilgili sosyal hizmet alanında değil, gençler gibi, sağlık gibi, kadınlar gibi diğer başka alanlarda da ilk ve kalıcı çalışmaları yapan bir kurum olarak belirecektir.

(SABEM 18, Temmuz 1998)

22

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Bahçeleri

Kurtuluş Savaşından yeni çıkmış, ekonomik çöküntü içerisinde bulunan, erkek nüfusunun büyük bir bölümünü kaybetmiş, sanayii olmayan genç Türkiye Cumhuriyeti savaşlar sonrası ayakta kalabilme uğraşına girmiştir. Bir yandan savaşın yaralarını sarmaya çalışan devlet, öteyandan yeni bir toplum modeli geliştirebilmek amacıyla bir “milli program” uygulamaya sokmuştur. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu da milli programın içerisinde yer alarak sağlıklı bir kuşak yetiştirilmesi amacıyla öncelikle

çocuk meselesine el atmıştır. Çocuk sorununu çözmek amacıyla koruyucu önleyici birçok çalışmayı yürüten kurumun yaptığı çalışmalardan birisi de “çocuk bahçeleri”dir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü’nün 4. Maddesi’nin (N) bendinde “Sağlık ve terbiye şartlarına haiz çocuk bahçeleri kurmak ve bu bahçelerin kurulmasında ve bakımında belediyeleri destelemek” ifadesi yer almaktadır.

Konu, 1948 yılında yayınlanan TÇEK Talimatnamesinde, “Çocukların sıhhi, terbiyevi, manevi ve sosyal ihtiyaçlarını temin hususunda şehirlerde muhtaç oldukları yardımı yapmak için Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu teşkilatı ve belediyeler tarafından çocuk bahçeleri açılır. Çocuk Bahçeleri havadar, bol güneşli, toz ve topraktan uzak yerlerde ve bir plan dahilinde yapılır. Bir öğretmen nezaretinde çalışır. İntizam, sıhhat, nezahet, terbiye ve edep, hak, sosyal hayata hazırlık, idman, teşebbüs ve azim, itimat, çalışma öğreten, sokak tehlikelerinden koruyan bu bahçeler Merkez ve Kollarımızın paraya çok ihtiyaç göstermeyen himmet ve gayretleri, belediyelerin yardımlarıyla kolay açılabilir.” şeklinde yer almaktadır.

Bir diğer kaynakta (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun Küçük Bir Tarihçesi (1921-1939)) Ankara’da açılan bir çocuk bahçesinin resimleri yayınlanmıştır. Aynı kaynakta çocuk bahçesi “Mevcut muhtelif salıncaklar, kayma, merdiven, dönme dolaplar, tahterevalli, paralel, atlı karınca, demir halkalar, basketbol, voleybol gibi oyun aletleri ile ve açık hava havuzuyla bezenmiş olan bahçe, yalnız eğlence yeri değil aynı zamanda açık hava mektebi vaziyetindedir.

“Çocuklar bu aletlerden istifade etmek için sıralarına itina ederler ve başkalarının sıralarına da hürmet gösterirler. İlk zamanlarda görülmüş olan haksızlıklar, birbirinin sırasını kapıp daha evvel oyun aletinden istifadeye çalışmaları şimdi görülmemektedir. Her çocuk istediği oyun aletinden, mesela salıncaktan, istifade etmek için sıraya girer bekler. Sırası gelince salıncağa biner sallanır” şeklinde anlatılmıştır.

Elimizde doğrulayıcı bir kaynak bulunmamakla birlikte TÇEK Genel Başkanı Fuat Umay'ın Amerika'ya yaptığı ziyaret sırasında çocuklara yönelik çalışmalar hakkında bilgi aldığını ve uygulamayı Türkiye'ye taşıdığını sanıyorum. 1948 yılında yayınlanan TÇEK Talimatnamesi'nde çocuk bahçelerinden bahsedilirken *“Bu aletlerin hepsi Amerikan modellerine göre memleketimizde az masrafla yapılmaktadır.”* ifadesi yer almaktadır. Merkez ve kollar tarafından yeri saptanan oyun bahçelerinin projelerinin genel merkeze gönderildiği, burada yerleşim planlarının ve oyun aletlerinin krokilerinin yapılarak geri gönderildiği belirtilmektedir. Kolların çocuğu seven bir öğretmen, bir bekçi veya hademe ile çocuk bahçelerini idare edebileceği vurgulanmıştır.

Elimizdeki kaynaklarda 1953 yılına kadar çocuk parkı masrafları genel giderlerde gösterilmemiştir. 1948 yılı talimatnamesinde çocuk bahçeleri yer aldığına göre, bahçeler genellikle kollar tarafından açılmış olup, 1953 yılından itibaren genel merkezin denetimi altına alınmıştır. 1953 yılı gider cetvelinde TÇEK'in 1.088.978,81 liralık giderinin 1.708.68 lirası çocuk bahçelerine harcanmıştır.

(SABEM 19, Eylül 1998)

Gündüz Bakımevleri (Kreşler) 1

Himaye-i Etfal Cemiyetinin tarihsel gelişimine baktığımızda kurumun ilk yıllarında fakir ve muhtaç çocuklara yönelik muayene ve sosyal yardımlara ağırlık verdiğini görürüz. Çocuklara süt yardımları, ücretsiz sıhhi banyolar, aşevleri, talebe sofraları, ikiz ve üçüzlere yardımlar ilk akla gelenlerdendir.

Daha sonraki aşamada kuruluş açma çabalarına ağırlık verilmiş olup, misafirhane, doğumevi, anakucağı, yetimevi, şefkat yurdu kanalıyla korunmaya muhtaç çocuklara hizmet götürme çalışmaları başlatılmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyetinin 1930 ve 1935 yılında yayınlanan nizamnamelerinde kreş ve gündüz bakımevleriyle ilgili bir madde bulunmamaktadır. 1938-1939 yılları (onyedinci ve onsekizinci yıllar) umumi kongre sonrasında yapılan değişiklikler sonucu 1942 yılında yayınlanan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Anayasası'nın 2. maddesinin B bendinde "misafirhaneler, gündüz bakımevleri tesisi" kurumun görevleri arasında sayılmıştır. (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Anayasası, 1942)

1930 lu yıllar sonrasında kadının iş hayatına atılması ve kentleşmeyle birlikte çalışan annelerin çocuğuna bakma sorunu Kurum'u gündüz bakımevleri açmaya zorlamıştır. Kurum'un kaynaklarını incelediğimizde ilk gündüz bakımevlerinin İstanbul ve Bursa'da açıldığını görmekteyiz, bunu daha sonra Ankara izlemiştir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti 1930 ve 1931 seneleri Mesai Raporunda; *"Geçen sene İstanbul ve Bursa'da açılan üç kreş faaliyetlerine devam etmiş, Ankara'da Merkezi Umumimiz tarafından açılması takarrür eden Gündüz Bakım Evi (Kreş) tesisatına başlanmıştır. Büyük şehirlerimizde kreşler açılması ihtiyaç ve lüzumu her gün daha kuvvetle anlaşıldığından vesait müsait oldukça kreşlerin çoğaltılması hakkında ehemmiyetli bir cereyan görülmüştür. Kadınlarımızın sınaî ve ticarî mesaiye iştiraklerinin tevessüünü gösteren bu kreş ihtiyacı memleketimizin içtimai hayatında ehemmiyetle telakki edebilecek bir hadise olduğundan cemiyetimizin kreşlerin çoğaltılmasını hararetle tervice çalışmaktadır.*

"Hariçte çalışmaya mecbur kalan ve yavrularına bakacak kimsesi olmayan annelerin gündüzleri yavrularının müessesemize kabulü için Umumi Merkezimize birkaç seneden beri vaki mütevalî müracaatları tatmin mecburiyeti ile tesis lüzumunu evvelce arz ettiğimiz (Gündüz Bakım Evi) hazırlıkları 1931 de ikmal edilmiş ve bu yeni müessese birkaç aydan beri faaliyete başlamıştır." (Himaye-i Etfal Cemiyeti Umumi Merkezi, 1932)

Kurumun gündüz bakımevi açılmasıyla ilgili politikaları hakkında değişik kaynaklarda yorumlar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi halkın bilinçlenmesiyle birlikte çocuk bakımı ve yetiştirilmesi olayına önem vermesi diğeri ise çalışan annelerin çocuklarının bakımlarının sağlanacağı bir ortam aramalarıdır. Çocuk Esirgeme Kurumu gündüz bakımevleri sistemlerinin diğer yurtdışı örnekleri incelemeleri ve okulöncesi dönemde düzenlenecek etkinlikleri bilimsel bir şekilde sürdürmeleri annelere

güven vermiş olup, açılan gündüz bakımevlerinin tam kapasite çalışmalarını sağlamıştır.

Kurumun 1934-1935 yıllarını kapsayan iş raporunda yayınlanan konuyla ilgili yorum dönemin özelliklerini yansıtmayı açısından önem taşımaktadır.

“Çocuk Bakımında iki önemli ceryan görülmektedir. Biri her ailenin çocuklarını daha fenni ve daha gürbüz yetiştirmek için büyük bir istek beslemesi, öteki de iş giden annelerin çocuklarını bırakacak müesseselere ihtiyaçlarıdır. Bu iki lüzum Kurumumuz işlerinde Gündüz Bakım Evleri ile, Çocuk Bakıcı yetiştirilmesine fazla emek vermek zaruretini anlatmıştır.

“Ankara, Bursa ve İzmir’deki dört gündüz bakım evimiz geniş mikyasta çalışmaktadır. Ankara’daki kreşimize gösterilen rağbet umduğumuzdan çok büyüktür. Gün geçmez ki çocuğunu buraya vermek için birkaç anne başvurmasın. Bunun için Kreşimizin kadrosunu büyütme mecburiyeti görülmüştür. Buradaki iki Kreşimizden birisi 50, biri de 100 çocukludur. Giresun, Elaziz, Balıkesir ve Adalardaki Gündüz Bakım evlerimizin faaliyetleri de sevinç verecek derecededir.

“Sanayi ilerleyen ülkelerde artık bir zaruret olan gündüz bakımevleri ülkemizde de layık olduğu dikkatle göze alınmaya başlanmıştır. İstanbul, İzmir, Adana gibi illerimizde Kurumumuzdan başka bazı teşekküller de bakımevleri açarak idare etmektedir.” (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi, 1936)

Gündüz Bakımevlerinin açılmasında Çocuk Esirgeme Kurumunun uzun yıllar Genel Başkanlığını yapan Dr. Fuat UMay’ın fikir babalığı yaptığı anlaşılmaktadır. Umay’ın ABD gezisi sırasında yardım toplamının

yanısıra bir çok sosyal hizmet kuruluşunu gezdiğini ve anılarında bunu anlattığını görmekteyiz. Umay'ın 1944 yılında Kurumun yayını olan Türk Kadını isimli dergide "Gündüz Bakımevleri" isimli makalesi yayınlanmıştır. Bu makalede; işe giden annelerin sorununu çözmek için gündüz bakımevlerine gerek duyulduğu, oyun çağındaki çocuklara önemli alışkanlıkların bu dönemde verileceği, hayvan sevgisi ve hayvanları tanımanın çocuk gelişiminde önemli rol oynadığı anlatılmaktadır. Çocuklarının gelişimlerinin kişisel defterlerine kaydedilerek anaya babaya aktarılması, oyunlarla çocukların akran gruplarıyla ilişkilerinin kuvvetleneceği vurgulanarak, vatan ve bayrak sevgi, saygısının kazandırılmasının önemli olduğu belirtilmektedir. (Umay, 1944)

Kurum'un gündüz bakımevleriyle ilgili bir çok yayını bulunmaktadır. Bu yayınlarda çocuk konusunun önemi, annenin iş hayatında rahat çalışabilmesi, çocuğunun kişisel gelişimi, görevlilerin çalışma biçimleri, verilecek eğitim türleri, mekanlarda bulunması gerekli uyarılar vb bilgiler detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

"Gündüz Bakımevi; işe giden kadınların çocuklarını sabah bırakıp, akşam aldıkları yerlerdir. Bebek ve meme çocuklarıyla oyun çocuklarına mahsus olmak üzere iki kısımdır. Çocuklar burada sabah kahvaltısını, öğle yemeğini, ikindi kahvaltısını yerler. Gündüz öğle yemeğinden sonra uyurlar. Sıhhat ve hareketleri doktor ve bir müdür ile çocuk bakıcı hemşirenin kontrolü ve nezareti altındadır. Büyüklerin, program dahilinde şarkılı oyunlar, elişleri, ritmik hareketlerle, yaşlarına göre dimağlarının inkişaflarına çalışılır. Buraya çocuğunu ufak bir ücretle bırakan annenin kalbi

ferahtır. Çocuğu için üzüntüsü yoktur. İşine verdiği randıman da tamdır.” (Türk Kadını, 1945)

Ayrıca, gündüz bakımevlerinin yararlarının yeni yeni ortaya çıkarıldığı, vurgulandığı bu dönemde gündüz bakımevlerinin kuruluş ve işleyişleri de adeta bir yönerge gibi raporlarda yerini almıştır:

“Çocuk Esirgeme sisteminde gündüz bakımevleri çok faydalı ve pratik yardım şekli olmuştur. Memleketimizde günden güne gelişmekte olan sosyal hayatın, hayat ve çalışma şekliyle sanayileşme akını gündüz bakımevlerini gerekli varlık haline koymuştur. Bu evlerin, özel olarak, sanayi müesseseleri ve kadınların çalışma imkanları fazla olan yerlerde lüzumu büyüktür.

“Gündüz Bakımevleri sağlık şartları elverişli, güneşli ve havalı binalarda kurulabilir. Bir çalışma yeri, bir yemek yeri, bir de bahçesi olan bol ışıklı ve havalı temiz binada Merkez ve Kol heyetinin azim ve gayreti olunca gündüz bakımevi kurulabilir, masrafı azdır. İdare memuru hemşire ve hademe ile idare olunabilir. Müessese bir doktorun nezareti altında bulundurulmalıdır. Çocuk çalışma yeri öğleden sonra uyku yeri haline konur. Bahçe çok gereklidir, bahçesiz kreş yapılamaz. Evin çocuklara mahsus oyuncakları, yemek takımları, protatif yatakları bulunması şarttır. Tuvalet ve lavabo yerinin de ehemmiyeti büyüktür.

“Gündüz bakımevlerine yalnız anneleri işe giden iki ve üç yaşından yedi yaşına kadar, müessese müsait ise, bir haftalıktan yedi yaşına kadar sıhhatli çocuklar alınır. Hasta çocuklar kreşe alınamaz. Anneleri işe giden fakat evde çocuğa bakacak kimseleri olan çocuklar, zaruret olmadıkça, gündüz bakımevlerine alınmamalıdır.

Buralara ücretsiz çocuk alınmaz, her çocuk mukannen aylık bir ücret – anasının ve babasının veyahut yalnız birinin kazancının vasatı yüzde onu – ödemeğe mecburdur.

“Çocuklar sabahları saat altıdan sonra müesseseye gelir, akşamları saat yediye kadar kalır. Anneleri veya akrabası tarafından müesseseye getirilip götürülür. Sabah kahvaltısı, öğle yemeği, akşam kahvaltıları müessese tarafından verilir. Çocuklar burada sıhhat, yaşayış, giyiniş, temizlik, edep ve terbiye, oyun, ilk malûmat, arkadaşlık, öğrenirler ve korunurlar.

“Tertibat, koruma, çalışma, program ve personel itibariyle özel karakteri olan gündüz bakımevlerinin iki modeli Ankara’da Umumi Merkezde çalışmaktadır. Bu evler için Umumi Merkezden malûmat ve izahat istenir. Gündüz bakımevlerinin her Merkezde, çok Kollarımızda açılması Kurum ve memleket hesabına gerekli ve faydalı olduğu teslim edilmiştir.” (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Umumi Merkezi, 1948)

Kurumun resmi kaynaklarının yanısıra gündüz bakımevlerinde kalan kişilerin anılarında burada verilen eğitimlerle ilgili güzel anıları bulunmaktadır.

“Halen Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)’nin Anafartalar’da bulunan ancak şuan faaliyette olmayan kreşine kız kardeşimle birlikte giderdik. Babam ikimizi elinden tutarak, bizi sabahları kreşe bırakır, akşamları alırdı(1936). O yıllarda küçük çocukların kreşe gönderilmesi pek yaygın değildi. Bu nedenle komşularımız benden iki yaş küçük kardeşim kreşe giderken “vah vah, pek de küçük bunun anası babası yok mu?” derlermiş. Evde besleme bir kızımız

olmasına rağmen erkek kardeşimin doğumundan sonra sanırım yeni doğan kardeşimi kışkandığımız için kreşe gönderildik.

“O yıllarda kreş hizmeti pek revaçta değildi. Ancak, kreşimiz çok güzeldi. Kreş ücretli olup, bakıcı annelerimiz, küçük küçük masalarımız, küçük küçük tuvalet ve lavabolarımız, üzerinde ismimizin baş harflerinin yazdığı peçetelerimiz, bahçede de yüzme havuzumuz vardı.” (Sayiner, 2003)

Himaye-i Etfal Cemiyetinin 1930 yılında, üç gündüz bakımeviyle başlayan çalışması ileriki yıllarda artarak sürmüştür. Kurumun gündüz bakımevi sayısı 1935 yılında 8, 1937 yılına 10, 1940 yılında 24, 1945 yılında 25’e ulaşmıştır. 1960 yıllar sonrasında bir çok kamu kurum ve kuruluşunun kreşler açması ve özel kreşlerin çoğalmasıyla Çocuk Esirgeme Kurumunun bu hizmetleri yavaşlamaya başlamıştır. 1980 yılı verilerine göre Kurumun anaokulu sayısı sekizde kalmıştır.

Özetlemek gerekirse Himaye-i Etfal Cemiyeti çalışmalarını ağırlıklı olarak korunmaya muhtaç çocuklara yönelik olarak yürütmüştür. Kurumun ücretli (ekonomik durumu yetersiz olanlara indirimli veya ücretsiz bakım yapılmıştır) olarak yürüttüğü gündüz bakımevleri hizmetleri dönemin okul öncesi eğitime örnek verilecek çalışmaların başında gelmektedir.

Kurum gündüz bakımevi çalışmalarıyla öncelikle çalışan annelerin bakım sorununu çözmeye çalışmış, çocukların sağlıklı bir şekilde gelişimlerini sürdürmeleri için okul öncesi eğitim verme çabalarına girmiştir.

Gündüz Bakımevleri (Kreşler) 2

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ülkemize kazandırdığı sosyal hizmet çalışmalarından birisi de gündüz bakımevleridir. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü'nün amaçlar bölümünün (h) maddesinde *"İşe giden annelerin çocukları için çocuk bakımevleri vücuda getirmek, kadın işçi çalıştıran müesseselerde bakımevleri kurma veya kurdurmayı sağlamak ve bunlara yardım etmek"* ifadesinden yola çıkılarak kreş ve gündüz bakımevleri konusunda çalışmaların yapılacağı belirtilmiştir. Kurum'un verilerine göre 1946 yılında 25 kreşi bulunmaktadır. Aşağıdaki metinde de vurgulandığı gibi, Kurum sanayileşmenin kadın ve çocuğa getireceği zorlukları görerek, önlemler arama çabasına girmiştir. Kurum'un yayınladığı talimatnamede gündüz bakımevlerinin işleyişleri ve verilecek eğitim ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

1948 yılında yayınlanan talimatnamede; *"Çocuk esirgeme sisteminde gündüz bakımevleri çok faydalı ve pratik yardım şekli olmuştur. Memleketimizde günden güne gelişmekte olan sosyal hayatın, hayat ve çalışma şekliyle sanayileşme akını gündüz bakımevlerini gerekli bir varlık haline koymuştur. Bu evlerin, özel olarak, sanayi müesseseleri ve kadınların çalışma imkanları olan yerlerde lüzumu büyüktür."*

"Gündüz bakımevleri sağlık şartları elverişli, güneşli ve havalı binalarda kurulabilir. Bir çalışma yeri, bir

yemek yeri, bir de bahçesi olan bol ışıklı ve havalı temiz bir binada Merkez ve Kol hayatının azim ve gayreti olunca gündüz bakımevi kurulabilir, masraflı azdır. İdare memuru hemşire ve hademe ile idare olunabilir. Müessese bir doktorun nezareti altında bulundurulmalıdır. Çocuk çalışma yeri öğleden sonra uyku yeri haline konulur. Bahçe çok gereklidir, bahçesiz kreş yapılamaz. Evin çocuklara mahsus oyuncakları, yemek takımları, portatif yatakları bulunması şarttır. Tuvalet ve lavabo yerinin de ehemmiyeti büyüktür" denilerek konuyu önemi vurgulanmıştır.

Kurum'a bağlı kreş ve gündüz bakımevlerine tuvalet eğitimini almış iki yedi yaş grubu çocuklar alınmıştır. Bazı kreşlerde ise yaş gurubu 0-7 olarak bakım sağlanmıştır. Kreşlerde sabah altı ile akşam yedi arasında çocuklara bakılmıştır.

Anneleri işe giden ve evde bakacak kimsesi olmayan çocuklar kreşlere kabul edilmiştir. Zorunlu haller dışında evde çocuğa bakacak bir yakını olan çocuklar kreşlere kabul edilmemiştir. Kreşlere ücretsiz çocuk kabulü yapılmamıştır. Kreşte kalanlardan aylık olarak belirli bir ücret alınmıştır. Anne veya babanın ücretinin yetersizliği halinde gelirin en az yüzde onu bakım ücreti olarak alınmıştır. Kreşlere girişlerde çocukların sağlık durumları kontrol edilmiş olup, hastalıklı çocuklar kabul edilmemişlerdir.

Kurum'un gündüz bakımevi uygulamasının yine yurtdışı modellerinden uyarlanarak ülkemize getirildiği anlaşılmaktadır. Çünkü o yıllarda ülkemizde sanayileşmenin yeni yeni başlaması ve kadının çalışma yaşamına atılmasının oran olarak az olduğu düşünülürse kreş gereksiniminin fazla olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Kaynaklarda kreşlerin açılış amacının; çocuklara buralarda sağlık, yaşam, giyim, temizlik, ahlak, görgü, oyun, arkadaşlık alışkanlıklarının kazandırılması olduğu vurgulanmaktadır. Yine kreşlerde uygulanan programlarda şarkı, oyun, eliş ve ritmik hareketlerin yer aldığı ve çocukların zihinsel gelişimini artırıcı çalışmalar yapıldığı belirtilmektedir.

Kurum korunmaya muhtaç çocukların bakımı yanısıra anne ve babası çalışan çocukların gündüz bakımlarını gerçekleştirmek amacıyla kreşler kurmuştur. Çocuğun sosyal gelişinin amaçlandığı kreşler, özellikle sanayiinin ve kentleşmenin hızlı olduğu illerde kurulmaya başlanmış, hizmetin kabul görmesi üzerine diğer illerde yaygınlaştırılmıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun tarihsel gelişimine baktığımızda daha sonra birçok ilde ana okulu uygulamasını yaygınlaştırdığını görürüz. Ana okulu uygulaması ile okul öncesi döneme yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir. İstanbul Zeytinburnu Eğitim Merkezi kanalıyla kız meslek lisesi mezunlarına sekiz aylık süreyle eğitim verilerek anaokulu öğretmeni yetiştirilmeye başlanmıştır. (1964-1965).

Özetle belirtmek gerekirse Kurum, ülkenin sosyo-ekonomik koşullarını, titizlikle incelemiş ve günün koşullarına karşılık verecek hizmetlerin üretimine ve kuruluşlar açılışına başlamıştır. Kurum'un yayınladığı birçok dergide çocukların fiziksel durumu, psikolojileri vb konular makale ve çevirilerle işlenerek konunun önemi üzerinde durulmuştur. Yine aynı şekilde ABD ve Avrupa'da açılan çocuğa yönelik uygulamalar ve eğitim sistemleri yakından izlenmiştir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Bayramı 1

Savaş yıllarında kimsesiz ve yetim çocuklara bakmakla yola çıkan Himaye-i Etfal Cemiyeti kısa zamanda halkın güvenini kazanmıştır. Kurtuluş Şavaşı sırasında ve sonrasında çocukların koruyuculuğunu yapan ve onları manevi evlat edinen Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kuruculuğunu ve koruyuculuğunu üstlenmiştir. Atatürk'e göre çocuklar toplumun en değerli varlıklarıdır ve onlara gereken önem gösterilmelidir. Çocuk sorunuyla yakından ilgilenen Atatürk "Memleket çocuklarını korumayı üzerine alan Çocuk Esirgeme Kurumu'na vatandaş yardımı mecburdur" diyerek, bu mesajla toplumsal desteği sağlamlaştırmıştır.

Çocuk alanında birçok ilki başlatan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Haftası konusunda da önemli rol oynamıştır. Ülkemizde 23 Nisan "Milli Hakimiyet Bayramı" (Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı) olarak kutlanan "ÇOCUK BAYRAMI" dünyada ilk olma özelliğini taşımaktadır.

H. Veldet Velidedeoğlu'nun 18 Nisan 1982 tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan 'İlk Ulusal Bayram ve Bir Anı' isimli makalesinde,

"23 Nisan 1921 tarihinde Milli Bayramı kutlamak amacıyla Dar-ül Muallimi Mezunları Cemiyeti okullara yazı yazarak kız ve erkek mekteplerini kutlamalara davet eder. Zamanın valisi ve Maarif Müdürü kız ve

erkeklerin bir arada bayram yapamayacaklarının, törene katılan öğretmenlerin işten çıkarılacağını belirtir.

Cemiyet konuyu Gazi Paşa'ya aktarması için Yunus Nadi Bey'e ricada bulunur. Mustafa Kemal Paşa konunun aktarılması üzerine derneğin bayramı yapabileceğini, kendisinin de gelerek çocukların bayramlarını kutlayacağını belirtir. Mustafa Kemal Paşa törene katılarak çocukların okuduğu kahramanlık şiirlerini dinler ve bu bayramın adının "Hakimiyeti Milliye ve Çocuk Bayramı" olarak kabul edilmesini ister"

diyerek konuyu özetlemiştir.

İffet Aslan'ın Dünya'nın İlk Çocuk Bayramı 23 Nisan ve Uluslararası Çocuk Yılı (Belleten C: XLVI, s. 183) isimli yazısında; TBMM'nin 1. 2. ve 3. açılış yıldönümlerinde gazetelerde çocuk bayramından söz edilmediğini, 23 Nisan 1923 tarihinde çocukla ilgili Himaye-i Etfal pulu çıkarıldığı, 23 Nisan 1924 tarihli bir gazete "Bu gün yavruların rozet bayramıdır", 23 Nisan 1926'da Hakimiyet-i Milliye'de "23 Nisan Türkler'in çocuk günüdür", 1927 yılında ise 23 Nisan'ın Himaye-i Etfal Cemiyetince "Çocuk bayramı" günü kabul edildiğini belirtiyor.

İffet Aslan'ın yazısında, törenler düzenlendiği, bu törenlerde çocukların geçit yapması için Cumhurbaşkanlığı'nın otomobillerini tahsis ettiği, çocuk alayları, şenlikleri ve "gülbüz çocuk yarışmaları" düzenlendiği, baloların yapıldığı, 1933 yılından itibaren gösterilerin zenginleştirilerek stadyumlarda yapılmağa başlandığı belirtilmektedir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti çocuk bayramı kutlamalarını 1929 yılından itibaren bir haftaya yayarak "Çocuk

Bayramı Haftası" olarak kutlamaya başlamıştır. Hafta boyunca konferanslar, nutuklar, eğlenceler, sergiler, müsamereler, radyo programları yapılmış, basında çocukla ilgili resim ve yazılar yayınlanmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin 1929 yılında çıkarılan "Çocuk Haftası" isimli yayınında konunun önemi, devlet büyüklerinin çocuklar ve haftayla ilgili görüşleri, çocukların yazı ve şiirleri yer almıştır. 24 Nisan 1929 tarihli Cumhuriyet gazetesinde; *"Ankara Palas'taki müsamereye Gazi Hazretleri teşrif-buyurdular. Tezahürat çok mükemmel olmuş ve verilen müsamereler herkes tarafından taktir edilmiştir"* denilmektedir.

İffet Aslan'ın adigeçen yazısında *"Çocuğun öteki günlerde okuldışı saatlerde yeteneklerini geliştirebilmesi için düşünülmüş olan Çocuk Saraylarının da devreye girmiş olduğunu öğreniyoruz."* ifadesi yer almaktadır. Konuyla ilgili yeterli bilgi ve kaynaklara henüz ulaşmamamıza rağmen ifadeden Himaye-i Etfal Cemiyetinin serbest zaman etkinliklerine önem verdiğini anlıyoruz.

(SABEM 16, Mart 1998)

26

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Bayramı 2

Dünya ülkelerine baktığımızda çocuklarına ilk bayram armağan eden ülkenin Türkiye olduğunu görürüz.

Çocuk günü ve bayramı kutlamalarının ülkemizde başlatılmasına Himaye-i Etfal Cemiyeti, bugünkü adıyla Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu önderlik yapmıştır.

Araştırmacı İffet Aslan'a göre; 23 Nisan 1921 tarihinden itibaren bilinçli olarak Çocuk Bayramı kutlanmaktadır.

23 Nisan 1924 tarihli Hakimiyet-i Milliye Gazetesinde "Bugün yavruların rozet bayramıdır" şeklinde tanımlanıyor. Halkın göğüslerine takılacak rozet karşılığı Himaye-i Etfal'e yardım etmesi isteniliyor.

Bir gün olarak kutlanan Çocuk Bayramı, 1929 tarihinden itibaren Çocuk Haftasına dönüştürülmüştür. İncelenen kaynaklarda hafta boyunca müsamerelerin düzenlendiği, radyoda özel programların yapıldığı, basında çocuklarla ilgili çeşitli yazı ve resimlerin yayınlandığı görülmektedir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti Genel Başkanı ve Kırklareli Milletvekili Dr. Fuat Mehmet Bey cemiyetin yayın organı olan ÇOCUK HAFTASI'nda Nisan 1929'da yazdığı yazıda bu günün haftaya dönüştürülmesinin amacını belirtmiştir.

"Milletin dayanağı vatan yavrularının sağlık ve hayatlarını ve memlekete faydalı birer insan olabilmelerini temin maksadıyla Milli Mücadele'nin en hareketli zamanlarında Ankara'da kurulmuş olan Himaye-i Etfal Cemiyeti büyük ve kutsi bir emelde muvaffak olabilmek için gayret sarfetmektedir. Bütün çalışmasını ulu himayeci Gazi Hazretleri'nden, muhterem hükümetten ve şefkatli halkımızdan gördüğü maddi ve manevi yardımlarına dayandırmakta olan

*Cemiyet, çalışmasında muvaffak olabilmek için halkımızın çocukla alakasını arttırmak amacıyla 23 Nisan Çocuk Bayramını ihdas etmiş ve üç dört seneden beri vatanın her tarafından pek güzel suretle kutlanan Çocuk Bayramı'ndan cesaret alarak bu bayramı "Çocuk Haftası" namıyla yedi güne yaymıştır."*⁷

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Haftasını başlatmış ve 23 Nisan Haftasına rastlayan günlerde düzenlenen çocuk balolarında birçok etkinlik yapılarak Çocuk Bayramının önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

"Merkez ve kolların tertip edecekleri balolarla müsamereler yılda bir kez olmak üzere kendi tarafından kendi hesaplarına tertip olunur.

"Balo, müsamere ve eğlenceler Merkez ve idare heyetiyle bunların muteber ve şerefli zatlardan teşkil edecekleri tertip heyetlerinin mesuliyetleri altında yapılır ve mahallin en yüksek ve muteber zatın himayesine verilir.

*"Kurum teşkilatının balo ve müsamereleri yalnız bir eğlence yeri olmamalıdır. Türk içtimai hayatının ve medeni yaşayışının bir mahfeli, Kurum'un gayelerine maddi ve manevi hizmet edebilecek bir vesile sayılmalıdır."*⁸

Yukarıda da belirtildiği gibi, kurum özellikle Çocuk Haftası boyunca Çocuk Balolarına ağırlık vermiştir. *"Türk Ocağı çocuk haftası eğlenceleri ve faaliyeti için bir merkez olmuştur. Ocakta büyük bir çocuk balosu verilecektir; bu baloya çocuklar ile birlikte birçok*

7 Cemil Sönmez, 1997, s.39

8 TÇEK Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez ve Kollarına Mahsus Çalışma Talimatnamesi, 1948, s. 30.

*aileler ve Himaye-i Etfal'in bakımı altında olan çocuklar iştirak ederek muhtelif eğlenceler tertip edilecektir."*⁹

Kaynakları incelediğimizde, Mustafa Kemal Atatürk ve dönemin devlet büyüklerinin Himaye-i Etfal Cemiyetince düzenlenen çocuk balolarına katılarak, sürekli destek verdiklerini görüyoruz.

"Gazi ilk defa kutlanan Çocuk Bayramı ve Haftası sebebiyle Ankara Palas'ta Himaye-i Etfal Cemiyeti (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu) tarafından 15.00-19.00 saatleri arasında verilen çay ziyafeti ve Çocuk Balosuna katıldı. Çocuk Balosu'nda Başvekil İsmet Paşa ve Millet Meclisi Reisi Kazım Paşa, bütün vekiller ve mebuslar, eşleri çocukları ile hazır bulundular.

"Saat tam 15.00'de perde açıldı. Küçük çocuklar hep bir ağızdan İstiklal Marşı'nı söylediler. Az sonra Harika adında küçük, sevimli bir kız çocuğu "Gazi' nin Heykeli Karşısında" şiirini söyledi ve alkışlarla karşılandı. Arkasından Himaye-i Etfal Marşı söylendi. Daha sonra Başvekil İsmet Paşa' nın oğlu Ömer (İnönü) bir şiir okudu." ¹⁰

"23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Haftası'na Gazi Mustafa Kemal de yakın ilgi göstermiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti yöneticileriyle bir grup çocuğu Çankaya'da kabul ederek onların bayramını kutlamıştır. 23 Nisan 1929'da Ankara Palas'ta verilen müsamereye de katılarak çocuklarla yakından ilgilenmiştir." ¹¹

9 Halk, Haftalık Resimli Mecmua, 1929, s. 84

10 Cemil Sönmez, 1997, s. 42

11 Cemil Sönmez, 1992, s. 69

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu "*Cumhuriyet'in ilerleyen yıllarında Mustafa Kemal'in çocuklara olan sevgisinin simgesi olmuş ve Dünya tarihinde çocuklarına bayram armağan etmiş ilk ve tek ulus* olarak çocuk konusunun ve çocuğa verilen değerin canlı tutulmasında ve çocuklara yönelik sosyal hizmetlerin yürütülmesinde ve geliştirilmesinde baş rol oynamıştır".¹²

(SABEM 22, Mart 1999)

27

Çocuk Haftasında Çocuk Etkinlikleri

Daha önce SABEM'de yayınlanan yazımız ile Çocuk Bayramları konusunu incelemiştik. Bu bölümde Çocuk Haftasındaki etkinlikleri ve çocukların 23 Nisan törenleri sırasında bazı makamlara sembolik olarak oturmalarının başlangıcını incelemeye çalışacağız.

Kurum tarafından 1929 yılında yayınlanan "Çocuk Haftası" dergisinde; "Çocuk Haftası Nasıl Olacak?", "Çocuk Bayramı Nedir?", "Çocuk Haftasının İhhasının Sebepleri Nedir?" konuları ele alınarak, 23 Nisan Çocuk Bayramı Programı yayınlanmıştır. Bu programda kutlama töreni sırasında yapılacak çalışmalar ayrıntılarıyla belirtilmiştir. Adıgeçen yayında Çocuk

12 Ethem Çengelci, 1996, s. 6

Haftası kutlamalarında şu etkinliklerin yer alması istenilmektedir;

- Çocuk Bayramı günü gazetelerde çocukla ilgili makalelerin yayınlanması, mümkünse özel sayı şeklinde çocuğun hayatı, yaşayışı, eğlenceleri, okullardaki terbiye sistemi, çocuk masalları ve birçok konunun resimlerle ve makalelerle işlenmesi,
- Dükkanların ve evlerin Himaye-i Etfal bayraklarıyla süslenmesi,
- Şube ve merkezler ve anne babaların desteklenerek çocuklara bayram elbisesi yapılması,
- Himaye-i Etfal'in merkez ve şubelerinde bayramlaşmaların yapılması ve çocukların birbirlerine Himaye-i Etfal'in tebrik kartlarını göndermeleri,
- 23 Nisan'dan bir veya iki gün önce başlayarak bütün dükkanlarda çocuklara ait eşyaların vitrinlerde teşhiri çocuk bakımı, hastalıkları, giyimi ve gıdasına ait levhaların teşhiri,
- Bayram yerlerinde salıncak, atlı karınca, hokkabaz, kukla, karagöz gibi eğlenceler düzenlenmesi,
- Çocukla ilgili önemli sözlerin yer aldığı levhaların çeşitli yerlere asılması,
- Himaye-i Etfal'e ait yazı ve öğütlerin sinemalarda gösterilmesi,
- Bayram süresince çocukların sinema tiyatro gibi eğlence yerlerine ücretsiz girmesi,
- Mevcut bulunan nakliye vasıtalarının 2 saat için Himaye-i Etfal'e tahsis edilmesi ve hükümet binalarının önünden geçiş sırasında Vali ve Belediye Başkanlarının korteji selamlamaları,

- Çocuklara hediye edilmek üzere oyuncak bisküvi şeker vb uygun hediyelerin bağış olarak toplanması,
- Uçaklar tarafından çocuklara ilişkin bildirilerin atılması,
- Uygun yerlerde balo ve müsamerelerin düzenlenmesi,
- 12 yaşına kadar olan çocuklar ve ailelerin otobüs, tramvay, vapur ve tünelden ücretsiz yararlanması,
- Resmi geçit müzikli-geçitlerde çocukların çiçek, yaprak ve dallarla düzenlenmiş araçlarla geçidi,
- Geçitler sırasında fabrika vapur ve otomobillerin düdüğü çalarak törene iştirakleri,
- Gürbüz çocuklarla zayıf çocukları karşılaştıracak yazıların hazırlanması,
- 6 çocuk sahibi ailelerin desteklenerek, mümkün olduğunca ailelere imtiyaz sağlanması,
- Genel Merkezce demeçlerin yayınlanması

şeklinde bu istekler ana başlıklar halinde belirtilmiştir. (Çocuk Haftası-1929)

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu halen günümüzde uygulanan bir geleneği hayata geçirmiştir. Çocuklarımızın bazı görevlere temsili olarak oturması Çocuk Haftası nedeniyle 1929 yılında uygulanmaya başlanmıştır.

1929 yılında bir hafta süreyle kurulan çocuk komitesinin başkanlığını yürüten Burhanettin ile genel katipliğini yürüten Sevim, Büyük Gazi'ye, Büyük Millet Vekilleri Reisliği'ne, Büyük Başvekil'e, Himaye-i Etfal Merkezi Reisliği'ne, Türk Ocakları

Merkez Heyeti Reisliği'ne telgraf çekerek, isteklerini şu şekilde dile getirmişlerdir.

"Bu gün hakimiyeti Milliye Bayramı. Bayramınızı tebrik ederiz. Biz bütün Türkiye çocukları büyük bir sevinç içindeyiz. Bu mübarek hakimiyet gününde çocukların da hakimiyetini kabul ettiğiniz için size ayrıca teşekkür ederiz."

İstanbul Türk Ocağı yöneticilerinden yazıhanenin anahtarını ve mühürü teslim alan "Komite"nin "umumi katibi" Sevim Hanım haftanın bitiminde aşağıda okuyacağınız dileklerini sunmuştur. Çocuk komitesinin çocuklarla ilgili dilekleri sanırız, bugün bile güncelliğini korumaktadır.

Çocuklar dileklerini şu başlıklar altında toplamıştır;

- "1- Her çocuğa müsavi gıda, sıhhat ve hayat isteriz.*
- "2- Çocukların dilenmesini meneden kanunlarınızı şiddetle tatbik etmenizi isteriz.*
- "3- Çocukları evlerde, mekteplerde, sokaklarda, her yerde dövenlere karşı adil davranmanızı, çocuklara zulmü men edecek ve cezalandıracak bir kanun çıkarılmasını isteriz.*
- "4- Çocukların hamallığına, yük taşımasına mani olmanızı isteriz.*
- "5- Çocukların ağır işlerde çalıştırılmamasını isteriz.*
- "6- Çocuk sinemaları isteriz.*
- "7- Fakir, zengin çocuklar için izci teşkilatı isteriz*
- "8- Her çocuğa mektep isteriz*
- "9- Sokaklarda yatan çocuklara çatı isteriz.*

“10- Fakir çocukları himaye için Himaye-i Etfal’in her tarafa yayılmasını ve kuvvetlenmesini isteriz. (Çocuk Haftası 1930)”

Bir başka kaynakta, Çocuk Haftası boyunca çocuklara yönelik yapılan çalışmalar şu şekilde özetlenmektedir.

“Çocuk Haftası boyunca, okulların katılımıyla alaylar tertip edilmiş, müsamere ve eğlenceler yapılmış, bütün nakliye araçları, tramvaylar, vapurlar meccanen çocuk taşımış, sinemalar ve eğlence yerleri çocuklar için açık tutulmuş, Türk Ocağı çocuk haftası eğlenceleri ve faaliyeti için açık tutulmuş, burada çocuk sergisi açılmış, geceleri çocuk aileleri için konferanslar verilmiş, bütün çocuklara ait eşyalarını camekanlarda teşhire başlamış, cemiyet kendi himayesindeki çocukları giydirerek alaylara iştirak ettirmiş, Kolordu, Bahriye ile Darüşşafaka ve diğer muzıklar gündüz ve geceleri eğlencelere katılmış, Taksim ve Fatih Parklarında eğlenceler yapılmış, “gürbüz çocuklar” müsabakaları yapılmıştır. (Halk, 1929)”

Kurum’un Çocuk Haftası etkinlikleri ileri yıllarda tüm ülke düzeyine yayılarak sürmüştür. Yukarıda sayılan etkinlikler en küçük mahalli birimlerde bile çocukların katılımıyla şenlik havasında kutlanmıştır. Devlet Büyükleri ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu yetkilileri çocuk davasıyla ilgili görüşlerini hafta boyunca radyolarda işleyerek konunun önemine değinmişlerdir. Çocuk sorunları ve çocuk haftasıyla ilgili tüm haberler dönemin gazetelerinde yer almıştır. Kurum “Çocuk Haftası” isimli resimli bir dergi yayınlayarak faaliyetlerini ve Devlet Büyüklerinin demeçlerini yayınlamıştır.

Çocuk Haftası (1931)

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nca uygulamaya konulan Çocuk Haftası konusunu daha önceki yazılarla incelemeye çalıştık. Türk toplumuna Çocuk Bayramını kazandıran Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Bayramı ve Çocuk Haftası uygulamalarıyla çocuk davasını sürekli gündemde tutarak çocuğa yönelik çalışmaları toplumsal boyuta taşımıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Hakimiyeti Milliye Matbaasında basılan 1931 yılı programını tıpkı basımını aşağıda aktararak Çocuk Haftası programlarına kurumun verdiği önemi aktarmaya çalışalım.

“Ankara’da Yapılacak Çocuk Haftası Programı Tesbit Edildi.

“23 Nisan 931 Perşembe günü başlayıp tam bir hafta sürecek olan çocuk haftası programı aşağıda yazıldığı şekilde tespit edilmiştir;

“1- 23 Nisan milli ve aynı zamanda çocuk bayramıdır. Bugün her seneye nispetle bu yıl daha fazla tesit edilecektir, şöyle ki:

“A- 23 Nisan 931 sabahı saat sekizde şehrin bütün nakliye vesaiti çocuk sarayı önünde hazır bulunacak ve o saatte sarayda toplanmış bulunan çocuklar gelen vesaite bindirilerek önde muzika olduğu halde saat dokuzda hareketle çocuk sarayı, Samanpazarı, Mukaddem caddelerini takiben Namazgâh noktası,

Cumhuriyet Caddesi, Gazi Mustafa Kemal Caddesi üzerinden Çankaya'da Gazi, İsmet, Fevzi Paşalar Hazeratı ziyaret edildikten sonra dönülerek Yenışehir'de Meclis Reisi Kazım Paşa Hazretlerinin konaklarına gidilecek ve oradan çıkılınca Kazım ve İsmet Paşa caddeleri dolaşılacak şartıyla Cumhuriyet, Bankalar caddelerinden Millet Meydanına gelinecektir. Orada çocuklar otomobillerden indirilecekler ve yaya olarak önde muzika, müzikanın arkasında izciler, ortada çocukları gezdirmeye memur olan heyet, heyetin yanında, Belediye ve Çocuk Sarayı'nda nutuk irat edecek olan iki yetim çocuk bulunmak ve heyetin arkasını diğer mektepliler sırası ile takip etmek üzere Belediye dairesi önüne gelinecek ve orada çocukları karşılayan Vali ve Belediye Reisi'ne hitaben bir yetim çocuk tarafından nutuk irat edilecek. Belediye Reisi de şehrin çocuk babası sıfatıyla bu nutka cevap verecektir. Belediye önünde, bu şekilde yapılacak merasim biter bitmez, aynı alayla Çocuk Sarayı'na gidilip gene orada da diğer bir yetim Çocuk Merkezi Umumi Reisi'ne karşı hitabede bulunacak, Umumi Reis Fuat beyefendi de buna karşı ayrıca bir nutuk irat edecektir.

"B- Merasim Çocuk Sarayı önünde bitecek, fotoğraflar alınacak, çocuklar sarayda pasta ve şekerlerle izazü ikram edildikten sonra çocuk bahçesine indirilerek, orada muhtelif şekil ve surette eğlenmeleri esbabı temin kılınacaktır.

"C- O gece lise ve orta mektep talebesi tarafından fener alayı yapılacaktır.

"Ç- 23 Nisan 931'de çocuk balosu ve müsamere verilecektir.

"D- O gün bütün esnafın ve halkın Himaye-i Eftal'e yardım etmesini temin etmek neye bağılı ise Ankara merkezi o çarelere başvuracaktır.

"E- O gün Ankara merkezi tarafından halka rozet takılacak ve mahallât muhtarları vasıtasıyla de evlere zarflar verilecek ve her ev verilen zarfın içine gönülünden kopan parayı koyup aynı zamanda kapıyarak muhtarlara iade edecek ve muhtarlar da bunları toplayıp Ankara merkezine getireceklerdir.

"F- Sinema, tiyatro, mektep, kahvehane, gazino, bar, dansink, otel, lokanta ve benzerleri yerlerde çocuk haftasının ehemmiyeti, çocuğun kuvveti ve değeri hakkında gerek dil ve gerekse yazı ile propaganda yapılacak; her tarafta afişler asılacak ve reklamlar yapılacaktır. Bunun için çocuklardan toplu yer yer propaganda heyetleri teşkil edileceği gibi bu tertibat en aşağı bayramdan bir hafta evvel alınmış olacaktır.

"J- Hakimiyeti Milliye gazetesi o gün çocuk bayramının ehemmiyeti ve çocuğun değeri hakkında yazılar yazacaktır.

"H- 24 Nisan 931'de Demirlibahçe'de kır eğlencesi tertip edilecek ve cemiyet tarafından bu eğlenceye iştirak edecek olan çocuklara ziyafet verilecektir. Eğlence, tam saat onaltıda bitmiş olacaktır.

"İ- 25 Nisan 931'de çocuklara sinema seyrettirilecektir.

"L- 27 Nisan 931'de çocuk bahçesinde öğleden sonra çocuklar tarafından spor müsabakası yapılacaktır.

"K- 26 Nisan 931'de çocuk bahçesinde, 6'dan fazla çocuklu ailelerle o gün yapılacak gürbüz çocuk

müسابakasında kazananlara hediyeler verilecektir. Müsabakaya 15'te başlanacaktır.

"M- 29 Nisan 931'de Himayeyi Eftal Merkezi Umumisi tarafından yetim çocuklarla, Ankara Merkezi Heyeti'ne ve Merkezi Umumi İdare Heyeti'ne bir ziyafet verilecek ve bu ziyafette çocuk bakımı ve yetiştirilmesi hakkından sîhhî ve fenni müsahebelerde bulunulacaktır. Bilhassa Merkezi Umumi Reisi ile Ankara Merkezi Reisi bu mevzu üzerinden söz söyleyeceklerdir.

"2- Çocuk alayı Millet Meydânı'na geldiği vakit bütün fabrikalar düdüklerini, otomobiller kornelerini çalmak suretiyle bu milli ve çocuk bayramını selâmlıyacaktırlar.

"3- Çocuk bayramından iki gün evvel mekteplere zarf ve yahut teberrü kutuları gönderilecektir.

"4. Çocuk bayramı gecesi gerek Ankara merkezi ve gerekse merkezi umumi tarafından şehrin münasip yerlerinde fişenkler atılacak ve elâbı nariye yakılacaktır.

"5. Bu programın tamamiyle tatbiki için 5 Nisan 931'den itibaren Maarif Eminliği'nden istenilecek mektep mümessilleri ile Polis Müdüriyeti'nden ve Merkez Kumandanlığı'ndan seçilip gönderilecek iki mümessilden toplu olacak bir tertip heyeti Ankara Merkezi heyeti ile birlikte hazırlığa başlayacaktır.

"6. Polis Müdüriyeti çocuk bayramında düzenin bozulmamasını temin edecek esaslı tedbirler kullanacaktır. Ankara merkezi bu hususta polis Müdüriyeti ile temas edecektir."

Şefkat Pulları

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun, genel kongrelerinin "iş ve hesap raporları"nı incelediğimizde gelirinin büyük bir kısmının uzun süre şefkat pullarından elde ettiğini görürüz. Şefkat pulları kanalıyla hem Genel Merkez hem de şubeler bağış toplayarak, yeni hizmetler için mali kaynaklara sahip olmuştur. Aşağıda da özetlendiği gibi şefkat pulları birçok kamu ve özel kuruluşların evraklarında kullanılarak Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'na destek verilmiştir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 1948 yılında yayınladığı, Merkez ve Kollarına Mahsus Çalışma Talimatnamesinde;

"Kurum'un önemli kaynaklarından biri de şefkat fişleridir. Kullanılması kolay, sevimli ve zevkli, kullanılacak yerleri çok olan şefkat fişleri herkesin ihtiyacı ve iktidarına elverişli olduğu için sürümü büyüktür. Şefkat fişleri Merkez ve Kolların her istedikleri vakit Umumi Merkezden gönderilir. Merkez ve kol faaliyetlerinde çok ehemmiyetli bir amil ve vasıta olan şefkat fişleri bir kuruştan elli kuruşa kadar muhtelif kıymetlerde olduğundan her merkez ve kol kendi mıntıkasında sürebileceği kıymetlerin miktarlarını göstererek bir tezkere ile Umumi Merkezden ister. Resmi daireler evraklarından, ticaret evrak ile faturalarına, her türlü vesikalarla mukavelenameler,

makbuzlar, biletler ve pusulalara, hayvan pazarlarında kullanılan iktisap teskerelerine, sayım makbuzlarına kadar her yerde ve muamelede kullanılır.

“Sarf edilen şefkat fişlerinin hasılatının yüzde kırkı Umumi Merkeze aittir. Faal bir merkez ve kol heyeti hasılatın geri kalan yüzde altmışı ile yardım işlerini temin ettikten başka müesseseler meydana getirebilir. Merkez ve kolların yaptıkları binalarla açtıkları yuvaların çoğu şefkat fişleri hasılatı ile kurulmuştur.” şeklindeki ifade ile şefkat pullarının nerelerde kullanılacağı, şube ve merkez payları ayrıntılı olarak verilmiş ve elde edilen gelirlerle yuvaların kurulduğu önemle vurgulanmıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun resmi kaynaklarının doğruladığı gibi gelirlerin büyük bir kısmı “şefkat fişleri”nden elde edilmektedir. Kurum’un gelir durumlarını gösteren yıllık iş ve hesap raporlarında da bu durum belgelenmektedir. Yukarıda alıntı yapılan, 1948 yılında yayınlanan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez ve Kollarına Mahsus Çalışma Talimatnamesinde şefkat pullarından elde edilen gelirlerin % 40’nın genel merkeze gönderileceği belirtilmektedir. 1951 yılında ve daha sonra yayınlanan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu tüzüklerinde ise genel merkeze gönderilecek oranı % 15’e indirmiştir. Bu indirim şubelere destek anlamını taşımaktadır.

Pul konusunda çalışma yapan ve gelir elde eden bir diğer gönüllü kuruluş Kızılay’dır. Bu durum zaman zaman iki kuruluşu karşı karşıya getirmiştir. Kızılay’ın pul satışından elde edilen gelirlerinin belirli bir oranını satıcıya bırakması, Türkiye Çocuk Esirgeme

Kurumu'nun ise bu oranı sürekli küçük tutması hemen her kongrede tartışma konusu olmuştur.

Kurum'un 1953 yılında yaptığı kongre sırasında; *"Şefkat pulları gelirinin düşüklüğü devam etmektedir. Kurum'un önemli gelir kaynaklarından biri olan şefkat pulları sarfiyatını arttırmak için Kızılay Derneği ile birlikte yeni proje üzerinde durulmaktadır. Müşterek pul ihdası cihetine gidilmesinin hayırlı bir netice vereceğini ummaktayız."* denilerek pul satışında yaşanan sıkıntılar anlatılmaktadır.

Bu konuyla ilgili olarak Kızılay, Türk Hava Kurumu, Ulusal Verem Savaş Derneği ve Yardım Sevenler Derneği Kıbrıs Pulu adında 1964 yılında ortak bir çalışma yapmış, yeterli gelirin sağlanamaması nedeniyle daha sonra her dernek tekrar kendi adlarına pul basımını sürdürmüşlerdir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun aynı doğrultuda yaptığı çalışmalardan birisi Lüks Telgraf uygulamasıdır. PTT ile yapılan protokol doğrultusunda, isteyen kimseler, lüks telgraf çekmek istiyorum demeleri halinde, küçük bir miktar karşılığında, kurumun ambleminin ve çocuklarla ilgili metnin bulunduğu bir karton altlığı olan telgraf çekilmekteydi. Kurum bu yolla hem kendini tanıtmaya hem de gelir elde etme fırsatını yakalamıştı.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu bu uygulamaların dışında, kartpostal basımı yoluyla da gelir elde etme çabasına girmişti.

Eşya Piyangoları

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun gelir getirici etkinliklerden birisi eşya piyangolarıdır. Eşya piyangoları her şube tarafından bağımsız olarak yürütülmüştür. Her piyango düzenlenmesi sırasında bir "tertip komitesi" kurulmuş, bu komite yerel kaynaklardan çeşitli eşyalar toplayarak piyango düzenlenmesine çalışmıştır. Belirli bir dönemde gümrüklere terk edilen malzemeler Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'na verilmiş olup, bunların içinden uygun görülenler eşya piyangolarına konulmuştur. Daha sonra 152 Sayılı Kanun ile gümrüklerde kalan eşyaların satılması ve piyangolara konulmasının yasaklanmasıyla Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun düzenlemiş olduğu eşya piyangolarında gelir düşüşleri yaşanmıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu gerek ülkemizde gerekse yurtdışında eşya piyangoları ve müsamereler kanalıyla önemli gelirler elde etmiştir. Kurum eşya piyangolarının nasıl düzenleneceği konusunda şubelere rehberlik yaparak, piyango düzenlemelerinin sistematik ve halkın güvenini kazanabilmesi için izlenecek yol konusunda yayınlar yapmıştır. Kurum'un kaynaklarında; *"Kol ve merkezlerin topladıkları yardımlar arasında eşya da bulunabilir. Bu eşyanın satılarak paraya tahvili daima beklenen miktar ve faideyi vermez. Göze görünen ve değeri olan eşyaya evlerle dükkanlardan teberru suretiyle toplanacak eşya*

da ilave edilerek Merkez ve Kol menfaatine kıymetli eşya piyangosu tertip olunabilir. Piyangoların verdikleri gelir, iyi tertip ve idare edilmek, zamanı iyi seçilmek şartıyla, ehemmiyetli olur. Bu sebeple Merkez ve Kol heyetleri bu gelir vasıtasını muayyen zamanlarda ve yılda bir kere kullanmalıdır.

“Kıymetli eşya piyangosu tertibi için idare heyetinin vereceği karar tespit edildikten sonra mahallin en yüksek amirine müracaatla muvafakat ve yardımı rica edilir. İleri gelen bayanlarla baylardan mürekkep ve idare heyetine dahil azanın iştirakiyle bir “Tertip Heyeti” seçilir, piyangoonun mesuliyet ve idaresi bu heyete bırakılır, piyango bu suretle bu zatların himayesine verilmiş olur. Mevcut eşyaya ilave edilecek eşya da bu heyet marifetiyle toplanır. Piyangoonun yeri tayin edilir, reklamı yapılır, numara fişleri tespit olunur, eşyanın miktarı, numara ve fiş sayısı ile fiyatları, dolu ve boş miktarı, toplanan hasılat bir protokol ile zapt olunarak tertip heyeti tarafından imzalanır. Hasılat derhal merkez veya kol veznesine teslim edilerek makbuzu alınır.” şeklinde, bir eşya piyangosunun düzenlenmesi sırasında izlenecek yolu göstermiştir.

Aynı kaynakta kıymetli eşya piyangolarının bir müsamere, umumi çay, gezinti, konferans, yarış ve müsabakalar sırasında yapılmasının başarıyı ve geliri arttıracığı belirtilmektedir. Yine düzenleme için taşeron kullanılmaması istenilmektedir. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu eşya piyangolarını daha ilerki yıllarda, Çocuk Bayramına gelen günlerde yapmayı bir gelenek haline getirmiştir.

Gümrük eşyalarının kuruma verilmemeğe başlanması ve birçok kurumun piyango düzenlemeye başlaması

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun gelirinin azalmasına neden olmuştur.

1953 yılında yapılan Genel Kurulda eşya piyangolarında yaşanan düşüşün nedeni;

"Her yıl 23 Nisan'da çekilmesi mutat olan ve yüzde kırkı mahalli şubelere bırakılan eşya piyangosundan ilk sıralar Kurum'a epeyce gelir sağlanmaktaydı. Ancak bu piyangonun muhtelif sebeplerle gittikçe rağbetten düştüğü müşahede edilmiştir.

"Piyango bilet satışlarının yıldan yıla düşmesinin sebepleri arasında bilhassa şunlar sayılabilir. Son yıllarda, hayır kurumları, spor klüpleri, çeşitli dernekler, teşekküller bizimkine benzer piyango tertip etmişler; çoğu, ilan ettikleri tarihte piyangoyu çekmeye yip uzatmalar yapmışlardır. Gerçi bizim piyangomuz hiç bir zaman uzatılmamış, zamanında çekilmiştir. Fakat, hangi müessese tarafından çekilirse çekilsin, hal-kımızda eşya piyangolarına karşı bir alakasızlık baş göstermiştir. Bu yüzden de gittikçe rağbet azalmıştır. Bu umumi rekabetsizlikten maalesef bizim piyangomuz da kurtulamamıştır." şeklinde açıklanmıştır.

31

Yarış ve Sergiler

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ile ilgili incelediğimiz kaynaklarda, Kurum'un tanıtım, gelir sağlama, bilgilendirme amacıyla birçok sergi ve

yarışmalar düzenlediğini görmekteyiz. Bu yarışmalar arasında “Gürbüz Çocuk Yarışmaları”, at yarışları, yurt içinde ve dışında güreş karşılaşmaları sayılabilir. Kurum, gerek kendi açtığı müzede, gerekse kurumdışı sergilerde hizmetlerini tanıtıcı birçok sergi açmıştır.

“Merkez ve kolların muvafakatiyle neticeleneceğine kani olduğu müsabaka, yarış ve sergileri tertip etmek suretiyle hem Kurum’a, hem müsabaka mevzularına hizmet edilir.

“Piyango, balo, müsamere ve yarışlarla sergilerin tertibinde bunların mahalli adetler, halkın zihniyetine uygun olması, umumiyetle mahallin bunlardan hangilerine müsait olduğu idare heyeti iyice düşünerek seçmesi, fakat sık sık tekrar etmekten kaçınması lazımdır. Zoraki muvaffakiyetsiz eğlence teşebbüsüyle halkı izaç etmek menfi netice verir. Her eğlence, müsabaka ve serginin terbiyevi mahiyeti haiz olması düşünülmelidir. Davetlilerle halkı seve seve çekemeyecek, muhitin meyil ve adetleriyle zevklerine aykırı olan, sırf para çekmek için tertip edildiği duygusunu veren müsamere ve eğlenceler zarardan başka bir netice vermez.”

Kurum’un 1946 yılı verilerine göre iki “Çocuk Bakıcılık Müzesi”¹³ bulunmaktadır. Bu müzeyle ilgili olarak; *“Müze; çocuklarını muayeneye getiren kadınların intizar odasında, çocuk bakımı hakkında güzel levhalar vardır. Kadın sırasını beklerken bu sıhhi müzeden istifade eder. Çocuk bakımı hakkında malumatını genişletir.”*

13 Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun Küçük Bir Tarihçesi (1921-1939), 1940, s. 13. [Kaynakta, bu müzelerin adresleri belirtilmemiştir.]

Bir başka kaynakta çocuk sergisi ile ilgili olarak, “Cemiyet Türk Ocağında “çocuk sergisi” namıyla bir sergi hazırlamıştır. Bu sergide cemiyetin hazırladığı çocuk eşya ve takımları teşhir edilecektir.

Cemiyetin “Anneler Birliği” namındaki teşekkülü bu iş için çalışmakta, hazırlıklarına devam etmektedir.

Kurum’un yarışmalarla ilgili en büyük çalışması 25. Yıl kutlamaları için yapılmıştır. “Sevimli Çocuk Yarışması”, “Amatör Heykel Yarışması” ve “Yapma Bebek Yarışması” olarak üç ayrı dalda yarışma düzenlenmiştir. Sevimli Çocuk Yarışması için 151 fotoğraf, heykel için 40, yapma bebek için 53 eser yarışmalara katılmış, eserler bir ay boyunca Ankara Sergievi binasında^(*) sergilenmiş ve dereceye girenler halkın oyları ile belirlenmiştir.

Kurum’un sık sık düzenlediği yarışmalardan birisi gürbüz çocuk yarışmasıdır. Yaş gruplarına göre yapılan yarışma ülke çapında yapılmaktadır. Bu yarışmalar sonrasında dereceye girenlere ödülleri verilerek, resimleri Kurum’un dergilerinde yayımlanmaktadır. Buradaki amaç sağlıklı kuşaklar yaratabilmek, gürbüz ve sağlıklı çocukları topluma tanıtarak, anne ve babaları bu konuda desteklemektir.

Kurum’un açtığı bir diğer sergi türü yayınladığı kitap, broşür ve resimleri sergilemesidir. Kurum gerek yurtiçi gerekse yurtdışında birçok fuar ve sergiye katılarak hem Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun çalışmalarını tanıtmış, hem de kitap ve dergilerini satarak gelir elde etme yoluna gitmiştir.

(*) Ankara’daki bugünkü Opera ve Büyük Tiyatro binası. Bina, 1934 yılında Sergi Evi olarak yapılan bina 1948 yılından itibaren opera sahnesi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun açtığı yarışmalardan birisi de 1974 yılında İstanbul Şubesinde açılan "Kısa Pantolon Karikatür Yarışması"dır. Önce ulusal, daha sonra uluslararası düzeyde yapılan bu yarışmaya ilişkin bilgiler ayrı bir konu başlığı olarak ele alınmıştır.

32

Himaye-i Etfal Cemiyeti Türkiye Başpehlivanlığı Müsabakaları (1931)

Himaye-i Etfal Cemiyetince düzenlenen yarışmalarla ilgili bilgileri anahatlarıyla aktarmaya çalışmıştık. Cemiyet yurtiçinde ve yurtdışında birçok güreş müsabakası düzenlemiştir. Kurum'un kaynaklarında, özellikle ABD'de düzenlenen "güreş müsabakalarıyla" ilgili birçok belge bulunmaktadır.

Himaye-i Etfal Cemiyeti bu tür faaliyetlerle bir yandan gelirini arttırmaya çalışmış, bir yandan halkla bütünleşmeyi sağlamaya çalışmıştır. Bu tür faaliyetlerin nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda esaslar belirlenmiş ve bu esaslar doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyeti ; *"Piyango, balo, müsamere ve yarışlarla sergilerin tertibinde bunların mahalli adetler, halkın zihniyetine uygun olması, umumiyetle mahallin bunlardan hangilerine müsait olduğu idare heyeti iyice düşünerek seçmesi, fakat sık sık tekrar*

etmekten kaçınması lazımdır. Zoraki muvaffakiyetsiz eğlence teşebbüsüyle halkın izaç etmek menfi netice verir. Her eğlence, müsabaka ve serginin terbiyevi mahiyeti haiz olması düşünölmelidir. Davetlilerle halkı seve seve çekemeyecek, muhitin meyil ve adetleriyle zevklerine aykırı olan, sırf para çekmek için tertip edildiğı duygusunu veren müsamere ve eğlenceler zarardan başka bir netice vermez" diyerek, bu tür faaliyetlerin nasıl düzenlenmesi gerektiğı konusunda kıstaslar getirmiştir.

Ankara'da "Ankara Koşu Sahası"nda 11, 12, 13 Kasım 1931 tarihlerinde düzenlenen "Himaye-i Etfal Cemiyeti Türkiye Başpehlivanlığı" güreş birincilikleri küçük orta (1. Somalı Abdöselam Pehlivan), büyük orta (1. Hayrebolulu Mehmet Ali Pehlivan), başaltı (1. Tekirdağılı Hüseyin Pehlivan) ve başpehlivanlar (Bandırmalı Kara Ali Pehlivan Türkiye Başpehlivanı) sınıflarında yapılmıştır.

Güreş müsabakalarının hakem heyeti, Suyolcu Mehmet, Cemal ve Kurtdereli Mehmet Pehlivandan oluşmuştur. Gazi Hazretleri hakem heyetinden, Dünya Şampiyonu Kurtdereli Mehmet pehlivana bir yazı yazmış ve bin lira para göndermiştir.

Ankara
15/11/931

Kurtdereli Mehmet Pehlivan'a,

Seni, cihanda büyük ün salmış bir Türk pehlivanı tanıdım. Parlak muvaffakiyetinin sırrını şu sözlerle izah ettiğini de öğrendim: "Ben, her güreşte arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürdüm."

Bu dediğini, en az, yaptıkların kadar beğendim. Onun için senin bu değerli sözünü Türk sporuna bir meslek düsturu olarak kaydediyorum. Bununla, senden ve sözlerinden ne kadar memnun olduğumu anlarsın.

Çoluk çocuğun için sana ufak bir armağan gönderiyorum. O, bu mektubumla beraberdir.

Pehlivan ömrünün tam sağlıklı uzun sürmesini dilerim.

Gazi M. Kemal

1931 yılında yayınlanan Gülbüz Türk Çocuğu Dergisinin 62. Sayısı'nda Neşet Halil, yayınlanan yazısında; "Himaye-i Etfal Cemiyeti umumi merkezi bu güreşleri, memlekete halka, halk terbiyesine doğru bir harekete ön açmak için tertip etmiştir. Alınan neticeden ve güreşlerin Ankara muhitinde yaptığı müsbet tesirden Cemiyet çok memnundur." diyerek güreşler hakkındaki görüşlerini belirtmiştir.

33

Balo ve Müsamereler

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu gelir sağlamak, kurumu tanıtmak amacıyla balo, müsamere ve eğlenceler de düzenlemiştir. Özellikle Genel Merkez tarafından düzenlenen bu etkinliklere, devletin üst

düzey yöneticileri katılmıştır. Bu etkinliklerin düzenlenmesi sırasında hiçbir zaman aracı ve komisyoncu araya konulmamış, her etkinlik için İl'in ileri gelenlerinden oluşan bir düzenleme kurulu kurulmuştur. Kurum'un saygınlığını korumak amacıyla bu tür etkinlikler politikadan uzak tutularak kurum ve çocukların çıkarları sürekli önplanda tutulmuştur.

Özellikle 23 Nisan Haftası'na rastlayan günlerde düzenlenen çocuk balolarında birçok etkinlik yapılarak Çocuk Bayramı'nın önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Kurum'un talimatnamesinde; *"Merkez ve kollarin tertip edecekleri balolarla müsamerele yılda bir kez olmak üzere kendi tarafından kendi hesaplarına tertip olunur."*

"Çocuk esirgeme gayesinden başka maksatla, araya simsar ve vasıtalara koyarak balo ve müsamere tertip olunamaz. Biletlerin satışı doğrudan doğruya Merkez veya Kol tarafından veya bu gibi işlerde simsar ve komisyoncu mahiyetini haiz olmayan muteber yerlerde tevdi suretiyle satılır."

"Balo, müsamere ve eğlenceler gününden bir ay evvel mahallin en yüksek idare amirine müsaade için müra-caat edilir. Müsaade almak için verilecek dilekçede balo, müsamere ve eğlencenin nevi, günü, saati, yapılacak masraf ile tahmin edilen hasılat miktarı, satılığa çıkarılacak bilet sayısı ve fiyatları gösterilir."

"Balo, müsamere ve eğlenceler Merkez ve İdare Heyetiyle bunların muteber ve şerefli zatlardan teşkil edecekleri tertip heyetlerinin mesuliyetleri altında yapılır, ve mahallin en yüksek ve muteber zatın himayesine verilir."

“Kurum teşkilatının balo ve müsamereleri yalnız bir eğlence yeri olmamalıdır. Türk içtimai hayatının ve medeni yaşayışının bir mahfeli, Kurum’un gayelerine maddi ve manevi hizmet edebilecek bir vesile sayılmalıdır” denilerek, baloların ve müsamerelerin nasıl yapılacağı kurallara bağlanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk ve Devlet büyükleri “Çocuk Haftaları” ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun düzenlediği müsamerelere katılarak çocuklara ve kuruma desteklerini sürdürmüşlerdir.

Dr. Fuat Umay’ın ABD gezisi başlığında yer aldığı gibi, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’na yurtdışından özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan Türk vatandaşlarından sürekli yardım gelmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde kurulan şubeler, güreş karşılaşmaları düzenlemiş, hediyelik eşya satışları ile bağışlar toplayarak bunu ülkemize aktarmışlardır. Toplanan bu paralar gerek Ankara’daki yuvanın yapımında, gerekse Çocuk Sarayı Apartmanının inşaatında kullanılmıştır.

34

Himaye-i Etfal Yayınları (1929-1930-1931)

Himaye-i Etfal Cemiyeti (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu) Türk yayın hayatına şiir, yardımcı ders kitabı, roman, öykü, süreli yayınlar olmak üzere birçok eser kazandırmıştır.

Faruk Nafiz'in "Çocuk Hakkında Neşriyat" konulu yazısında; "Bizde her yeni kuruluş kuvvetli bir yayın politikası izlemektedir. Kurum ile propaganda bugün yanyana yaşayan dost oldular. Hayır cemiyetleri, bankalar, büyük şirketler, çalışma bürolarının yanı sıra yayın şubelerine sahip olmaya başladılar. Yayın, kurum ile halkı birbirine yaklaştıran bağı örmektedir. Himaye-i Etfal, küçük çocuklara yönelik gayesinde, yayın yolundan fazlasıyla yararlanmaya çalışmaktadır. Öksüzlere yurt, okullulara bahçe, fakirlere yardım sağlayan Himaye-i Etfal bir taraftan da, zayıf vücutlar gibi zayıf kültürlerin de imdadına yetişiyor." şeklinde dönemin ve kurumun yayın politikasını özetlemektedir.

EDEBİ ESERLER

Havdi. Arap harfleriyle basılan kitabın çevirisi Sabiha Zekeriya hanım tarafından yapılmıştır. Saf ve temiz havada büyüyen bir kızın yaşantısını çocuk diliyle anlatmaktadır.

Evde Mektep. Kurum'un yayınladığı bu kaynakla, okulöncesi dönemde çocuklara evde neler öğretilmesi gerektiği verilmek istenmektedir. Amaç okul öncesi dönem kurumlarının bulunmadığı ülkelerde anneye çocuk eğitimini sistemli bir şekilde götürmektir. Anneler çocuklara neler öğretmeli, çocuğun kendine güvenli ve topluma yararlı bir şekilde yetişmesi için nasıl bir yol izlenmelidir gibi konular işlenmektedir. Kitap üç ayrı ciltten oluşmaktadır.

Birinci Cilt: Annelere Hasbihal. Annelere çocuk beslenmesiyle, bakımıyla, yetiştirilmesiyle ilgili bilgiler verilmektedir.

İkinci Cilt: Masallar. Örnek uygulamaların yer aldığı kitapta, evde çocuğa nasıl masal ve şiir okunacağı işlenmektedir.

Üçüncü Cilt: Oyun ve Oyuncaklar. Yuvalarda çocuklara yönelik uygulanan oyun ve oyuncaklarla ilgi bilgilerin yer aldığı kaynakla, çocukların kişilik ve edebi yeteneklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Öz Cesaret. Güzin Nuri hanımın İngilizce'den çevirisini yaptığı kitapta, kimsesiz bir kızın çektikleri anlatılmaktadır. Kitap resimli olarak basılmıştır.

Meşhur Olmuş Fakir Çocuklar. Yoksul olmalarına karşın dünyanın en büyük adam ve bilginlerinin çocukluklarındaki hayatını anlatan eserde Ford, Edison, Rokfeller, Karneği^(*) vb ünlüler kitapta yer almıştır.

Tilkinin Binbir Muzipliği. Nurullah Ata^(*) beyin Türkçe'ye çevirdiği kitapta resimli hikayeler yer almaktadır.

Bazı Hayati Çarpışmalar. Hayatı ve önemli olayları güzel örneklerle anlatan felsefi ve ruhi eser, Amerika'dan çevrilmiştir.

Küçük Ciftçiler. Şair Faruk Nafiz beyin manzum piyesi.

Aydının Rüyası. Çocuklara faydalı ve eğlenceli resim öğretmek, bedii terbiyenin ilerlemesi için tertip edilmiştir. Hem tarih öğretir hem okutur, hem resim talim eder hem de hatıra teşkil eder.

(*) Kaynakta "Karneği" olarak yazılan kişilik Amerikalı düşünme ustası Dale Carnegie olsa gerektir. [Yazarın notu]

(*) Kaynakta Nurullah Ata olarak yazılı kişilik yazar, eleştirmen ve dilbilimci Nurullah Ataç olsa gerektir. [Yazarın notu]

Annemin Kitabı. Çocuğun doğduğu günden 15 yaşına kadar kendi hayatı, ailesi ve kardeşlerinin durumu, ilk ağlaması, ilk yürümesi gibi hayatındaki ilklerin kayıtlarının tutulduğu kalm ciltli, günlük tutmak esasıyla hazırlanan bir kitaptır.

Ezop Hikaveleri. Meşhur filozof Ezop'un dünyaca bilinen hikayelerinin yer aldığı kitap resimli olarak Sabiha Zekeriya hanım tarafından hazırlanmıştır. Yeni harflerle okunacak kitap arayan Türk yavruları için bundan nefis kitap olamaz.

Ali'nin Düğmesi. Kitap önce Arap harfleriyle basılmış, sonra yeni harflerle baskı yenilenmiştir. İngilizce'den çevrilen telif eserde bir çocuğun yaşamı anlatılmaktadır.

Bir Yaramazın Hikayesi. Afacan ve haşarı bir çocuğun yaşamı anlatılmaktadır.

Keçi Çobanı. Haydi'nin (Heidi) ilgi görmesi üzerine aynı yazarın, Keçi Çobanı adlı eseri Sabiha Zekeriya tarafından çevrilmiştir.

Peri Masalları. Kimsesiz bir kızın çektiği acıların işlendiği hikaye çeviri bir eserdir.

Mektep Çocuğu. Resimli olarak basılan kitabı Reşat Nuri Bey Fransızca'dan çevirmiştir.

Poli Anna. Maarif Vekaleti Talim ve Terbiye Heyetince tavsiye edilen kitap çocuk edebiyatının önemli eserleri arasında yer almaktadır.

Sara. Kimsesiz kalmış bir kız çocuğunun okuduğu okulda öğretmenleri ve öğrencilerinden gördüğü kötü muameleleri anlatmaktadır.

İKİZLER DİZİLERİ; Himaye-i Etfal Cemiyeti bir dizi olarak ikizler serisi yayınlamıştır. Bu dizide değişik ülkelerdeki coğrafi durum, ülkelerin kendilerine has yaşamları resimli olarak aktarılmaktadır.

Mağara İkizleri: Sabiha Zekeriya^(*) (Çeviren)

İsviçre İkizleri: Lucky Fitch Perkins (Yazar)

Meksika İkizleri: Lucky Fitch Perkins (Yazar)

İskoçya İkizleri:

Japonya İkizleri: M. Zekeriya bey^(*) (Çeviren)

Hollanda İkizleri:

İrlanda İkizleri: Lucky Fitch Perkins (Yazar), Sabiha Zekeriya (Çeviren)

Eskimo İkizleri: Lucky Fitch Perkins (Yazar), Sabiha Zekeriya (Çeviren)

Filipin İkizleri: Lucky Fitch Perkins (Yazar), Sabiha Zekeriya (Çeviren)

ANA - ÇOCUK SAĞLIĞIYLA İLGİLİ KİTAPLAR

Dışlarımızı Niçin Temizleriz?

Memedeki Çocuklar Nasıl Beslenir?

Hasta Çocuğun Bakımı ve Bulaşıcı Hastalıklar

Çocuklarda İshal ve İnkıbaz

Hamile Kadınlara Öğütler: Kadınların hamilelik sırasında dikkat etmesi gereken hususların incelendiği kitap Dr. Faruk Raif Bey tarafından yazılmıştır.

Çocuklarda Kemik Hastalığı

Sıtma Hastalığı

(*) Sabiha Zekeriya Sertel.

(*) M. Zekeriya Sertel

Çocuk Ruhi ve Bedeni Bünyesi
Annelere Nasihat
Büyük Çocukların Beslenme Usulü^(*)

DİĞER KAYNAKLAR

Mebuslar Albümü

Himaye-i Etfal Notası

Çocuk Şarkıları Notası

Şefkatli Köylülerimize

Askerlik Vazifesi

Vergi Bilgisi

İntihap

Medeni Bilgiler: Millet, devlet, demokrasi, devletin vatandaşa karşı vazifeleri, işbölümü, bağlılık gibi konuların ele alındığı kitap Muallim Afet Hanımefendi tarafından yazılmış ve geliri Himaye-i Etfal'e kalmak üzere bağışlanılmıştır. Afet Hanım Askerlik Vazifesi, Vergi Bilgisi, İntihap ve Medeni Bilgileri bir seri halinde yayınlamıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyetinin 1929-1930 ve 1931 yıllarındaki yayınlarını ele alıp incelediğimiz bu bölümde, kurumun yayın hayatına verdiği önem ortaya çıkmaktadır. Bu kaynakların dışında kurum aylık olarak "Gürbüz Türk Çocuğu" isimli bir dergiyi yayın hayatına geçirmiştir. Dergide; çocuk, aile, toplumsal yaşam, spor, Avrupa'daki sosyal hizmet uygulamaları gibi konular, dönemin önemli yazarlarınca işlenerek resimli olarak yayınlanmıştır.

(*) Öteki kitapların yazarlarının adları bulunmamaktadır.

1 Kasım 1928 Yeni Türk Harflerinin kabul edilmesi üzerine yayınların bir çoğu Türk Alfabetisiyle basılmıştır. Daha önce Arap harfleriyle basılan kitapların daha sonra yeni basımları gerçekleştirilmiştir.

Yapılan tarama sonucu; kitapların büyük bir çoğunluğunun çeviri eserlerden oluştuğu, özellikle İkizler dizisinin Sabiha Zekeriya tarafından çevrildiği, kitapların resimli bir şekilde basıldığı görülür.

Kurum, başta Faruk Nafiz'in de vurguladığı gibi zayıf kültürlerin imdadına bol bol yayın yaparak yetişmiştir.

35

Gülbüz Türk Çocuğu Dergisi

Himaye-i Etfal Cemiyetinin tarihsel gelişimini incelediğimizde yayınlar konusunda ne kadar önem verildiği ortaya çıkmaktadır. Daha önceki bölümlerde, "Himaye-i Etfal Yayınları (1929-1930-1931) dönemini ayrıntılarıyla aktarmaya çalışmıştık Bu bölümde Himaye-i Etfal Cemiyetinin süreli yayınları arasında önemli yer tutan "Gülbüz Türk Çocuğu Dergisi"ni incelemeye çalışacağız.

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamname-i Esasisi'nin (1930) 2. Maddesi'nde . "*Cemiyetin gayesi etfalın hayat ve hukukunu himaye etmektir. Sureti umumiycede bu himaye on iki yaşına kadar maddi, daha yukarısı için manevidir. Darülmesailerdeki etfal bundan hariçtir.*

1- Bu maksadı istihsal için berveçhiati şekillerde çalışır

A- Neşriyat,

B- Tetkikat,

C- Murakabe usuliyle"

denilerek çocuğa yönelik yayının önemi vurgulanmıştır. Yine, 2. Madde'nin -(P) Bendi'nde "*Himaye-i Etfal gayesini temin için izdivaçlarda sin, bünye, mizaç, muvaneseti içtimaiye itibariyle kifayet bulunması hakkında neşriyat denilerek*" evliliklerde aranması gereken özellikler aktarılmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyetinin süreli yayınları arasında yer alan Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi Ekim 1926 yılında yayın hayatına başlamıştır. Aylık olarak yayınlanan derginin sahipliğini Himaye-i Etfal Cemiyeti Başkanı ve Kırıkkale Milletvekili Dr. Fuat Umay yapmaktadır. Hakimiyeti Milliye Matbaasında basılan derginin ilk sorumlu müdürlüğünü Doktor Ali Vahid yürütmüştür. Dergi çıkış amacını; "*Çocukların sıhhi, terbiyevi inkişafına yardım eder*" olarak belirtmiştir. Bu amaç, Gürbüz Türk Çocuğu Dergisinin ve Himaye-i Etfal Cemiyetinin çocuk davasına ne derecede önem verdiğinin bir göstergesidir.

Eski harflerle yayınlanan derginin ilk sayısında; 1- Türk çocuğunu gürbüz yetiştirmek. 2- Gürbüz çocuklarda kuvvetli, sağlam bir millet vücuda getirmek hedefiyle yayına başlandığı vurgulanmaktadır.

Gürbüz Türk Çocuğu, eski harflerle 24 sayı yayınlanmıştır. 1935 yılına kadar 108 sayı yayınlanan Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi 1928 yılından itibaren yayın hayatını yeni harflerle sürdürmüştür.

Himaye-i Etfal Cemiyetinin uzun süreli yayınlarından birisini oluşturan Gürbüz Türk Çocuğu, daha sonra Çocuk ve en son olarak Çocuk ve Yuva Dergisi halinde yayınlanmıştır.

Gülbüz Türk Çocuğu Dergisinin 1928 yılından itibaren Türk alfabesiyle yayınlanan sayılarına baktığımızda, doğrudan çocuğa yönelik yayınların yerine anne ve babaya yönelik çalışmaların ağırlık taşıdığını görürüz.

“Muhtelif Memleketlerde Mektep Hayatı”, “Bayram Günü”, “Sekiz Yaşında Bir Avcı”, “Çocuklar Para Biriktiriniz”, “Gülbüz Çocuk Müsabakası”, “Sabun Köpükleri”, Türkçe yayınlanan ilk Gülbüz Türk Çocuğu Dergisinde yer alan makalelerden bir kısmının adlarıdır. Derginin son sayfalarında Himaye-i Etfal Cemiyetinin çalışmaları yer almıştır. Gülbüz Türk Çocuğu Dergisi yayını sürdürmek amacıyla bankalardan ve ticari kurumlardan reklamlar almıştır.

Gülbüz Türk Çocuğu Dergisi doğrudan çocuğu ilgilendiren yayınların yanısıra, yayını, anne ve babaya yönelik makale ve haberlerle de desteklemiştir. Çocuğa yönelik, spor, hayvan sevgisi, hikayeler, beslenme, oyun gibi yazılarla beraber ilginç çeviri yazılar da dergide yer almıştır.

Gülbüz Türk Çocuğu Dergisinde dönemin önemli yazarları makaleler yazmışlar, doktorların çocuk sağlığı ile ilgili yazıları yayınlanmış, yurtdışında, kreşler, oyun bahçeleri gibi çocuk ve sosyal hizmetler alanında yapılan çalışmalar okuyuculara yansıtılmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyetinin süreli yayınları arasında önemli bir yer tutan Gülbüz Türk Çocuğu Dergisi döneminin düzenli yayınlanan ve çocuk alanında

doğurucu bilgilerle dolu bir yayındır. Yayın çocuk alanında önemli bir başvuru kaynağı olmasının yanı sıra Himaye-i Etfal Cemiyetinin ortaya çıkış nedeni olan, ülkeye gülbüz çocuklar yetiştirme politikasının sürdürülmesini sağlamıştır.

Gülbüz Türk Çocuğu "Çocukların sıhhi, terbiyevi inkişafına yardım eder." sloganıyla yayın hayatına başlamış olup, anne ve babalara çocuk alanında rehberlik yaparak yayın hayatını sürdürmüştür

36

Gülbüz Çocuk Yarışmaları

Gülbüz çocuk yarışmalarının önemini kavramamız açısından, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarındaki durumu görmemizde yarar bulunmaktadır.

"Üç Kuşak Cumhuriyet" isimli kaynakta; Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye nüfusunun 13 milyon civarında olduğu, kilometrekare başına 17 kişinin düştüğü, bu yıllarda savaş sonrası pek çok toplumda olduğu gibi çocuk ve yetişkin ölümlerinin yüksekliği, savaş kayıplarından kaynaklanan üretken, özellikle erkek, nüfusun azaldığı belirtilmektedir. Aynı kaynakta, İkinci Dünya Savaşı sırasında nüfus artışının yavaşladığı, erkeklerin silah altında olması, evliliklerin ertelenmesi, doğurganlığın azalması sonucu nüfus artış hızının Cumhuriyet tarihinin en düşük seviyesinde seyrettiği ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında ölüm hızının

bütün yaş gruplarında çok yükseldiği, bu yıllarda doğumda yaşam umudunun 30 yıl civarında olduğu vurgulanmaktadır. Bu dönemde Türkiye'de bebek ve çocuk ölümlerinin, hep önemli bir sağlık sorunu olageldiği, Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda bebek ölümleri bakımından korkunç denebilecek bir ortamın sürdüğü, bu yıllarda doğan her dört bebekten birinin bir yaşına ulaşmadan öldüğü vurgulanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında bebek ölüm hızı daha da yükselmiştir; 1940'lı yılların başında bebek ölümleri bin canlı doğumda 306 ölüm seviyesine ulaşmıştır.

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin tek amacı bulunmaktır; kalkınmayı sağlamak için hızlı bir nüfus artışı sağlanmalıdır. Devletin nüfus artışı politikasını destekleyen Himaye-i Etfal Cemiyeti anne ve çocuğa yönelik yayınlarla sağlıklı kuşaklar yetiştirme çabasına girmiş olup, ayrıca gülbüz çocuk yarışmaları düzenleyerek konuyu toplumun gündemine getirmiştir.

Himaye-i Etfal Cemiyetinin 1930 yılında yayınlanan ve yedinci ve sekizinci yıl kongresinde tadilen tanzim edilen Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamname-i Esasisi'nin 5. Maddesi'nde: "*Cemiyet çocuk vefiyatının önünü almak, fena terbiyelere mümaneat etmek ve Türkiye'de çok ve gülbüz çocuk yetişmesini temin etmek maksadiyle vâkıf olduğu ahvalden ve tetkikatı neticesinden hâsıl ettiği kanaatlarını hükümete arzeder. Hilâliahmer veya icap eden cemiyetlerle de teşriki mesai eder*" diyerek sağlıklı çocuklar yetiştirme politikasını amaçlamıştır.

1943 yılı Genel Kongresinde kabul edilen Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Nizamnamesi'nin 5. Maddesi'nde konu daha kapsamlı bir hale getirilmiş ve

Madde; "Kurum çocuk ölümlerinin önünü almak, çocuk düşürmenin önüne geçmek ve yurttta çok ve gürbüz çocuk yetişmesi için çok çocuklu olanların her vesile ile himaye edilmeleri ve üstün tutulmaları gibi hususları sağlamak üzere sosyal ve mali kanunlarla vergi muafiyetleri tesisine veya prim verilmesine ve çocuk mahkemeleri açılmasına, temine çalışır" şeklinde değiştirilmiştir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti gürbüz çocuk yetiştirilmesini sağlamak amacıyla önemli gün ve haftalarda "Gürbüz Çocuk Yarışmaları" düzenleyerek çocuk konusunu sürekli gündemde tutmuştur. Gürbüz Çocuk Yarışmaları cemiyetin yayınlarında resimli olarak yer alarak aileler bu konuda desteklenmiştir.

Gürbüz Türk Çocuğu Dergisinin 1928 yılında yayınlanan 27. Sayısı'nda Kütahya, Kastamonu ve Ankara'da yapılan ve birinci gelen çocukların yaş, kilo durumları resimleriyle birlikte yer almıştır.

Yine aynı derginin 1931 tarihli Ağustos 59. Sayısı'nda "Başka Memleketlerde Çocuk" başlığı altında ABD Los Angeles'da bir "gürbüz çocuk müsabakası" duyurulmuştur.

61 Sayı'da ise Mardin'de "Gürbüzlük Müsabakası", "Güzellik Müsabakası", "Temizlik Müsabakası" yapıldığı belirtilmektedir. Özetle belirtmek gerekirse, Cemiyet'in birçok yayınında gürbüz çocuk yarışmalarıyla ilgili haberler karşımıza çıkmaktadır.

Yazılarımızda sık sık vurguladığımız gibi Himaye-i Etfal Cemiyeti, Devlet politikasına uygun olarak ana çocuk sağlığı ve eğitimi konusunda birçok faaliyet düzenlemiştir. Gürbüz çocuk yarışmaları bunlardan

birisidir. Yarışma sonuçları kurumun yayınlarında yer almış ve çocuk sorunu Türk toplumunun gündemine taşınmıştır.

37

Annelere Öğüt

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yayın politikasına çok önem verdiğini ve özellikle anne ve çocuğa yönelik birçok yayını başlattığını biliyoruz. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu değişik yayınlarında ülkenin çocuk politikasına verilen önemi sürekli vurgulamıştır. "Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkez Neşriyatından" 2. Sayı olarak yayınlanan "Annelere Öğüt"te aynı vurgulama yapılmış ve kitabın başlığında "Bir ulusun istikbali, çocuklarının sağlığı ile ölçülür!" sloganı kullanılmıştır. Kurum'un ilk kitaplarından birisinin Annelere Öğüt olarak basılması, anne ve çocuğa verilen önemi vurgulayan bir göstergedir.

Annelere Öğüt kitabının alt başlığı olarak "Mama çocuklarının nasıl besleneceğini ve mamaların nasıl öğreteceğini öğretir" ibaresi kapakta yer almıştır. Kurum'un annelere armağanı olarak hazırlanan kitap ücretsiz olarak dağıtılmıştır.

Kitabın giriş bölümünde; *"Zamanımızda uğraşılması gereken en üstün meselelerden birisi de çocuklarımızın nasıl ve ne ile beslenmesidir. Çocuk beslemenin ehemmiyeti ve çocuk beslemenin ayrı bir iş olduğu*

maalesef son zamanlara kadar anlaşılamamıştır. Fena bir besleyişin çocuk hastalıklarına ve hatta çocuk ölümlerine sebep olduğu bilinirse o zaman çocuk besleyişinin ehemmiyeti bir kat daha artar” denilerek çocuk beslenmesinin önemi aktarılmıştır.

Kitapta beslenmenin önemi, çocuk beslemenin yolları, meme saatleri, inek sütüyle çocuğu beslemenin şekilleri, aylara göre çocuğun beslenme özellikleri incelenmiştir. Annelere Öğüt’te yeni doğan çocuktan başlayarak aylara göre çocuk beslenmesinin özellikleri neler yedirilmesi gerektiği, zaman çizelgesi ve gramajları belirtilerek verilmiştir.

Annelere Öğüt’ün “Yemeklerin Yapılması” bölümünde; süzme un bulamacı, irmikli et suyu, gevrek lapası, pirinç lapası, sütlü patates, sebze çorbası, sebze ezmesi, ıspanak ezmesi, havuç ezmesi, patates ezmesi, meyve ezmezi, karaciğer ezmesi, elmalı veya irmikli bulgur, elmalı veya vişneli pirinç, nişasta peltesi, elmalı puding tarifleri verilmiştir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin Annelere Öğüt’le başlayan kitap serisi, başka kitaplarla desteklenmiş, anne ve çocuğa yönelik bir eğitim serisi halini dönüştürülmüştür.

Bu seriyi destekleyen Himaye-i Etfal yayınları arasında “Annenin Kitabı” isimli bir yayın bulunmaktadır. 30 Haziran 1930 tarihli ve 45 sayılı Gürbüz Türk Çocuğu Dergisinde; “Her evde, her annenin yavrusu için tutmaya mecbur bulunduğu bu albüm büyük bir itina ile tertip olunmuştur. Gerek yapıştırılacak resim yerleri, gerek çocuğun sıhhi ve içtimai hareketini tespit eden not kısımları ayrılmış ve çocuğun 15 yaşına kadar

geçireceği safahat göz önünde bulundurulmuştur. Himaye-i Etfal merkezlerine müracaat ederek bir tane alınız” denilmiştir. Kitap tanıtımından anlaşılacağı üzere, bu albüm ile ailenin çocuğuna bırakabileceği resimli bir arşiv oluşturması ve çocuğun gelişim evreleri konusunda bilgilendirilmeleri amaçlanmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin anne ve çocuğa yönelik yayınlar serisinde “Hamile Kadınlara Öğütler”, “Memedeki Çocuk Nasıl Beslenir?”, “Hasta Çocuğun Bakımı ve Bulaşıcı Hastalıklar”, “Çocuklarda İshal ve İnkıbaz”, “Çocuklarda Kemik Hastalığı”, “Sıtma Hastalığı”, “Çocuk Ruhu ve Bedeni Bünyesi”, “Büyük Çocukların Beslenme Usulü”, “Dişlerimizi Niçin Temizleriz?” adlı kitaplar yer almaktadır.

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin sistematik bir biçimde yayını sürdürdüğünü, anne ve çocuğa yönelik birçok yayını hayata geçirdiğini, Türk toplumuna sağlıklı kuşaklar yetiştirmek için çabaladığını söyleyebiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Dönemi (1935-1983)

1

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Diğer Çalışmalar

Yüzme Havuzları

Kurum'un 1946 yılı verilerine göre dört adet yüzme ve kum havuzu bulunmaktadır.

Havuzlardan birisi şu anda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün garaj olarak kullanılan kısmında çocuk bahçesiyle birlikte hizmet vermiş olup, açık havuz olarak değerlendirilmektedir. Bu havuza onaltı yaşına kadar olan çocuklar kabul edilmiştir.

İkinci havuz ise kapalı havuzdur. "*Kurum'a kira sağlamakla birlikte çocukların "bedeni inkişafını tatmin maksadı ile" yaptırılmıştır. Tülü 25 metre, genişliği 9 metredir. Kışın sıcak suyla doldurulacak şekildedir. Ayrıca duş yerleri, ayak yıkama yerleri ve muntazam banyo yerleri, sahası geniş gazino kısmı vardır.*

Memleketimizde ilk defa yapılmış olduğu için kira ile tutanlar işletmeğe başlamak cesaretini gösterememiş-

lerdir. *Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü tarafından işletilmesi hususundaki müracaatımıza müspet cevap verilmediğinden, uzun müddet kapalı kalması da ziyarı mucip olduğundan, müsait bir zamana kadar yalnız gazino halinde işletilmek üzere kiraya verilmesi muvafık görülmüştür*¹⁴."

Kurum kaynaklarında belirtildiği gibi kapalı havuz işletme zorluklarıyla karşı karşıya kalmıştır. Kapalı havuzun üzeri tahtalarla kapatılarak sinema olarak hizmet vermesi sağlanmıştır. Havuz halen depo olarak kullanılmaktadır.

Ziyaretçi Hemşire Teşkilatı

Bilindiği gibi Kurum, Süt Damlaları ve muayenehaneler vasıtasıyla ana-çocuk sağlığına yönelik çalışmaları başlatmıştır. Kurum hizmetleri yürütmek amacıyla sistemli bir çalışma yürütmüştür. "Çocuk Bakıcı Mektebi"nden mezun olmuş elemanlarından bu alanda yararlanmıştır.

"Muayene gelen çocuklardan evde takip edilmesi icap edenleri, evlerinde takip ve kontrol eder. Kurum'un yardımını isteyenlerin içtimai, iktisadi vaziyetlerini tetkik ve raporla amirine bildirir . Tetkikat neticesine göre muamele yapılır."

denilerek, kurumun anne, çocuk sağlığına önem verdiği gösterilmektedir. ¹⁵

Sıhhi Banyolar

Kurum yoksul durumda olanlara değişik bir boyutta yardım edebilmek, sağlık hizmetlerini yürütebilmek,

14 Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun Küçük Bir Tarihçesi (1921-1939), 1940, s. 17.

15 A.g.y, s. 13

örnek çalışmalar başlatmak amacıyla “sıhhi banyolar” açmıştır.

Kurum’un kaynaklarında, “*Binamızın ifa ettiği hizmetler arasında banyo da mühim bir yer tutmaktadır. Banyolar 24 kurna ve duştur. Ayrıca çocuklar ve gebe kadınlar için banyolar vardır. Çocuklar parasız yıkanır. Bir ana vakti müsaitse yalnız kendisi için (20) kuruş verir. Getirdiği çocuklar için hiç para vermez. Haftanın muayyen günlerinde fakir kadınlar parasız yıkanır. 1939 senesi sonuna kadar (179.673) kadın ve çocuk banyo yapmışlardır. Bu banyolar yapıldığı zaman Ankara’da bir hamam vardı, halkın ihtiyacına yetişmiyordu*” denilerek, çalışmalar aktarılmıştır.¹⁶

Gönüllü Ablalar

1964 yılında Atatürk Çocuk Yuvasında Gönüllü Ablalık projesi uygulanmıştır. Yaz aylarında ve okulun tatil olduğu dönemlerde Keçiören Yuvasındaki çocuklarla ilgilenmek, hemşirelere yardımcı olmak amacıyla genç kızlar yardıma çağırılmıştır. Gönüllü Ablalık Projesi radyo ve basın yoluyla halka duyurulmuştur. Projeye ilk yıl on beş, 1965 yılında ise beş altı kadar Türk kızının katıldığı ve katılımcılara törenle onur belgesi verildiği belirtilmektedir. Projenin yararlı olduğu ve yuvaların bulunduğu yerlerde yaygınlaştırılması kararı verilmiştir. 1964-1965 yıllarını kapsayan Çalışma Raporunda konuyla ilgili sinemalarda sesli projeksiyon gösterisi yapıldığı belirtilmektedir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu çalışmaları sadece bunlarla sınırlı kalmamıştır. Otomatik tartı aletlerinin

16 A.g.y, s. 14

ülkemize getirilmesi, okullar için karne basımı, kurutma kağıdı ithali, kartpostal satışı, lüks telgraf uygulaması, çok sayıda kitap basımı ilk akla gelenler arasında yer almaktadır.

Kurum'un Diğer Çalışmaları

Kurum doğumevleri kanalıyla anne çocuk sağlığına yönelik olarak çalışmaları başlatmıştır.

Kurum özellikle büyük şehirlerde sinema, çocuk tiyatrosu, kukla ve karagöz sahneleri kurarak eğitim çalışmalarını sürdürmüştür.

Kurum'un arşivinde İstanbul'da açılan Validebağ prevantoryumu ile ilgili bir resim albümü bulunmaktadır. Albümde burada uygulanan, sağlıksız çocuklara yönelik açık hava çalışmaları, eğitim çalışmaları ve diğer çalışmalardan güzel örnekler yer almaktadır.

Kurum Erzurum, Varto ve Çanakkale depremlerinde de halkın yardımına koşmuş ve kimsesiz kalan çocukların korumasını üzerine almıştır.

2

Çocuk Yuvaları Talimatnamesi Taslağı

Daha önce de belirttiğimiz gibi Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu yaptığı işlemleri sistematik bir yapıya kavuşturarak yazılı dokümanlar hazırlamıştır. Hizmette bütünlüğü sağlama amacıyla hazırlanan bu dokümanlardan birisi “Çocuk Yuvaları Talimatnamesi

Taslağı"dır. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Umumi Merkezi Nizamname ve Talimatnameleri 16 No'lu yayınında (1943) çocuk yuvalarının işleyişiyle ilgili konular madde madde yazılı hale getirilmiştir.

Taslağın birinci bölümünde, "Çocuk Yuvalarının Kapsamı ve Önemi" başlığı altında çocuk yuvalarının açılmasının önemi incelenmiştir. Ülkede "Öksüz Evleri" örgütünün olmaması nedeniyle ana, baba ve yasal vasilerinden mahrum olan Türk çocuklarının korunabilmesi için yuvaların açılması gerektiği vurgulanmıştır. Yuvaların, öksüz evleri, pansiyon, talebe yurdu, gündüz bakımevleri ve Şefkat Yuvalarıyla karıştırılmaması gerektiği savunulmuştur.

"Çocuk Yuvalarının Tesisi" başlığı ile, çocuk yuvalarının açılmalarının zor olmadığı, etkin çalışan "idare heyetlerinin" biraz gayret ile başarılı olabilecekleri belirtilmiştir. Çocuk yuvalarının açılışı sırasında ilk dikkat edilmesi gereken konunun bina ve kuruluş giderleri olduğu ele alınmıştır.

"Yuvalara Bina Bulma Meselesi" başlığı altında, medrese, müessese, vakfiye, kullanılmayan resmi binalar ve sahipleri tarafından yıkılmaya bırakılmış binaların saptanarak vilayetle bağlantı kurup bu binaların Kurum'a verilmesi istenileceği, binaların alınması durumunda vilayet, belediye, halkevi, parti ve diğer kuruluşlardan para yardımı istenilebileceği, hayır sahibi kişilerin de desteğinin alınması gerektiği belirtilmektedir.

"Çocuk Yuvalarının Teşkilatı" başlığında, "*Çocuk yuvaları ne bir mekteptir, ne tam manasıyla bir öksüz evidir. Gayeleri bakımsız ve kimsesiz kaldığı için hayatı*

tehlikede kalan süt ve oyun çocuklarının hayatlarını kurtarmak, sıhhatlerini koruyarak sağlamlaştırmak ve cemiyete faydalı bir unsur haline gelebilmesine yardım etmektir." Bu bölümde yuvaların, büyüklüğüne göre kadrolarının oluşturulması gerekeceği, bir nahiye merkezinde, yuvada bir müdür veya idare memuru yahut bir hemşire idaresinde iki kadın hademe ve bir erkek hademe ile aşçıdan oluşacağı belirtilmektedir. Yuvaların muhakkak bir tabibin devamlı kontrolünde olması, her hafta muayyen saatlerde tabip ziyareti sağlanmalıdır.

Taslakta, bunların yanısıra;

Yuvanın faaliyete geçtikten sonra yerel gelir olanaklarının araştırılması gerektiği, üyelerin çoğaltılması, şefkat fişlerinin satışının arttırılması, vilayet, belediye, vakıf kuruluşları, fabrika ve atölyeler, limanlar, iskeleler, maden, orman, ziraat, sanayi işletmelerinden yardımlar alınması;

Yuvalarda çocukların sayısı on on beşi geçerse "Fröbel sistemine aşına" bir ana öğretmeni ilave edileceği;

Yuva binaları taslakta bir başlık altında toplanmış olup, binaların bir antre, bir temizlik ve tuvalet odası, bir yemek salonu, bir meşguliyet salonu [uğraşı salonu], bir yatakhane, bir müdür odası ve hemşire odası, büro, müstahdemler yatakhanesi, erzak kileri, çamaşırhaneden oluşması;

Temizlik ve tuvalet odasının yatakhane ile bağlantılı olacağı, meşguliyet salonu ve oyun odasındaki masaların alçak ve uzun tahta masalardan yapılması, masalarda her çocuğun oyuncaklarını koyabilecekleri çekmecelerin bulunması;

Masaların hafif ağaç malzemelerden yapılması halinde kış günlerinde buraların oyun salonu olarak değerlendirileceği, hatta portatif yatak kullanarak yatakhanelerinde kullanılabileceği, Genel Merkez'den örnek istenebileceği

belirtilmekte ve tavsiye edilmektedir.

“Çocuk Yuvaları Talimatnameleri” adıyla ikinci bölümde; yuvaların yurdun her yerinde aynı sistem ve şekilde olmaları arzu edilmelerine karşın, yerel koşullara göre esneklikler olabileceği vurgulanmaktadır. Yerel olarak kurulacak yuvaların ana nizamnameye uygun bir şekilde talimatname hazırlayarak genel merkezin onayına sunması istenilmektedir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Yuvaları Talimatnamesi'nde, yuvaya alınacak çocuklar iki grup olarak sınıflandırılmaktadır:

Bebek Kısmı (Puponiyer): İki yaşına kadar olanların bakıldığı bölümdür. Bu bölüme anasız babasız ve her türlü akraba ve yakınlarından yoksun kalmış, anneleri ölmüş veya kayıp olmuş, fakir, amele, rençper, çiftçi ve işçi babaların çocukları, babası ölmüş veya kayıp olmuş köylü, fakir işçi, hizmetçi çocuklarıyla, genç yaşta melcesiz ve kimsesiz kalmış annelerin çocukları (bunların bir kısmından ufak bir ücret alınabilir), anneleri ameliyat veya uzun süreli tedavi nedeniyle hastaneye yatan çocuklar, herhangi bir nedenle doğumevleri, hastaneler, zabıta, vilayet, belediye, kaymakam ve resmi kuruluşlardan gönderilmiş çocukların bebek kısmına alınabileceği belirtilmiştir.

Bu çocukların kabulü için köy ihtiyar heyetleri, belediyeler, zabıta ve resmi dairelerce verilecek belge

istenilmekte olup, yuvalara evraksız ve vesikasız hiçbir çocuğun kabul edilmeyeceği belirtilmektedir.

Çocuk Kısmı: Yedi yaşına kadar çocukların bakıldığı bu bölümde, ana, baba ve yakını olmayan, ailevi nedenlerle resmi kurumlardan gönderilen çocuklar ücretli veya ücretsiz olarak kalabilmektedirler.

Bebek ve çocuk bölümüne kabulü yapılacak çocukların sakatlıklarının ve hastalığının bulunmaması, sağlıklı olması gerektiği, çocukların kurum doktorunun kontrolünden geçmeden diğer çocukların yanına gönderilmemesi, kurum doktoru olmaması halinde diğer sağlık kuruluşlarına kontrol için gönderilmesi gerektiği, yuvaya alınan her bebeğin ve çocuğun yuvaya geldiği kıyafetle fotoğrafı alındıktan sonra sicil defterine konulması gerektiği belirtilmektedir.

Yuvalarda, müdür, müdür yardımcısı, idare memuru, başhemşire, hemşireler, dadılar, süt anneler, gece nöbetçileri, yuva hizmetçileri, çamaşırcılar, aşçılar ile kapıcıların görev yapacağı belirtilmiş ve bunların görev tanımları yapılmıştır.

3

Çocuk Yuvalarında Uygulanan Günlük ve Mevsimlik Programlar

I. TİP (Üç yaşından yedi yaşına kadar olan çocuklara uygulanan yaz programı)

6:30	Uykudan Kalkma
6:30 - 7:00	Temizlik ve kahvaltıya hazırlanma
7:00 - 7:30	Sabah Kahvaltısı
7:30 - 8:30	Jimnastik (muallim tarafından)
8:30 - 9:30	Konuşma ve hikayeler (hemşireler tarafından)
9:30 - 10:00	Kum ve toprak oyunları, el işleri, şarkılar
10:00 - 11:00	Hayat bilgileri, telkinler (öğretmen tarafından)
11:00 - 12:00	Öğle Yemeği
12:00 - 2:30	Uyku ve istirahat
2:30 - 3:00	Uykudan kalkma ve giyinme
3:00 - 4:00	Oyun
4:00 - 4:15	Küçük kahvaltı
4:15 - 5:00	Hikayeler, şiirler ve manzumeler, şarkılar
5:00 - 5:30	Hayat bilgisi ve telkinler
5:30 - 6:00	Akşam yemeğine hazırlık, tuvalet
6:00 - 7:00	Akşam yemeği, eller ve yüzlerin yıkanması, yatakhane

Yuvadan okula giden çocuklara ise ayrı program uygulanmaktadır. Bu çocuklar 7:30 - 8:30 sırasında kısa jimnastik, mütalaa ve ders hazırlıktan sonra okula gitmektedir. Öğleden sonraki programda da, 4:00 - 6:00 sırasında mütalaa, 6:00 - 7:00 akşam yemeği, 7:00 - 8:00 arasında ders hazırlığı ve mütalaa bulunmaktadır.

II. TİP (3-5 yaş grubu)

- 6:30 Uykudan kalkma
- 6:30 - 7:00 Tuvalet ve temizlik. Çocuğa temizliğin gerekli ve faydalı olduğuna inandırmak için titiz davranmalı.
- 7:00 - 8:00 Sabāh kahvaltısı, çocuklar kahvaltılarını kendileri yapar, çayın tutulması ve içilmesi, kaşık çatalın tutulması, kullanılması talim edilir.
- 8:00 - 10:00 Oyun. Hava açıksa dışarıda, kapalı ise içerde tahta oyuncaklarla meşguliyet, hem eli hem dimağı meşgul edecek mevzular ve meşguliyetler.
- 10:00 - 11:00 Çocukları çekecek hikaye ve bilgiler, telkinler, dikkatin terbiyesi
- 11:00 - 12:00 Ellerin yıkanması ve öğle yemeği, yemek esnasında yemeğin hazırlanması, pişirilmesi, erzak, aşçı, yakacaklar, temizlik hakkında konuşmalar ve telkinler yapılır.
- 12:00 - 2:30 Uyku ve istirahat
- 2:30 - 3:30 Tuvalet ve kahvaltı
- 3:30 - 4:00 Oyunlar
- 4:00 - 5:00 Faydalı hikayeler ve konuşmalar
- 5:00 - 6:00 Şarkılı oyunlar ve hareketler
- 6:00 - 7:00 Temizlik ve akşam yemeği
- 7:00 Yatakhane

İkinci tipin 5 ve 7 yaş grubuna uygulanacak günlük programı ise şu şekildedir.

6:30 - 7.00	Uykudan kalkma, temizlik ve tuvalet, giyinme. Çocuklar kendi kendilerine soyunup giyinecekler, ayakkabı ve çoraplarını kendileri çıkarıp giyerler. Kirlilik ve pisliğin zararları ve tehlikeleri anlatılacak. Diş ve ağzın temizliğindeki ehemmiyet,
7:00 - 8:00	Kahvaltı, gıdanın ehemmiyeti ve lüzumu hakkında konuşmalar,
8:00 - 9:00	Jimnastik oyunu
9:00 - 10:00	Okuma ve yazma başlangıçları. Fröbel sistemleri.
10:00 - 11:00	Faydalı hikayeler ve konuşmalar
11:00 - 12:00	Temizlik ve öğle yemeği
12:00 - 2:30	Uyku ve istirahat
2:30 - 3:30	Uykudan kalkma, temizlik ve kahvaltı
3:30 - 4:30	Hayat bilgisi
4:30 - 5:30	Manzumeler, şarkılı oyunlar
5:30 - 6:00	Akşam yemeğine hazırlık
6:00 - 700	Akşam yemeği, el yüz temizliği
7:00	Yatakhane

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yayın Çalışmaları

Daha önceki bölümlerde vurguladığımız gibi, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yayın politikası da sistematik bir şekilde sürmüştür. Kurum kuruluşundan başlamak üzere kapatılıncaya kadar edebiyat, şiir, dergi, karikatür, kaynak kitap olmak üzere birçok alanda yayın yapmıştır.

İlk yayınlarda anne ve çocukların eğitime yönelik kitaplar ağırlık taşıırken daha sonra tiyatrodan başlayıp dergiciliğe kadar yönelik geniş bir yayın politikası izlenmiştir. Kurum dünya klasiklerinden birçok yayını ülkemize kazandırmıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu kendini tanıtmak amacıyla kongre tutanakları başta olmak üzere, broşür, kartpostal basımı, el ilanlarına kadar birçok yayın gerçekleştirmiştir. Kurum yayınlarla sadece kendini tanıtmamış, birçok eğitici öğretici eğitim materyali bastırarak halkla bütünleşmiştir.

"Kurumumuzun maksat ve gayelerini temin için kitaplar, "Çocuk" ve "Ana" mecmuaları ile "Annelere Öğütler" neşredilmektedir."

"Öğütler: Annelere süt ve mama çağındaki yavrularına nasıl bakılacağını bildirmektedir. Öğütlerden şimdiye kadar 80.000 tane parasız tevzi edilmiştir.

"Kitaplar: Mütahassıslar tarafından tertip edilmiş olan ve çocukların ruhiyatını, karakterlerini, bilgisini

alakadar edecek eserlerden tercüme edilmiş ve az bir kısmı doğrudan telif olunmuştur. Eski ve yeni harflerle 149.000 adet basılıp yayınlanmıştır.

“Çocuk mecmuası: Haftada bir neşredilmektedir. Haftalık tirajı 38-40 bin arasındadır.

“Ana mecmuası: Annelerin her türlü bilgilerini arttırmak maksadile ayda bir defa neşredilmektedir. Tiraj adedi 6.000’dir. Okuyanların adedi çoğalmaktadır.

“1939 senesi sonuna kadar neşredilmiş olan mecmuaların, kitapların ve levhalarla afişlerin, kartların yekünü 3.514.000’tir. Şehirdeki binalarda yapılan hizmetler bunlardır. Çocuk Sarayı binasındaki salonda vakit vakit annelere çocuk bakımı hakkında dersler verilmektedir.”¹⁷

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun yayınlarının başlıbaşına bir tez konusu olabilecek kadar geniş bir yelpazeyi kapsadığı inancındayım. Yukarıda isimleri yer almayan, Çocuk, Çocuk ve Yuva, Gülbüz Türk Çocuğu, Türk Kadını, Çocuk Haftası, dergileri kurumun süreli yayınlar arasında yer almaktadır.

Kurum’un ilginç uygulamalarından birisi de karikatür alanında yaptığı çalışmalardır. Birisi ulusal, diğeri uluslararası olmak üzere iki yarışma düzenlenerek iki karikatür albümü oluşturulmuştur^(*).

Bunların dışında çocuklara yönelik olarak birçok, eğitici kitap, roman, şiir, ders kitabı, annelere yönelik olarak çocuk bakımıyla ilgili kurumun yayınları bulunmaktadır. Kurum kendini tanıtmak amacıyla zaman zaman yabancı dilde broşür yayını yapmıştır.

17 A.g.y, s. 23

(*) Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi başka makalelerde ele alınmıştır.

Ankara Milli Kütüphane’de yapılan yayın taramasında kurumun 500’ün üzerinde yayınına rastlanmıştır.

(SABEM 20, Kasım 1998)

5

Türk Kadını Dergisi

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun süreli yayınları arasında yer alan Türk Kadını 1 Mart 1944 yılında yayına başlamıştır. Aylık Aile Dergisi Türk Kadını’nın sahipliğini Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi Başkanı ve Kırıkkale Mebusu Dr. Fuat Umay üstlenmiştir. Derginin neşriyat müdürlüğünü önce Kemal Kaya, daha sonra diş tabibi İshak İlter ve şair Ahmet Muhip Dranas yürütmüşlerdir.

Derginin ilk sayısında; “Annelerle Konuşma; Çocuk ve Harb; Çocuk Bakımı; Umumi Meseleler; Çocuk Psikolojisi; Çocuğun Gelişiminde Dönüm Noktaları; Diş Doktoru Diyor ki; Çocuklarda Süt Dişlerinin Önemi; Küçük Yavrularımız İçin; Tilki, Tavşan, Horoz (masal); Beyaz Kedim (çocuk şarkısı); Hem Resim, Hem Eğlence; Giyim, Kışlık Giyim Modelleri; Genç Bir Türk Romancısı; Ev Kadını İçin Faydalı Bilgiler; Başka Memleketlerde Kadın; Kızlar Evlenirlerken; Çocuk Meseleleri; Anne Olması Yakınlaşan Bir Kadın Nelere Dikkat Etmeli, Nelerden Kaçınmalı, Neler Yemeli?; El İşi: Kumaş Parçalarından Motifler” konularıyla yayın hayatına başlamıştır.

Geliri Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'na ait olan Türk Kadını dergisinin yayın adresi Çocuk Sarayı-Ankara olarak gösterilmiş olup, on abone bulana bir abonenin ücretsiz yapılacağı duyurulmuştur.

Türk Kadını dergisinin hedef kitlesi Türk anneleri ve ileride anneliğe hazırlanan genç kızlardır. Türk Kadını dergisinde anne ve çocuk eğitiminin yanısıra Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nu tanıtıcı yazılara ağırlık verilmiş olup, kadın giyimine ilişkin modeller yer almıştır. Dergi aylık 20 sayfa olarak yayın hayatını sürdürmüştür.

Türk Kadını dergisinin birinci sayısında; *"Bu dergiyi Türk kadınları için çıkarıyoruz. Türk yavrularına olduğu kadar Türk annelerine ve ileride anneliğin kutsal bahtiyarlığına kavuşacak olan kızlarımıza da elinde olan yardımlarda bulunmayı ödev bilen (Çocuk Esirgeme Kurumu) bu dergiyle de Türk kadınlarına ve genç kızlarına hizmet etmek istiyor."* diyerek devam etmiştir:

"Dergimizin programını aşağıdaki maddelerde toplayabiliriz:

"1- Aile sosyolojisi.

"2- Çocuk terbiyesi ve çocuk psikolojisi.

"3- Çocuk bakımı.

"4- Evde sağlık koruma işleri.

"5- Biçki, dikiş, yama, v.s.

"6- Örgü işleri.

"7- Yemek pişirme, beslenme işinde sağlık kuralları.

"8- Evde hayvan bakımı.

"9- Gürbüz nesil yetiştirme meseleleri.

"10- Tarihte kadın.

"11- Başka memleketlerde kadın.

"12- Çocuklarımız için: masal, hikaye, manzuma, şarkı, oyun ve oyuncak.

"13- Dertleşme köşesi.

"14- Köy kadınının köşesi.

"15- Memleket işlerinde ve hayatta kadın."

Dergi bu konu başlıkları altında yayınıni sürdürmüştür.

Yine birinci sayıda, okuyuculardan derginin birinci sayısında ne gibi eksiklikler gördükleri, bunların düzelmesi ve tamamlanması için neleri önerdikleri, programa eklenecek maddeler ve ev işlerinde, çocuk yetiştirmeye, aile münasebetlerine ilişkin sorularının olup olmadığı sorulmuştur.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu yönetmeliklerini incelersek, amaçlar bölümünde çocuk ve annelere yönelik maddelerin ağırlık taşıdığını görürüz. Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi ile çocuklara ve annelere yönelik mesajlar verilmiş, anne ve çocuğun yayın yoluyla eğitimi amaçlanmıştır.

Türk Kadını Dergisi ile anne adayı ve annelere ulaşmak istenilmiş, kadınlara yönelik genel kültür konularının yanısıra çocuğun fiziksel, psiko-sosyal gelişimiyle ilgili yayınlar yapılarak, anne-çocuk ilişkilerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir.

1 Mart 1944 yılında ilk sayısı yayınlanan "Aylık Aile Dergisi Türk Kadını", İstanbul, 1 Mart 1948 yılında dördüncü cildini tamamlamıştır. Cumhuriyet Matbaasında basımı gerçekleştirilen derginin son

sayısında yeni yayın programının yayınlanmasına rağmen beşinci cilde başlayamamıştır.

6

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul Merkezi Serseri ve Satıcı Çocuklar Projesi

İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan ekonomik olumsuzluklar, Türkiye'nin savaşa girmemesine rağmen ülkemizde de kendisini hissettirmiştir. 1940 yılının başlarından itibaren ekonomide karşılaşılan güçlükler karşısında Milli Korunma Kanunu ve 1943 yılında Varlık Vergisi Kanunu ile Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu çıkarılmıştır. Yaşanan ekonomik sorunlar beraberinde sosyal sorunları getirmiş olup, özellikle İstanbul'da serseri ve dilenci çocuk sayısını arttırmıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul Merkezi 1942-1943 yılları Kongresinde okunan raporda; *"Geçen sene toplanan umumi kongre dolayısıyla Ankara'ya giden murahhasımız Doktor Fethi Erden; İstanbul çocuklarının vaziyetlerini bütün açıklığı ve acılığı ile Reisi Cumhur Hazretlerine arz etmeye muvaffak olmuş ve Milli Şefimizin yüksek alakalarını celbetmiştir"* şeklinde, İstanbul'daki korunmaya muhtaç çocuk sorununu ortaya koymuştur.

Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, sonunun çözümü için arayışlara girmiş, gerekli çalışmaların yapılması konusunda Başbakan başta olmak üzere

yetkilere talimat vermiştir. Cumhurbaşkanı'nın verdiği talimat üzerine Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul Şubesi tüm üyeleriyle projenin yürütülmesi üzerine çalışmaları başlatmıştır.

Proje dönemin İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar tarafından desteklenmiş; öğretmenler ve zabıta kuvvetlerinin yardımıyla İstanbul'da yaşayan 2848 çocuğa ulaşılmıştır. Proje kapsamında anket uygulanan tüm çocukların resimleri çekilmiş, çocukların ve ailelerin sosyo-ekonomik durumlarını ortaya koyan anketler doldurulmuştur.

Anketler detaylı bir şekilde hazırlanmış olup; çocuğun adı soyadı, doğum yeri ve tarihi, çocuğun ne iş yaptığı, günlük, haftalık ve aylık kazancı, ailesine yardım edip etmediği, yardım ettiği taktirde ailesine ne kadar verdiği, çocuğun okul durumu, okuma yazma bilip bilmediği, okula gönderilmemişse nedeni, nüfus kağıdı olup olmadığı, kardeşlerinin durumu, anne ve babanın durumu, ne iş yaptığı vb sorular sorulmuştur.

Tüm bu çalışmaların sonunda, İstanbul sokaklarında serseri bir şekilde dolaşan ve seyyar satıcılık yapan küçük çocukların şahsi ve ailevi durumunu ortaya koyan dört sayfalık bir istatistiki bilgi çıkarılmıştır.

İstanbul Serseri ve Satıcı Çocuklar Projesi rapor haline getirilmiştir. Bilim adamlarının görüşleri alınarak hazırlanan raporda, bu çocukların kurtarılması için;

"1- Mevcut vasıtalarımızdan istifade edilerek alınması icap eden tedbirler,

"2- Az para sarfiyle yapılması lazım gelen tedbirler,

“3- Çok para sarfiyle yapılacak esaslı tedbirlerle çocukların tekrar sokağa düşmemeleri için önleyici tedbirler”

olarak, konu üç ana başlıkta toplanmıştır.

Projenin çok para ile yapılacak tedbirler kısmında, konuyla ilgili yapılacak kurumsal çalışmalar ele alınmış olup, çocukların sanatlara (tesviyecilik, terzilik, ayakkabıcılık, duvarcılık, boyacılık, marangozluk vb) yönlendirilmesi istenilmiştir. Yine sokaktan gelen çocuğa hizmet verilebilmesi için; A-B-C-D pavyonlarının açılarak çocukların kademe kademe eğitime alınması önerilmiştir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul Merkezince Cumhurbaşkanı'na aktarılan ve destek bulan proje, bilgilerden de anlaşılacağı gibi büyük yankılar yaratmış ve basında geniş bir şekilde yer bulmuştur.

Korunmaya muhtaç, çalışan ve sokak çocukları alanındaki projenin ortaya çıkması ve basında yer alması üzerine konu Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine gelmiş, daha sonra bakanlıklar komisyonlar kurarak konuyu tartışmışlardır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul Şubesinde yapılan “Serseri ve Satıcı Çocuklar Projesi” sonrasında yapılan çalışmalar 1949 yılında ilk 5387 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu'nun çıkmasına neden olmuştur.

1946-1947 Yıllarında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Kuruluşları

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, gönüllülük esasıyla yola çıkmış, daha sonra Kurum'un büyümesi nedeniyle kuruluşlarında ücretli personel istihdamına yönelmiştir. Kurum'un 1946-1947 yıllarını kapsayan "25 ve 26. Genel Kongre İş ve Hesap Raporu"nda, 447 yardım ve koruma kuruluşunun olduğu belirtilmektedir. Bu kuruluşların dağılımı şöyledir;

Çocuk yuvaları ve şefkat yurtları	45
Gündüz bakımevleri	25
Çocuk yurtları	9
Süt damlaları	21
Muayenehaneler (poliklinik, dispanser)	61
Diş muayenehaneleri	5
Doğumevleri	3
Pansiyonlar	9
Aşhaneler	38
Talebe sofraları	112
Çocuk bahçeleri	71
Banyolar	10
Sinemalar	13

Okuma odaları	11
Çocuk kütüphaneleri	5
Çocuk bakıcılık müzesi	2
Çocuk bakıcı hemşire okulu	1
Ana mektebi	2
Yüzme ve kum havuzları	4

Bu kuruluşların yanısıra Kurum'un 123 bina ve dükkânı, 29 tarla, bağ, bahçesi, 35 arsası, 6 maden ve menba suyu, 1 plajı olmak üzere toplam 194 emlak ve arazisi bulunduğu belirtilmektedir.

Adıgeçen İş ve Hesap Raporu'nda 1948-1949 yıllarında görevlendirilecek memurların kaç kişi olacağı ve ne kadar ücret ödeneceği belirtilmiştir. Memurların sınıflaması, dönemin özellikleri açısından önem taşımakta olup, Kurum'un merkez ve taşra teşkilatında görevli dökümü aşağıda çıkarılmıştır.

<i>Umum Müdür</i>	<i>Merkez ve Şubeler Hesapları</i>
<i>Teftiş Bürosu Şefi</i>	<i>Memuru</i>
<i>Müfettiş</i>	<i>Yardımcı Defterler Memuru</i>
<i>Muamelat Memuru</i>	<i>Yevmiye ve Defter-i Kebir</i>
<i>Sicil ve İstatistik Memuru</i>	<i>Memuru</i>
<i>Kayıt ve Dosya Memuru</i>	<i>Sıhhat Müdürü</i>
<i>Daktilo</i>	<i>Diş Doktoru</i>
<i>Muhasebe Müdürü</i>	<i>Banyo Memuru</i>
<i>Veznedar</i>	<i>Sütevi Memuru</i>
<i>Mutemet</i>	<i>Poliklinik Hemşiresi</i>
<i>Tetkik Memuru (Kontrolör)</i>	<i>Ziyaretçi Hemşire</i>
	<i>Yayın ve Propaganda Müdürü</i>

<i>Propaganda ve Kitap İşleri</i>	<i>Aşçı</i>
<i>Memuru</i>	<i>Aşçı Yamağı</i>
<i>Muhabere ve Dosya Memuru</i>	<i>Bulaşıkçı</i>
<i>Abone ve Hesap İşleri Memuru</i>	<i>Müdür</i>
<i>Bilmece ve Sevkiyat Memuru</i>	<i>Çocuk Bakıcı</i>
<i>Levazım Müdürü</i>	<i>Hemşire</i>
<i>Ayniyat Muhasibi</i>	<i>Öğretmen</i>
<i>Daire ve Binalar Memuru</i>	<i>Başhemşire</i>
<i>Ambar Memuru</i>	<i>Sütevi Hemşiresi</i>
<i>Marangoz</i>	<i>Çocuk Bakıcı Hemşire</i>
<i>Tamirat Ustası</i>	<i>Hastabakıcı Hemşire</i>
<i>Elektrikçi</i>	<i>Mürebbiye Hemşire</i>
<i>Şoför</i>	<i>Terzi</i>
<i>Kaloriferci Yamağı</i>	<i>Sütanne</i>
<i>Kaloriferci</i>	<i>Çamaşırcı</i>
<i>Baş Hademe</i>	<i>İnekçi</i>
<i>Erkek ve Kadın Hademe</i>	<i>İnekçi Yamağı</i>
<i>Bekçi</i>	<i>Gece Nöbetçisi</i>
<i>Bahçıvan</i>	

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun merkez ve taşra teşkilatında görev yapan elamanların dökümünde dikkati çeken hususlardan birisi, hemşire grubunun ihtisaslaşması, yuvalarda süt annelerin çalıştırılması, yayın ve dokümantasyon işlerine ağırlık verilmesidir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kıbrıs Pulu

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, çalışmalarını yürütebilmek amacıyla, gelir getirici kaynak arayışlarına girmiştir. Kurum'un gelir kaynakları a) halkın bağışları, b) Devlet yardımı, c) sürekli üye ödentileri, d) şefkat pulları, e) kiralara, f) işletme gelirleri, g) balolar, h) piyangolar, i) diğer hayır kurumlarıyla paylaşılan fitre ve kurban derileri gelirleri olarak dokuz ana başlık altında toplanmaktadır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu şefkat pulları bastırarak, önemli bir gelir kaynağı elde etmiştir. Genel Merkezce bastırılarak şubelere dağıtımı yapılan şefkat pulları resmi daire evrakları, ticari evraklar, faturalar ve diğer evrakların üzerine yapıştırılarak kurumun gelir kaynaklarından birisini oluşturmuştur.

Pul basımı, zamanla diğer gönüllü kuruluşlarca benimsenmiş ve bunun sonucunda satış ve gelir paylaşımı konusunda çatışmalar yaşanmıştır. Tüm çatışmalara karşın Türk toplumunun geleneksel yardım anlayışı ağırlık kazanarak Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu, Türkiye Kızılay Derneği, Türkiye Ulusal Verem Savaş Derneği ve Yardım Sevenler Derneği, Kıbrıs olaylarının acılarını hafifletmek ve Kıbrıs'ta yaşayan soydaşlarımıza yardım amacıyla Kıbrıs'a yardım pulu uygulamasını başlatmıştır. Yukarıda saydığımız dernekler öncelikle

aralarında bir protokol yapmışlar, daha sonra Bakanlar Kurulu'nun 12.09.1964 tarihli kararı ile, 1 Ekim 1964 tarihinden itibaren daha önce, derneklerin bağımsız olarak gerçekleştirdikleri yardım pulu uygulamasını kaldırarak, Kıbrıs Pulu satışına başlanılmıştır. Türkiye Kızılay Derneği'nin monopol hakları ve küçük makbuzları bu kapsamın dışında tutulmuştur.

Yapılan protokol gereği, pullardan toplanan gelirin % 80'i Kıbrıs'a yardım için, % 13,5'i satışı gerçekleştiren derneklere, % 5'i satıcıya, % 1,5'i risk ve masraflar için ayrılmıştır. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, yardımı ve pul satışını arttırmak amacıyla genelgeler yayınlayarak tüm şubelere duyurularını yapmış ve kurum müfettişleri kanalıyla büyük kurum ve kuruluşlarla iletişime geçmişlerdir. Kurum 4.440.000 liralık pul almış ve 3.949.509.30 liralık pul satışı gerçekleştirilmiştir. Pullardan elde edilen gelirin % 9'u şubelere bırakılmış, % 4,5'luk kısmı Genel Merkez'e aktarılmıştır. Kızılay pulunun basımı ve dağıtımını sonucunda, kurumun "şefkat pullarından" elde ettiği gelir, üçte bir oranında azalmıştır.

Doğal olarak, aynı sıkıntıları diğer dernekler yaşamış ve yapılan toplantılar sonucu durumun Başbakanlığa aktarılması kararı alınmıştır.

27 Kasım 1965 yılında yapılan ortak toplantıda;

- "Kıbrıs Yardım Pullarına" halkın ilgisinin ve bunun sonucunda pul satışlarının azaldığının gözlemlendiği, bu pulların satışı için yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararının yürürlükten kaldırılması,

- Bakanlar Kurulu Kararının kaldırılmaması halinde, dernek hisselerinin % 13,5'ten % 25'e, satıcı hisselerinin ise % 5'ten % 10'a çıkartılması,

- Her iki önerinin hayata geçirilememesi halinde, TÇEK'nun, protokol ve protokolün dayandığı kararname hükümlerinin dışında yer alması

kararı alınmıştır.

1966-1967 yılları çalışmasını içeren Genel Merkez Kurulu Çalışma Raporunda; *"Hükümetin teklifi ve Devlet Bakanının Başkanlığında yapılan toplantıda şefkat pulu satışının durdurulduğu ve Kıbrıs pulu satışının başladığı, fakat işbirliği yapan kamuya yararlı diğer derneklerin kendi pullarını satmaları nedeniyle birtakım aksamaların olduğu, bunun sonucu konunun Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunca, Devlet Bakanlığı'na iletildiği ve Kıbrıs pulu satışının durdurulduğu"* belirtilmektedir.

Daha sonra, protokol yapan dernekler, kendi adlarına bastıracakları pullardan belirli bir oranı Kıbrıs'a yardım amacıyla ayırma ve ortaklaşa bir eşya piyngosu düzenleyerek gelirini Kıbrıs'a bırakma kararı almışlardır. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu 2.475.358,94 liralık Kıbrıs pulu satışının bedelini Kızılay'a yatırmış, şubelerinde bulunan ve ödenmemiş olan 625.150,82 liralık kısmının ödenmesi için şubelere duyuruda bulunmuştur.

Kıbrıs pulu satışlarının durdurulması ve derneklerin bağımsız olarak pul satışlarına başlaması üzerine, kurum 32.057.250 liralık pul basımını gerçekleştirerek, şube ve kollarına dağıtmaya başlamıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun tarihsel gelişimine baktığımızda, şefkat fişlerinin [pullarının] kurumun önemli gelir kaynakları arasında yer aldığını görürüz. Kurum, gelir amacıyla şefkat pullarının basımını sürdürmenin yanı sıra, bazı önemli gün ve kutlamalarda özel seriler hazırlayarak piyasaya sürmüştür.

Özellikle 1970'li yıllar sonrasında, ülkemizdeki dernek sayısının hızla artması ve derneklerin bastırmış olduğu pul gelirlerini belirli bir oranda, satışı yapan kişi ve kurumlara bırakması, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun pul gelirlerinin azalmasına ve yıllık bütçelerindeki, bu yolla elde edilen gelirlerin düşmesine neden olmuştur.

9

Afyon Olayları

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu diğer bölümlerde incelendiği gibi, çocuk alanında birçok yeniliği ülkemizde uygulayan bir kurumdur. Kurum Devlet büyüklerinden sürekli destek görerek, güçlü bir örgüt yapısına kavuşmuş, sosyal hizmet alanında yapılan kurumsal çalışmalarda birçok ilki başlatmıştır.

Kurum'un başarılı çalışmalarının yanı sıra zaman zaman olumsuzluklar yaşadığını görmekteyiz. Genel Başkan Emin Halim Ergun'un istifasına neden olan Zeytinburnu Eğitim Merkezinin inşaatı sırasında yaşanan

bağış paranın kullanımında yaşanan sıkıntılar, Tokat Şubesinin Genel Merkezden habersiz Gümrük ve Tekel Bakanlığından bağış alması ve sonrasında yaşanan usulsüz satışlar bu örneklerin başında gelmektedir.

Bir başka olumsuzluk, çocuklara yönelik olarak ortaya çıkan Afyon olaylarıdır. 14 Aralık 1963 yılında 41 ve 42 yıllar Genel Kongresinde tüm detaylarıyla incelenen olaylar şu şekilde gelişmiştir.

Afyon Yuvası'ndan evlatlık almak isteyen Milli Eğitim Müfettişi çocuğu Devlet Hastanesi hekimine muayene ettirir. Doktorun, kızın bakire olmadığını söylemesi üzerine yuvada bakılan 12 kız çocuğu muayene edilir ve bakire olmadıkları söylenir. Afyon Valiliği durumu bir yazı ile Genel Merkez'e bildirir. Bunun üzerine İkinci Başkan 6 Şubat 1963 tarihinde Afyon İline giderek gerekli soruşturmayı yapar ve Genel Merkez'ce, Afyon Çocuk Esirgeme Kurumu yönetimi ve yuva müdürü işten el çektirilerek tüm kızlar Ankara'ya getirilir. Bu olaylar gerek Afyon gerekse İstanbul da yayınlanan gazetelerde yer almıştır. Bu olay üzerine kurum büyük bir prestij kaybına uğrar.

Suç duyurusu üzerine savcılık olaya el koyar. Savcılık kanalıyla kızların kolları mühürlenerek doğumevine gönderilir ve buradan temiz raporu alınır. Savcılık bununla yetinmeyerek, kızları Ankara Tıp Fakültesi Sosyal ve Adli Tıp Enstitüsüne sevk eder. Buradan alınan temiz raporuyla yetinilmeyerek olay, İstanbul Adli Tıp Meclisine gönderilir ve oradan da kesin rapor alınır.

Alınan raporların bir sureti ülkemizde yayınlanan tüm gazetelere, milletvekili ve senatörlere ve kurumun

şubelerine gönderilir. Olayın başlangıcı gazetelerde büyük puntolarla yer alırken gönderilen raporlar bir iki satırla geçiştirilir. Genel Başkan, dönemin İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Burhan Felek ile görüşerek raporların bir sureti ve olayı aktarır. Bununla yetinmeyen Genel Başkan konuyla ilgili "Döhlane" isimli makaleyi yazan Milliyet Gazetesi yazarı Ulunay'ı ziyaret etmek ister fakat bir türlü randevu alamaz.

Tüm bu olayların sonrasında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi yuvalarında bakılmakta olan tüm kızların muayeneden geçirilmesini ister.

Olay Genel Kurul'da ayrıntılarıyla tartışılır. Gelen öneriler arasında doktorun mahkemeye verilerek, olayın incelenmesi, broşür bastırılarak olayın kamuoyuna duyurulması vardır. Daha sonra, basının olayın tekrar büyüteceği, kızların adlarının gazetedeki yer alacağı, bunun sonucunda kızların ileriki yaşamlarında damgalanacağı düşünülerek davadan vazgeçilmesi talebi gelmiş ve kongrede dava açılmaması kabul edilmiştir.

İlginç olan bir başka gelişme, Afyon Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kuruluşunda yaşanan olaydır. Annesi ile kalan küçük çocuğun, annesinin ölümünden habersiz olarak iki gün aç kalması sonucu ağlaması ve bu durumu gören mahallenin kapıyı kırarak çocuğu kurtarması Afyon ilinde büyük yankı bulmuş ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bağışlarla kurulmasına neden olmuştur. Daha sonra yaşanan Afyon olayları Genel Kurula katılan Afyon delegesinin sert tepkilerine neden olmuş ve olayı Afyonlular'a kara çalınması olarak değerlendirmiş, olaya neden olan vali ve hastane baştabibi hakkında işlem yapılmasını istemiştir.

Konunu çocuk hakları, insan hakları açısından incelenmesinde büyük yarar bulunmaktadır. Afyon Şubesinin ve yuva müdürünün işten el çektirilmesi sonucu yaşadıkları olaylar, çocukların kapı kapı dolaştırılarak bakirelik kontrolünden geçirilmesi, tüm bunlar yetmiyormuş gibi ülkemizdeki yuvalarda bakılan kızların muayeneden geçirilmesi olayının insan olarak onurları ve kişilikleri üzerinde yarattıkları elbette tartışılmaz.

10

Kısa Pantolon Karikatür Yarışmaları

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kültürel çalışmaları arasında "Kısa Pantolon Karikatür Yarışmaları" yer almaktadır. Çocuklara karikatürü sevdirmek, onları üretici hale getirmek ve eserlerini sergilemek amacıyla İstanbul İl Teşkilatınca ilki 1974 yılında başlamak üzere ilkokullararası karikatür yarışması düzenlenmiştir.

Kurum'un arşivinde bu yarışmalara ilişkin dört karikatür albümü bulunmaktadır. Ünlü karikatürist Semih Balcıoğlu çalışmanın başlamasını 1974 yılında yayınlanan albümün önsözünde şöyle özetlemektedir.

"Tanıdığım karikatür meraklılarının başında değerli gazeteci dostum Necla Berkan gelir. 1961-62'lerde İstanbul Gazeteciler Sendikası'nın aracılığıyla oluşturulan Türk Karikatürü Sergisi ve kitabı için

gösterdiği büyük ilgi ve esirgemediği yardımlarını unutmadım.

“12 yıl geçti aradan ve bu dost, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nda görev aldı. Bir gün bana Kurum’un aracılığıyla ilkokullararası bir Karikatür Yarışmasının olup, olamayacağını sorunca, cümlesini bitirmesine olanak vermeden “çok iyi olur.”u yapıştırdım.”

Bu işbirliği sonucunda “Kısa Pantolon” yarışmaları başlamıştır. 1974 yılında İstanbul İli ilkokullararası başlatılan yarışma, 1975-1976 yıllarında ülke düzeyinde, 1976 yılında ise uluslararası düzeyde yapılmıştır.

1974 yılı jüri üyeleri aşağıdaki kişilerden oluşmuştur.

1- Semih BALCIOĞLU (Başkan)	Karikatürist
2- Ferruh DOĞAN	Karikatürist
3- Güngör KABAKÇIOĞLU	Karikatürist
4- Hasan KAVRUK	Ressam-Öğretmen
5- Ayla KURUCUK	Öğretmen
6- Filze TEPELER	Psikolog
7- Mehmet YILDIRIM	T.Ç.E.K İl Başkanı
8- Necla BERKAN	Gazeteci
9- Hurşit UNGAY	T.Ç.E.K Yönetim Kurulu Üyesi

Başta da belirttiğimiz gibi yarışma sadece İstanbul İlindeki ilkokulları kapsamış, yaş ayrımına gidilmemiş olup, birinciliği 4. sınıfa, ikinciliği 3. sınıfa giden bir öğrenci almıştır. 120 sayfa olarak yayınlanan ilk albümün kapakların ön ve arka yüzleri karikatürist MISTIK tarafından çizilmiştir. Yarışmada 85 çocuğun 103 karikatürü değerlendirilmiştir.

Birincilik, ikincilik ve üçüncülüğün yanısıra 10 mansiyon dağıtılmıştır. Karikatür albümünde, sayfanın başında çocukların vesikalık resimleri ve kısa özgeçmişleri yer almış, sayfanın altına ise çocukların yaptıkları karikatürler yerleştirilmiştir.

Kısa Pantolon Karikatür Albümü'nün ikincisi 1975 yılında yayınlanmıştır. Yarışma yine ilkokullararası düzenlenmiş olup, katılım sadece İstanbul ile sınırlı kalmamış, tüm ülke düzeyine yayılmıştır. Yarışmayı ilkinden ayıran bir diğer fark da, karikatürlerin, çocukların okudukları sınıflara göre ayırma tutulmuş olmalarıdır.

96 sayfa olarak yayınlanan T.Ç.E.K Kısa Pantolon Karikatür Albümünün (1975) ön ve arka kapaklarında dereceye giren çocukların karikatürleri yer almıştır. Her sınıf için, birincilik, ikincilik, üçüncülük ve ikişer mansiyon dereceleri verilmiştir. Albümde ülkenin her yöresinden yarışmacı karikatüristleri görmekteyiz.

➤ Albümde beşinci sınıf öğrencilerinden 12 yarışmacının 14 karikatürü yer almıştır.

➤ Dördüncü sınıflardan 14 yarışmacının 15 karikatürü yayınlanmıştır.

➤ Üçüncü sınıflardan 18 yarışmacının 18 karikatürü yer almıştır.

➤ İkinci sınıflardan 15 yarışmacının 15 karikatürü yayınlanmıştır.

➤ Birinci sınıflardan 10 yarışmacının 15 karikatürü yayınlanmıştır.

1976 yılı Kısa Pantolon Karikatür Albümü 96 sayfa olarak yayınlanmıştır. Bir önceki yılda olduğu gibi ön ve arka kapaklarda yarışmacı karikatüristlerin eserlerine yer verilmiştir.

Yarışma yine ülke düzeyinde düzenlenmiş olup derecelendirme çocukların okudukları sınıflara göre yapılmıştır. Her sınıf için birincilik, ikincilik, üçüncülük dereceleri verilmiş ve ayrıca iki eser mansiyona layık görülmüşlerdir.

Kısa Pantolon Karikatür Albümü'nde (1976);

- Beşinci sınıflardan 21 kişinin 23 karikatürü,
- Dördüncü sınıflardan 13 kişinin 14 karikatürü,
- Üçüncü sınıflardan 11 kişinin 13 karikatürü,
- İkinci sınıflardan 11 kişinin 12 karikatürü,
- Birinci sınıflardan 7 kişinin 7 karikatürü yayınlanmıştır.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul İl Merkezi tarafından geleneksel hale getirilen Kısa Pantolon Karikatür Yarışması 1977 yılında Uluslararası hale dönüştürülmüştür. Karikatür Albümünün önsözünde 25 ülkeden 2250 karikatürün yarışmaya katıldığı yer almaktadır. Yarışma 7-12 yaş grubundaki çocukları kapsamıştır. Uluslararası düzenlenen yarışmada, gruplama çocukların bulundukları yaşa göre yapılmıştır.

Yarışma sonunda her grup için 5 ödöl olmak üzere 25 eser büyük jüri tarafından ödüllendirilmiş, ayrıca Basın Yayın Genel Müdürlüğü ile Karikatürcüler Derneği adına da iki eser ödüllendirilmiştir.

Katılan ülkeler arasında Arjantin, Batı Almanya, Belçika, Bulgaristan, Dakka, Dominik, Ekvator, El Salvador, Endonezya, Fransa, İrlanda, İspanya, İran, İngiltere, Japonya, Kıbrıs Türk Federe Devleti, Macaristan, Nikaragua, Panama, Pakistan, Portekiz, Senegal, Tunus, Türkiye ve Yugoslavya yer almıştır.

Bu Uluslararası Kısa Pantolon Karikatür Albümü 248 sayfa olarak yayınlandı. Albümün ön kapak sayfasında 11 yaş grubunda birinci olan İranlı Sasan Amiri'nin karikatürü, arka sayfalarda ise diğer 4 yarışmacının karikatürü yer aldı.

Yarışma sonunda yayınlanan albümde;

➤ Onbir yaş grubunda 69 karikatürist çocuğun 75 karikatürü yayınlanmış olup bunlardan 8 yarışmacı Türk'tür.

➤ On yaş grubunda 24 karikatür yayınlanmıştır. Bunlardan 5'i Türk karikatüristtir.

➤ Dokuz yaş grubunda 4'ü Türk karikatürcülerin olmak üzere toplam 15 eser yayınlanmıştır.

➤ Sekiz yaş grubunda 10 karikatüristin 12 karikatür yayınlanmıştır. 6 Türk karikatüristin eseri bunların arasında yer almaktadır.

➤ Yedi yaş grubunda 8 karikatür yayınlanmıştır. Bunlardan 6'sı Türk yarışmacılarca çizilmiştir

İstanbul İl Teşkilatınca yapılan ve her geçen yıl büyüyerek süren bu güzel yarışma ne yazık ki daha sonraki yıllarda nedense yapılmamıştır.

11

Bariş Gönüllüleri

27 Ağustos 1962 tarihinde Sağlık Bakanlığı ile Amerikan Bariş Gönüllüleri Kuruluşu arasında kabul edilen protokol ile bariş gönüllülerinin Türkiye'ye gelmeleri ve çocuk bakım programlarında çalışmaları kabul edilmiştir¹⁸. 1963 yılı Kasım ayı sonunda gelen gönüllülerden bir kısmı Sosyal Hizmetler Akademisi'nde İngilizce okutman olarak, bir kısmı Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nda çalışmaya başlamıştır.

Gönüllüler bu çalışmalar sırasında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu yuvalarında çalışmıştır. Çalışmalar, oyunları yönetmek, küçük çocuklarla ilgilenmek, eğitim seminerleri düzenlemek, broşür, pankart hazırlanması, oyun araçları yapma, çocuk bakımında çalışacak gönüllüler bulma, özürlü çocuklarla ilgilenme gibi çalışmalarda bulunmuştur. 1969-1970 döneminde Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı kuruluşlardan Adapazarı, Ankara Keçiören, Balıkesir,

18 Bariş Gönüllüleri Adlı Amerikan Kuruluşundan Yararlanma Konusunda Türkiye Cumhuriyeti ile ABD Arasında Yapılan Andlaşmaya Ait Karşılıklı Gönderilen Mektupların Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, No: 568, Yıl: 1965, R.G.: 10.04.1965, Sayı: 11976.

İzmir Basmane, Mersin ve Bandırma çocuk yuvalarında toplam 9 barış gönüllüsünün çalıştığı belirtilmektedir. 1963 yılında 8, 1964 yılında 24, 1966 yılında 18 ve 1969 yılında 13 kişilik grup olmak üzere toplam 77 barış gönüllüsünün çocuk bakımı programlarında çalıştığı belirtilmektedir. (Gizli Belgelerle Barış Gönüllüleri, 1970)

Kurum'un 1964-1965 yıllarını kapsayan çalışma raporunda, "Amerikan Barış Gönüllülerinin Yuvalarımızda Çalışmaları" başlığı adı altında; "Geçen yıl, müteveffa Amerikan Cumhurbaşkanı Kennedy Programı gereğince memleketimize gelen barış gönüllülerinden 18-20'si kurumumuza verilmiştir. Bunlara, göreve başlamadan önce Genel Merkez'de müdürlerinin de katıldığı bir toplantıda Genel Başkan bir görüşme yaparak, kurumumuzun çalışma şartları ve şekilleri üzerinde kendilerine geniş bilgi verilmiştir. Bunlar esasen Amerika'da kısa veya uzun devreli bir kurs görmüşlerdir. Kendileri yuvalarımıza taksim edilmişler ve göreve de başlattırılmışlardır.

"Üç dört aylık bir çalışmadan sonra barış gönüllülerini, kendi müdürleri Ankara'da toplamış ve çalışma sonuçlarıyla görüşlerini sormuşlardır. Genel Başkan ve Yönetim Kurulumuzun hazır bulunduğu ve birkaç gün süren bu toplantıda karşılıklı fikirler söylenmiş ve daha iyi sonuçlar alınması ve bunların çalışmalarının daha verimli olması için prensipler tespit olunmuştur" şeklinde çalışmalar özetlenmiştir. .

1966-1967 yıllarını kapsayan çalışma raporunda; "Her yıl Amerikan barış gönüllülerinden belirli bir miktarı yuvalarımızda çalışmakta ve sürelerini bitirenler

teşkilatları tarafından değiştirilmektedir. Bunların çocuklarımıza yararlı olmalarını temin maksadıyla gerekli kontrollerimizi yapmaktayız. Mesailerinde görülen kusurlar, müdürlerle yapılan görüşmelerde düzeltilmekte olup kendilerinden raporlar da alınmaktadır. Bütün Türkiye’de çalışan bu kabil gönüllülerin, İstanbul’da yaptıkları toplantıya davet üzerine, Genel Başkan ve Genel Sekreterimiz katılmışlardır. Aynı toplantıda SSYB ve Milli Eğitim Bakanlığı temsilcileri de hazır bulunmuşlardır.

“Barış gönüllülerinin kurumumuzdaki çalışmaları ve kendilerinden istenilen hususlar hakkında Genel Başkan, tasvip gören bir konuşma yapmıştır.” şeklinde barış gönüllülerinin çalışmaları aktarılmıştır.

1970 yılında yapılan 25. Genel Kurul’da İstanbul delegesi Necati Ustaoglu barış gönüllülerinin kurumda çalıştırılmamaları konusunda, bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmada barış gönüllülerinin Türk örf adetlerine ters düşen davranışlarda bulunduğu belirtilerek kuruluşlarda çalıştırılmaması istenilmiştir. Bunun karşılığında Genel Başkan konunun devlet makamlarınca incelendiğini, bu konuda şimdilik açıklamada bulunamayacağını belirtmiştir.

13-14 Mayıs 1972 tarihinde yapılan 16. Genel Kongre Tutanagında barış gönüllüleri ile ilgili ayrıntılı bilgilere girilmeden “Barış gönüllüleri Kurum bünyesinden tasfiye edilmiştir” denilerek çalışmanın sona erdirildiği belirtilmiştir.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Dernek Statüsünden Resmi Kurum Haline Dönüşümü

30 Haziran 1921 tarihinde Ankara'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti aile, kadın, çocuk alanında birçok çalışmayı başlatmıştır. Dönemin Devlet büyüklerinin manevi ve halkın gönüllü katkılarıyla her geçen gün büyüyerek hizmetlerini sürdüren Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun, 1961 yılında kısa bir süreyle Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca atanan "İdare Heyetince" yönetilmesi kararı alınmıştır.

1980 yılına gelindiğinde Kurum ekonomik sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Dönemin Genel Başkanı Ali Rıza Zorluoğlu, 30. Genel Kongre (9-10 Mayıs 1980) Genel Kurul Toplantısında kurumun yaşadığı darboğazı şu şekilde özetlemiştir. *"Bu güne kadar Devletimize yük olmadan bu şerefli görevi rahat yürüttük; ama bir yerde tılandık, bunun kusuru da bizim değil. Bozulan memleket ekonomisi bizi bu duruma soktu. İnşallah düzelecektir. Düzelinceye kadar Devletimize müracaat etmek zorunluluğu doğmuştur. Sayın Başbakan'a müracaat ettim. Olumlu karşılamış olmakla beraber, kesin bir cevap alamadığım için sizlere müjde haberi veremiyorum. Eğer bir aksilik çıkarsa izleyeceğimiz yolu burada, bu mukaddes çatı altında tespit edeceğiz. Sizlerden alacağım görüşleri aynen hep beraber uygulayacağız. Nasrettin Hoca'nın dediği gibi, biz biliriz yapacağımızı"*

Bu sözlerin üzerinden uzun bir süre geçmeden askeri bir darbe sonucu, ülke yönetimine el konulmuş ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kapanış süreci başlamıştır. Kurum'un kapanışına yol açan olaylar yazılı kaynaklarda aşağıdaki şekilde yer almıştır.

Hasan Cemal'in 12 Eylül Günlüğü, Tank Sesleriyle Uyanmak isimli eserinde Dönemin Devlet Başkanı ve Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren'in Atatürk Çocuk Yuvasına yaptığı baskın şu şekilde aktarılmaktadır.

"Bir Baskın. Perşembe, 12 Şubat.

"- Hasan Bey, 13, 45'te odama fotoğraf da çekebilecek bir muhabir gönderebilir misiniz?

"- Hay hay!

"- Mahiyeti nedir acaba Albayım?

"- Söyleyemem, kim gelecek?

"- Erbil Tuşalp, Albayım.

"- Tam 13, 45'te, unutmayın Hasan Bey. . .

"İkiye doğru Erbil'den bir telefon sesi; sesi heyecanlı çıkıyor;

"- Hasan, önemli bir şey var. Bizi, beş gazete ve TRT'yi Evren Paşa bir yere götürecekmış. . .

"İstanbul'a ikinci bir teleks daha. Karışıyor ortalık.

"- Ne oluyor?

"Yanıtı Cüneyt veriyor az sonra. Alaylı bir sesle:

"- Ne mi oluyor? Evren Paşa, Keçiören Çocuk Yurduna baskın yapıyor."

Basına yansıyan bu olayın, ayrıntılarını almak amacıyla, dönemin Devlet Başkanı Kenan Evren'e bir

mektupla başvurdum. Sayın Evren, konuyla ilgili görüşlerini Kenan Evren'in Anıları isimli kitabının II. Cildinde yayınladığını belirtti. 1991 yılında yayınlanan anılarda, Çocuk Esirgeme ile ilgili bölüm şu şekilde yer almaktadır.

"Bir hafta önce, yakın bir tarihe kadar Ankara'da Amerikan Yardım Kurulu Başkanı olup, kısa bir süre önce Napoli'deki NATO Komutanlığı Kurmay Başkanlığına atanan Amerikan Korgenerali Thomson'un eşinden bir mektup aldım.

"Bayan Thomson Ankara'da iken Keçiören'deki Atatürk Yetiştirme Yurdunda gönüllü olarak çalışmış ve bu arada iki çocuğu da evlat edinmiş. Mektubunda, bu yurdun feci halini anlatıyor ve aldığı iki çocuğun ilk günkü fotoğrafları ile şimdiki fotoğraflarını gönderiyor.

"Mektubu okuyunca çok üzüldüm. Bu yurda ani olarak gidip hakikaten durumun anlatıldığı gibi olup olmadığını öğrenmek istedim.

"Bugün yanıma televizyon ve basın mensuplarını alarak yurda baskın yaptım. Gördüklerim mektupta anlatılanlardan da feci idi. Bu denetleme sonunda yurt müdürünü görevden aldırđım. Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürünü de değıştirttim ve yurdun en kısa zamanda istediğim şekle sokulmasını istedim. Ankara Garnizon Komutanına da emir vererek birçok işlerin asker marifetiyle yapılmasını sağladım.

"İşte ilk çocuk yuvasıyla, yetiştirme yurtlarına el atışım böyle başladı. Her gittiğim şehirde bu yuvaları ve yurtları denetlemeyi bir görev saydım.

"12 Eylül'den evvel gazetelerde bu yurtlarda cereyan eden çirkin olayları, ırza tecavüzleri okur ve

üzülürdüm. Bayan Thomson'un yazdığı bu mektup benim bu konuda harekete geçmemi sağladı ve böylece bütün Türkiye sathındaki çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları mükemmel hale geldi."

Her iki kitaptan aktarıldığı gibi Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kapatılması adım adım gerçekleşmiştir. Tüm bu olayların sonunda Milli Güvenlik Kurulunun 51 No'lu kararı yayınlanmıştır.

5 Mayıs 1981 tarihinde Resmi Gazete 'de yayınlanan 51 No'lu Milli Güvenlik Kurulu Kararında;

"1. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Tüzüğü gereğince kurulmuş bulunan genel merkezi, il merkezleri, ilçelerdeki şubeleri ile bucak ve köylerdeki kolları feshedilmiştir.

"2. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun feshedilmiş örgütleri yeniden oluşturuluncaya kadar, Kurum'un bütün hizmetleri ve görevleri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca teşkil edilecek heyetler veya atanacak kişiler tarafından yürütülür. Feshedilen örgütlerde başarılı hizmet vermiş yöneticilerin yeniden görevlendirilmesi mümkündür.

"3. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Kurum hizmetlerinin amacına uygun ve verimli bir şekilde yapılabilmesi için tüzük değişikliği hazırlığı da dahil olmak üzere her türlü tedbiri alır ve kurumu ilgili Bakanlık Müfettişlerine teftiş ettirebilir, Mahalli Sıkıyönetim Komutanlıkları ve Valilikler ile işbirliği yapar.

"Adı geçen Bakanlık en kısa zamanda bu Kurum'un organlarının tüzük hükümlerine göre oluşturularak faydalı hizmetler vermesini sağlar." ibaresi yer almıştır.

24.05.1983 tarihinde kabul edilen, 27.05.1983 tarih ve 18059 sayılı Resmi Gazete de yayınlanan 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu tarihe karışarak, kamu tüzel kişiliği olan katma bütçeli bir kuruluş haline getirilmiştir.

“Geçici Madde 1 - Bu Kanunun yayım tarihinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğünce işletilen veya yatırım programlarında yer alıp halen inşaatları sürdürülen kreş ve gündüz bakımevleri, huzurevleri, rehabilitasyon merkezleri; Devlet Yatırım programları çerçevesinde yaptırılmış bulunan ya da Kanun yürürlüğe girdiği tarihte inşa edilmekte olan çocuk bakım ve yetiştirme yurtları; İl Korunmaya Muhtaç Çocuklar Koruma Birlikleri ve bunlara bağlı çocuk bakım ve yetiştirme yurtları ile her türlü kuruluşları; varlığı sona erdirilen Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Genel Merkezi, İl Merkezi, bağımsız şube, şube, bağımsız kol ve kollarına ait tüm büro, kuruluş ve işletmeleri; bunların döner sermayeleri; tüm taşınır ve taşınmaz malları, alacak ve borçları ile Kuruma devrolunur.”

Geçici Madde gereğince Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun kuruluşlarının yönetimi Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına geçmiştir. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nda görev yapan çalışanların intibakları yapılarak, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına geçirilmiş ve memur olarak görevlerini sürdürmeleri sağlanmıştır.

1991 Yılında çıkarılan Kanun Hükmünde bir kararname ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Başbakanlığa bağlı olarak hizmetlerini sürdürmeğe

başlamıştır. (Madde 5- (Değişik: 24/1/1989 - KHK 356/1 Md.; Değiştirilerek kabul: 14/3/1991 - 3703/1)

Dördüncü Madde'de belirtilen genel esaslar içinde bu yasayla verilen görevleri yapmak üzere "*Sosyal Hizmetler Danışma Kurulu ile Başbakanlığa bağlı kamu tüzelkişiliğine sahip katma bütçeli Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün merkez teşkilatı Ankara'dadır.*"

Başbakanlığa bağlanan (bir Devlet Bakanlığı çatısı altında) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü halen 81 ilde taşra örgütünü kurmuş ve korunmaya muhtaç aile, çocuk, genç, özürlü, yaşlı ve topluma hizmetlerini sürdürmektedir.

13

75. Kuruluş Yıldönümünde Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Hakkında Bunları Biliyor musunuz?

Günümüzde sivil toplum örgütü, üçüncü sektör, gönüllü kuruluşlar olarak nitelendirilen birçok örgüt kurulmuş bulunmaktadır. Bu örgütler, herşeyi devletten beklemek yerine toplumsal ve sosyoekonomik sorunların çözümünde kendilerine görev düşüğünü savunarak çözümler üretme çabasına girmişlerdir.

30 Haziran 1921 yılında Ankara'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin kuruluşunda etkin olan Saruhan Mebusu Mustafa Necati ve bazı arkadaşlarının görüşüne göre şehit, dul ve yetimlere yardım işi Hükumete bırakılmamalıydı. Aynı sıralarda bir başka grup insan da *"Memleketimizin her memleketten daha fazla bakımsız kalan çocuklarını himaye maksadıyla"* bir "cemiyet" kurma çabaları içersindeydi.

Bu iki grubun çabaları sonucu kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti, bugünkü adıyla Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu 30 Haziran 1921 tarihinde ilk toplantısını yaparak Reisliğine İstanbul Mebusu Muhtar Bey'i, Katibi Umumiyeliğine Bolu Mebusu Doktor Fuat Bey'i seçti.

"Şefkat Yurtları", "Süt Damlaları", doğumevleri, "Talebe Sofraları", yüzme ve kum havuzları, banyolar, "Çocuk Bakıcı Mektebi", aşhaneler, "İş Muayenehaneleri" gibi birçok ilk'e imza atan Himaye-i Etfal Cemiyeti hakkında birkaç soru hazırladık.

Bunları biliyor musunuz?

SORU 1. Mahalli mahiyette (yerel nitelikte) kurulan ilk Himaye-i Etfal Cemiyetinin kuruluş yeri ve yılı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kırklareli 1908
- b) İstanbul 1912
- c) Ankara 1926
- d) Trabzon 1856

SORU 2. 17 Ocak 1921 Himaye-i Etfal'in tarihinde ne önem taşır?

- a) Şevkat pullarının basımına başlandı.
- b) Padişah iradesiyle kamu yararına çalışan bir cemiyet olarak kabul edildi.
- c) Hilal-i Ahmer ile birleşti.

SORU 3. Himaye-i Etfal'in ilk cemiyet reisi kimdir?

- a) Bolu Mebusu Dr. Fuat Bey
- b) İstanbul Mebusu Muhtar Bey
- c) Saruhan Mebusu Mustafa Necati

SORU 4. Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne hayır yapmayı seven kadın ve erkek herkes üye olabiliyordu. Kurucu üyeler ile birlikte dört tür üye kabul edilen Cemiyet'te üye olarak aşağıdakilerden hangisi yer almıyordu?

- a) Faal üyeler
- b) Fahri üyeler
- c) Yardımcı üyeler
- d) Destekleyici üyeler

SORU 5. Aşağıdakilerin hangisi Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun sürekli yayınlarından değildir?

- a) Çocuk
- b) Türk Kadını
- c) Ana
- d) Çocuk Haftası

SORU 6. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Kongrelerinde gelenek haline gelen kural aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Toplu yemek yeme
- b) Pikniklerde biraraya gelme
- c) Anıtkabir ziyaretleri
- d) Parti başkanlarını ziyaret

SORU 7. Türkiye Büyük Millet Meclisince Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'na aşağıdaki haklardan hangisi tanınmamıştır?

- a) Himaye-i Etfal Cemiyeti'ne ait evrak, damga resminden muafiyet
- b) Otomatik oyuncak makinaları ithal etmek ve bunları işletmek
- c) Çocuk Bayramı nedeniyle 20-30 Nisan tarihleri arasında mektup ve telgraflara şefkat pulu yapıştırılması
- d) Yazokulları açma hakkı

SORU 8. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun düzenlediği karikatür yarışmasının adını hatırlayabiliyor musunuz?

- a) Kısa Pantolon
- b) Nasreddin Hoca
- c) Akbaba

SORU 9. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu 4.5.1981 tarihinde 51 sayılı Kararla hangi merci tarafından feshedilmiştir?

- a) Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce
- b) Milli Güvenlik Kurulu'nca
- c) Cumhurbaşkanı'nca

SORU 10. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu feshedildikten sonra bağlı kuruluşları ilk olarak SHÇEK bünyesi içinde, aşağıdakilerden hangisine bağlanmıştır?

- a) Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na
- b) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na
- c) Milli Eğitim Bakanlığı'na

(Yanıtlar: 1. a, 2. b, 3. a, 4. d, 5. d, 6. c, 7. d, 8. a, 9. b, 10. b)

(SABEM 7, Eylül 1996)

KAYNAKÇA VE YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKIN, Veysi. " Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuat Umay" Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 2000, Ankara

AKOL, Osman K. Kimsesiz Çocuklar, Örnek Matbaası, 1950, Ankara

AKOL, Osman K. Topyekün Çocuk Meselesi, Telgraf Matbaası, 1954, Ankara

ALBAYRAK, Hasan. "Himaye-i Etfal Cemiyeti" Tarih ve Toplum, C: 9, S. 52 (Nisan 1988)

ALTAŞ, Hanifi. " Kurtdereli Mehmet Pehlivan Atatürk ve Sultan Abdülhamit, www.yenihayat.org

CEMAL, Hasan. Tank Sesiyle Uyanmak, Bilgi Yayınevi, 1986, İstanbul

ÇAVUŞOĞLU, Turgay. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Maya Ofset, 2001, İstanbul

ÇENGELCİ, Ethem. Cumhuriyet Türkiye'si'nde Sosyal Hizmetlerin Örgütlenmesi, Şafak Matbaacılık Ltd. Şti, 1996, Ankara

DAMALI, Atom. Sosyal Yardım Pulları, Nilüfer Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayını, 2003, İstanbul

EVREN, Kenan. Kenan Evren'in Anıları (2), Milliyet Yayınları, Yayın No:127, İkinci Baskı, 1991, İstanbul

GÜVEN, Özbay. "Atatürk ve Güreş" ERDEM Atatürk Kültür Dergisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi C. 6, S. 18, Kasım 1992, Ankara

HALK Haftalık Resimli Mecmua, Himaye-i Etfal, S. 11, 22 Nisan 1929, Devlet Matbaası, İstanbul

HİMAYE-İ ETFAL CEMİYETİ UMUMİ MERKEZİ. Dokuzuncu ve Onuncu Seneler Umumi Kongrasına Takdim Edilen 1930 ve 1931 Seneleri Mesai Raporu, Yenigün Matbaası, 1932, Ankara.

KAYRA, Cahit. Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun Anıları, İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın 715, 2003, İstanbul

KOLOĞLU, Orhan. İttihatçılar ve Masonlar, Eylül Yayınları Genişletilmiş 2. Baskı, 2002, İstanbul

OKAY, Cüneyd. "Osmanlı Dönemi Himaye-i Etfal Cemiyeti Üzerine Belgeler/Notlar", Toplumsal Tarih Dergisi, Nisan 1998, S. 52

OKAY, Cüneyd. Belgelerle Himaye-i Etfal Cemiyeti 1917-1923, Şule Yayınları, 1999, İstanbul.

ÖZBALKAN, Müslim. Gizli Belgelerle Barış Gönüllüleri, Ahmet Sarı Matbaası, 1970, Ankara

ÖZTÜRK, Nazif. "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyal Yardımlaşma Kurumları" Vakıf Medeniyeti Sempozyumu Kitabı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2003, Ankara

SARIKAYA, Makbule. "Savaş Yıllarında Himaye-i Etfal Cemiyetinin Çocuk Sağlığı Konusundaki Hedef ve Faaliyetleri" Savaş Çocukları Öksüzler ve Yetimler, Umut Kağıtcılık, 2003, İstanbul

SAYINER, İçkam Füsün. Bir Küçük Su Damlasından Harelere. Pelin Ofset, 2003, Ankara

SERTEL, Sabiha. Roman Gibi, Belge Yayınları, İkinci Baskı, 1987, İstanbul

SEZER, Muzaffer. "Cumhuriyet Rejiminde Çocuk Esirgeme Kurumu" Ana, S. 10, 29 İlkteşrin 1938, Tan Matbaası, İstanbul

Society for the Protection of Children in Turkey, Ayyıldız Matbaası, 1962, Ankara

SÖNMEZ, Cemil. Atatürk ve Çocuklar, Ajans-Türk Matbaacılık, 1992, Ankara

SÖNMEZ, Cemil. Atatürk'te Çocuk Sevgisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 364, 1997, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun Küçük Bir Tarihçesi (1921-1939), Resimli Ay Matbaası, 1940

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Anayasası, Sümer Matbaası, 1942, Ankara.

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU. Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez ve Kollarına Mahsus Çalışma Talimatnamesi, Güney Matbaacılık, 1948, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU. Genel Kongre 25 ve 26 ncı Yıllar (1946-1947) İş ve Hesap raporu, Çankaya Matbaası, 1948, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU. 23 Nisan 1960 Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramı Kutlama Programı, Ayyıldız Matbaası, 1960, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU. Genel Merkez Kurulu Çalışma Raporu (1966-1967) Doğu Matbaacılık ve Ticaret Limited Şirketi Matbaası, 1967, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ.
Annelere Öğüt, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkez
Neşriyatından, Sayı:2, Çankaya Matbaası, 1935, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. On
üçüncü ve On dördüncü Yıllar (1934-1935) İş Raporu, Başvekalet
Matbaası, 1936, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ.
Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Nizamnamesi, No:19, Sümer Matbaası,
1943, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ.
Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü, Doğuş Matbaası, 1951, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Genel
Kongreye Sunulan İş ve Hesap Raporu, Ankara Telgraf Matbaası, 1953,
Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ.
Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü, 1954, Doğuş Ltd. O. Matbaası,
1954, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Genel
Kongre (32-33 ve 34 üncü Yıllar) İş ve Hesap Raporları, Doğuş Ltd. O.
Matbaası, 1956, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Genel
Kongre (35 ve 36 ıncı Yıllar), Doğuş Ltd Şirketi Matbaası, 1958, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Çocuk
Yuvası ve Çocuk Bakıcı Okulu Çalışma Talimatnamesi, Ayyıldız
Matbaası, 1959, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Genel
Kongre Tutanağı, Ayyıldız Matbaası, 1959, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Çocuk
Esirgeme Kurumu Madalya Talimatnamesi, Ayyıldız Matbaası, 1960,
Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. 1961
Yılı Genel Kurul Toplantısı, Ayyıldız Matbaası, 1961, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Genel
Merkez Kurulu Çalışma Raporu (1962-1963), Kardeş Matbaası, 1963,
Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Tüzük,
Başbakanlık Devlet Matbaası, 1964, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. 1963 Genel Kurul Toplantısı Tutanağı, Kardeş Matbaası, 1964, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Genel Kongre 33 ve 34 üncü Yıllar İş ve Hesap Raporları, Doğu Ltd. O. Matbaası, 1965, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Genel Merkez Kurulu Çalışma Raporu, (1964-1965 Yılı Çalışmaları), Doğu Matbaacılık ve Ticaret Limited Şirketi Matbaası, 1965, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. 1965 Genel Kurul Toplantısı Tutanağı, Kardeş Matbaası, 1966, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Genel Merkez Kurulu 1966-1967 Çalışma Raporunda Sözü Geçen Ekler, Doğu Matbaacılık ve Ticaret Limited Şirketi Matbaası, 1967, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkez Denetçiler Raporu (1966-1967), Doğu Matbaacılık ve Ticaret Limited Şirketi Matbaası, 1967, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. 1967 Genel Kurul Toplantısı Tutanağı, Kardeş Matbaası, 1968, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkez Kurulu 1968-1969 Çalışma Raporu (yılsız)

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkez Denetçiler Raporu (1968-1969) Kardeş Matbaası. (yılsız)

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. 27. Genel Kongre Tutanağı, Kardeş Matbaası, 1974, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Genel Merkez Kurulu Çalışma Raporu (1972-1973) ve Denetçiler Kurulu Raporu, Kardeş Matbaası, 1974, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. 28. Genel Kongre Tutanağı, Ünal Matbaası, 1976, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. 29. Genel Kongre Tutanağı, Ünal Matbaası, 1978, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. Genel Merkez Kurulu Çalışma Raporu ve Denetçiler Kurulu Raporu (1976-1977), Kardeş Matbaası, 1978, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MERKEZİ. 30.
Genel Kurul Tutanağı, Kardeş Matbaası, 1980, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU İSTANBUL MERKEZİ.
1934-1935 Yılı Kongresinde Okunan Umumi Rapor Merkez ve Kolların
Bir Yıllık İcraatı, Ahmet İhsan Basımevi Ltd, 1936, İstanbul

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU İSTANBUL MERKEZİ.
1935-1936 Yılı Kongresinde Okunan Umumi Rapor Merkez ve Kolların
Bir Yıllık İcraatı, Resimli Ay Basımevi, Ticaret Limited Şirketi, 1937,
İstanbul

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU İSTANBUL MERKEZİ.
1936-1937 Yılı Kongresinde Okunan Umumi Rapor Merkez ve Kolların
Bir Yıllık İcraatı, Resimli Ay Matbaası, Ticaret Limited Şirketi, 1938,
İstanbul

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU İSTANBUL MERKEZİ.
1937-1938 Yılı Kongresinde Okunan Umumi Rapor Merkez ve Kolların
Bir Yıllık İcraatı, Resimli Ay Basımevi, Ticaret Limited Şirketi, 1939,
İstanbul

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU İSTANBUL MERKEZİ.
1938-1939 Yılı Kongresinde Okunan Umumi Rapor Merkez ve Kolların
Bir Yıllık İcraatı, Kader Basımevi, 1940, İstanbul

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU İSTANBUL MERKEZİ.
1940-1941 Yılı Kongresinde Okunan Umumi Rapor Merkez ve Kolların
Bir Yıllık İcraatı, Halk Basımevi, 1941, İstanbul

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU İSTANBUL MERKEZİ.
1942-1943 Yılı Kongresinde Okunan Umumi Rapor, Halk Matbaası,
1943, İstanbul

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU İZMİR MERKEZİ. 1945-
1946 Yılı Genel Kurulunda Okunan Bir Yıllık Faaliyet Raporu ve
Hesabatı, Nefaset Matbaası, 1946, İzmir

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU MERSİN MERKEZİ.
Mersin Merkezinin 25 Senelik Çalışmaları (1925-1950), T.Ç.E.K. Mersin
Merkezi Yayını. Sayı: 1, 1951, Mersin

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU MERKEZİ. Çocuk Esirgeme
Kurumu XXV Yılda Neler Yaptı, Çocuk Davamız, Meşher Basımevi,
1946, İzmir

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU UMUMİ MERKEZİ. On
yedinci ve On sekizinci Yıllar 1938-1939 İş Raporu, Ankara Devlet
Matbaası, 1940, Ankara.

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU UMUMİ MERKEZİ. On dokuzuncu ve Yirminci Yıllar (1940-1941) İş Raporu, Başvekalet Devlet Matbaası, 1942, Ankara.

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU UMUMİ MERKEZİ.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Nizamnamesi, Ulusal Matbaa, 1943, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU UMUMİ MERKEZİ. Yirmi birinci ve Yirmi ikinci Yıllar (1942-1943) İş Raporu, Başvekalet Matbaası, 1944, Ankara

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU UMUMİ MERKEZİ. Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez ve Kollarına Mahsus Çalışma Talimatnamesi, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O, 1948, Ankara

TÜRKİYE HİMAYE-İ ETFAL CEMİYETİ. Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, Resimli Ay Matbaası, 1930, İstanbul

TÜRKİYE HİMAYE-İ ETFAL CEMİYETİ UMUMİ MERKEZİ.

Dokuzuncu ve Onuncu Seneler Umumi Kongarasına Taktim Edilen 1930-1931 Seneleri Mesai Raporu, Yenigün Matbaası, 1932, Ankara.

TÜRKİYE HİMAYE-İ ETFAL CEMİYETİ UMUMİ MERKEZİ. 1932-1933 On birinci ve On ikinci Seneler Umumi Kongrasına Verilen Mesai Raporu, Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1934, Ankara

TÜRK KADINI DERGİSİ. "Çocuk Esirgeme Kurumu 24 Yaşında", C. 2, S. 2, 15 Nisan 1945, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Ankara

UMAY, Fuat. Dr. "Gündüz Bakımevleri", Türk Kadını, C. 1, S. 10, 15 Birinci Kanun, 1944, Ankara

UMAY, Fuat. "Çocuk Esirgeme Kurumu 25 Yılda Neler Yaptı", Türk Kadını, C. 3, S. 4, Cumhuriyet Matbaası, 1946, İstanbul

UYGUN, Rıza. "İzmir Karşıyaka Anakucağını Gezelim", Çocuk, Çocuk Esirgeme Kurumu, Sayı 14, 15.12.1936, Ankara

ZORLUOĞLU, Ali Rıza. "TÇEK'nun 54. Yılı Nedeniyle Genel Başkan Ali Rıza Zorluoğlu'nun Mesajı", Çocuk ve Yuva Dergisi, Haziran/Temmuz 1974

*

EKLER

EK 1

TÜRKİYE HİMAYE-İ ETİFAL CEMİYETİ KURULUŞLARININ İLLERE GÖRE DAĞILIMI (1933)

Kuruluş	Sayı	Bulunduğu İl
Anakucağı	3	Ankara, Diyarbakir, İzmir
Gündüz bakımevi	8	Ankara, Balıkesir, Bursa (2), Elaziz, İzmir, Giresun, Adalar
Süt Damlası	10	Ankara, Denizli, Eskişehir, İstanbul, Tokat, Mersin, Konya, Sivas, İzmir
Muayenehane	25	Ankara(3), Adana, Balıkesir, Denizli, Bolu, Diyarbakir, Bursa, Edirne, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Giresun, Tokat, Mersin, Antalya, Konya, Üsküdar, Zile, Fatih, Kasaba, Bakırköy, Çorum
Doğumevi	1	Bakırköy
Aşhane	28	Adana, Balıkesir, Çorum, Eskişehir, Elaziz, Tokat, Mersin, Kars, Muğla, Adalar, Adapazarı, Biga, Erbaa, Ereğli(Karadeniz), İnegöl, Gelibo- lu, Hendek, Kalecik, Kadı-köy, Karapınar, Uzunköprü, Lapse-ki, Reşadiye, Zile, Fatih, Ankara, Sivas
Şefkat Yurdu	13	Artvin, İzmir, Giresun, Tokat, Kars, Biga, Lapseki, Reşadiye, Ödemiş, Adana, Balıkesir, Kemalpaşa, Isparta
Yetimler evi	3	Çanakkale, Edirne, Adana
Çocuk Bahçesi	28	Ankara, Antalya, Kayseri, Giresun, Niğde, İzmir, Eskişehir, Bolu, Denizli, Çorum, Balıkesir, Konya, Gaziantep(2), Emet, Merzifon, Seydişehir, Malkara, Salihli, Safran- bolu, Elaziz, Kırklareli, Mersin,

		Izmit, Bor, Akşehir, Uşak, Akhisar
Banyo	6	Ankara, Aydın, Adana, Artvin, Balıkesir, Ayancık
Sinema	7	Bahkesir, Çorum, Denizli, Mersin, Çorlu, Salihli, Artvin
Okuma Odası	1	Ödemiş
Çocuk Bakıcı Mektebi	1	Ankara
Ana Mektebi	2	Ödemiş, İzmir
TOPLAM	136	

Kaynak: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Umumî Merkezi, 1934, s. 12

EK 2

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU 1974 YILI KURULUŞ SAYISI

Kuruluş	Sayı
Çocuk Yuvası	19
Gündüz Bakımevi	12
Poliklinik	14
Doğumevi	1
Anaokulu	3
Okulöncesi Eğitim Merkezi	1
Hemşire Koleji	1
İçme Suyu İşletmesi	2
Aşevi	2
TOPLAM	55

Kaynak: Zorluoğlu, 1974

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu 67 İlde 67 Merkez, İlçelerde 350 Şube, Bucak ve köylerde 42 kol ve 35.000 gönüllü üye ile çalışmaktadır. (a.g.y.)

TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU'NUN KRONOLOJİK GELİŞİMİ

- 1917 (6 Mart): İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti İstanbul'da kuruldu.
- 1917 (1 Mayıs): İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti Kurucular Kurulu ilk toplantısı yapıldı.
- 1917 (1 Kasım): Şehzadebaşı muayenehanesinin (dispanser) açılışı gerçekleşti.
- 1917 (28 Kasım): Himaye-i Etfal Cemiyetince Firuz Ağa'da ilk çocuk misafirhanesinin açılışı yapıldı.
- 1918 (24 Şubat): Hanımlar Heyeti Talimatnamesi, Genel Merkezce görüşülerek, kabul edildi.
- 1918: 91 maddelik Himaye-i Etfal Cemiyeti Çocuk Misafirhanesi Talimatnamesi hazırlandı.
- 1920 (25 Şubat): Zühdü Bey Londra' daki "Etfale Muavenet Beynelmilel Heyet-i İttihadiyesi Kongresi"ne katıldı.
- 1920 (10 Ağustos): Himaye-i Etfal Cemiyeti Reisi, Besim Ömer Paşa Başkanlığındaki bir heyet "Etfale Muavenet Beynelmilel Heyet-i İttihadiyesi Türk Komitesi" sıfatı altında çalışmaya başladı.
- 1920 (Teşrinievvel): Himaye-i Etfal Cemiyeti Cenevre'deki Merkez tarafından tanındı.
- 1921 (10 Eylül): "Vatan ve memleket yolunda hayatlarını feda eden şehitlerin ve cephede bulunan askerlerin çocuklarının bakıldığı Bolu Himaye-i Etfal Cemiyetince 186 çocuğun sünnetlerinin Devlet hastanesinde gerçekleştirildiği" BMM Reisi Kemal Paşa'ya telgrafla bildirildi.
- 1921 (tarihsiz) Mustafa Kemal Atatürk "Bolu Mutasarrıflığına, Bolu Himâye-i Etfal Cemiyeti

tarafından şehidler ve mücâhidler çocuklarından 186 kişinin sünnetlerinin yapılması ve kendilerine elbise ve hediyeler verilmesi, övünülecek şeylerdir. Teşekkür ederim. Bu gibi şeylerin devamı gereklidir. İlgililere bildirilmesini rica ederim." diyerek telgraf çekmiştir.

- 1921 (1 Nisan): Dr. Fuat Umay Bolu Milletvekili seçildi.
- 1917 (11 Ağustos): Himaye-i Etfal Cemiyeti padişah iradesi ile kamu yararına çalışan cemiyet olarak kabul edildi.
- 1921 (30 Haziran): Ankara'da Hâkimiyeti Milli Matbaasında küçük bir odada Himaye-i Etfal Cemiyetinin kuruluşu gerçekleştirildi.
- 1921 (1 Ağustos): Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal, Himaye-i Etfal Cemiyetinin koruyuculuğunu kabul etti.
- 1922 (16 Ocak): Dr. Fuad Bey, HEC'nin posta ücretlerinden muaf tutulması için TMMM'ye önerge verdi.
- 1922 (4 Şubat): HEC Başkanı Dr. Fuad ve beş arkadaşı Himaye-i Etfal Cemiyetine ek gelir sağlamak amacıyla pullu zarf ve kartpostalların Himaye-i Etfal Cemiyeti yararına kullanımı hakkında tekliflerini, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sundular.
- 1923: Ankara Himaye-i Etfal Cemiyetinin kurulup güçlenmesi nedeniyle İstanbul HEC çalışmalarına son verdi.
- 1923 (21 Mart): TBMM Himaye-i Etfal Cemiyeti Katibi Umumisi olan Bolu Milletvekili Dr. Fuad Bey'in yetimlerin refahını temin için beş ay süreyle ABD'ye gitmesini kabul etti.
- 1923 (21 Mart): Himaye-i Etfal Cemiyeti Katibi Umumisi ve Bolu Milletvekili Dr. Fuat Umay Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden beş ay izin alarak ABD'de

yaşayan Türkler'den yardım toplamak amacıyla yola çıktı.

- 1923 (26 Kasım): Posta Kanunu ile, HEC posta ücretlerinden muaf tutuldu.
- 1922: Himaye-i Etfal Cemiyeti muayene, tedavi, para yardımı, koruma hizmetlerini başlattı.
- 1923: Himaye-i Etfal Cemiyetince yiyecek yardımları başlatıldı.
- 1923: İlk Süt Damlası İzmir'de açıldı.
- 1923 (12 Mart): TBMM Reisi Gazi Mustafa Kemal, Türk Teavün Cemiyeti'ne yazı yazarak, vatan mücahadesinde şehit düşen kahramanların yavrularını mes'ut etmeye çalışan Himaye-i Etfal Cemiyetine destek olunmasını istedi.
- 1923 (15 Nisan 1923): Mc. Alpin Otelinde yapılan kongre ile Himaye-i Etfal Cemiyetinin şubesi New York'ta açıldı.
- 1923 (18-24 Mayıs): HEC Başkanı Dr. Fuad Bey Washington Milletlerarası Sosyal Hizmetler Kongresine Türkiye adına katıldı.
- 1924 (20 Şubat): Himaye-i Etfal Cemiyeti mübadele yoluyla gelen göçmen çocuklara ayakkabı, don ve hırka dağıtımını yaptı.
- 1924: Himaye-i Etfal Cemiyetince paralı ve parasız olmak üzere pastörize süt dağıtımını başlandı.
- 1925: Kurum'un daha önce yapmış olduğu beş değişik yardımın yanısıra diğer yardımlar adı altında çalışmalar başlatılmış ve bu yardımlardan 30.757 çocuk yararlandırılmıştır.
- 1925: Himaye-i Etfal Cemiyetince ilk olarak Ankara Hacımusaa mahallesinde kiralayarak açtığı çocuk yuvasının yetersizliği nedeniyle, Keçiören'deki 39.000 metrekarelik bir alanda eski bir binaya taşınarak yuva hizmetini sürdürmeye başladı.

- 1925 (5 Kanunisanı) Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin Samanpazarı'ndaki arsası üzerine bina yapılmak üzere proje yarışması açıldı. Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu'nun projesi kabul edildi.
- 1926: Himaye-i Etfal Cemiyeti; yiyecek, doğum yardımı, okul malzemeleri dağıtımı, okula ve diğer yerlere yerleştirme çalışmalarını başlattı.
- 1926 (17 Mart): Dr. Fuat Bey Türkiye Büyük Millet Meclisine HEC'nin damga vergisinden muaf tutulması konusunda yasa önergesi verdi.
- 1926 (21-22 Haziran): "Himaye-i Etfal Cemiyetine Ait Evrakın Damga Resminden İstisnası Hakkında Kanun" kabul edildi.
- 1926: Anafartalar Caddesi üzerinde Çocuk Sarayı Apartmanı inşa edildi.
- 1927: Sıhhi Banyolar hizmete girdi. anne ve çocukların ücretli veya ücretsiz olarak banyolardan yararlanmaları sağlandı.
- 1927: Avrupa'dan özel olarak getirtilen, ağzı bira şişesi gibi lastikli, yaylı tıpalı şişelerde süt dağıtımı başladı.
- 1927: HEC Başkanı Dr. Fuat Umay "Amerika'da Türkler ve Gördüklerim" isimli inceleme ve anılarını Osmanlıca olarak yayınladı.
- 1927 (Şubat): Başbakan İsmet Paşa'nın ev sahipliği ile Bakanlar Kurulu, İstiklal Mahkemesi üyeleri, yabancı büyükelçiler ve işadamlarının katıldığı yaklaşık ikiyüz kişilik bir balo düzenlenirken, iki gün sonra yine Ankara'da Cumhurbaşkanı M. Kemal Paşa'nın katıldığı muhteşem bir Himaye-i Etfal Balosu düzenlenmiş, baloya birçok seçkin yerli ve yabancı konuk katılmıştır.
- 1927 (5 Mart): Himaye-i Etfal Cemiyetinin Samanpazarı'nda bulunan binası toplam 169 Bin lira harcanarak hizmete girdi.
- 1928: ABD Cambridge şehrinde bulunan Türk vatandaşları kuruma yardım olarak 62 Dolar

gönderdiler. Aynı şekilde Toledo 36, Mazkira 111 Dolar yardımında bulundular.

- 1928 (29 Ocak): Himaye-i Etfal Cemiyeti toplantısında Dr. Fuat Umay, 1 Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı sonunda evladını, eşini kaybeden, maddi manevi yoksulluk içine düşen kadınlarımızın da korunması gerektiğini belirterek, onlara da el uzatacak bir kuruma ihtiyaç duyulduğu görüşünü savunmuş, bunun sonucunda "Himaye-i Etfal Yoksul Kadına Yardım Cemiyeti" kurulması kararı alınmıştır.
- 1928 (10 Şubat): ABD Detroit şehrinde düzenlenen Çocuk Esirgeme Kurumu müsamesesinden elde edilen 2.300 Dolar Türkiye'ye gönderildi.
- 1928: Himaye-i Etfal Cemiyeti binasının arka kısmı teraslanarak yüzme havuzu, soyunma kabinleri ve çocuk bahçesi haline getirildi.
- 1929 (23 Nisan): Çocuk Haftası kutlamalarının başlaması nedeniyle Himaye-i Etfal Cemiyeti yöneticileri ve bir grup çocuk Gazi Mustafa Kemal tarafından Çankaya'da kabul edildi. Ankara Palas'ta yapılan çocuk müsamesesine Mustafa Kemal katıldı.
- 1929 (25 Mayıs): ABD yaşayan Türk vatandaşları, Milvoki Visconsi'de 1.050, Vaytink'te 356, Bufalo'da 812 Dolar toplayarak yardımlarını TÇEK'e gönderdi.
- 1929: Çocuk Esirgeme Kurumu dış muayeneleri ve dış tedavileri başlatıldı.
- 1929: Keçiören'de Çocuk Bakıcı Okulu açıldı.
- 1930: TÇEK, 61 merkez, 370 şube ve 38 yurtdışı şube olmak üzere toplam 469 şubeye ulaştı.
- 1930 (1 Nisan): Para ile işleyen otomatik makineleri Türkiye'ye getirme, bunları muhtelif yerlerde işletme hakkını 15 sene süreyle TÇEK'e tanıyan kanun Resmi Gazetede yayınlandı.

- 1930 (30 Haziran): Himaye-i Etfal Cemiyetinin 7. ve 8. yıllar Genel Kurulu toplandı. Kongreyi Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım Paşa yönetti.
- 1930: İkiz veya üçüz çocuğu-olan onüç yoksul aileye sütli inek bedeli yardım yapıldı.
- 1930: Himaye-i Etfal Cemiyeti Liyej'de toplanan Beynelmîlel Himaye-i Etfal Kongresi ve Cenevre'de toplanan Beynelmîlel Himaye-i Etfal İttihadı Umumi Meclisine temsilci gönderdi.
- 1931: Himaye-i Etfal Cemiyeti, 62 merkez, 380 şube ve yurtdışında 38 olmak üzere toplam 480 şube ile hizmet vermiştir.
- 1931: Himaye-i Etfal Cemiyetince çocuk bahçelerinin açılışı gerçekleştirildi.
- 1931 (11 Kasım): Himaye-i Etfal Cemiyeti Ankara at yarışı alanında 12-13 Kasım tarihlerinde Türk pehlivanları arasında büyük bir yağlı güreş karşılaşması düzenlemiştir. Karşılaşmalar sırasında başhakemliği Kurtdereli Mehmet Pehlivan ve Suyolcu Mehmet pehlivan yapmışlardır. Karşılaşmalar sonunda Atatürk Kurtdereli Mehmet Pehlivana bir mektupla beraber bin lira armağan etmiştir.
- 1931: Lahey'de toplanan Tebabet Vakıyesi Etfal Kongresi ve Cenevre'de toplanan Beynelmîlel Himaye-i Etfal İttihadı Meclisi Umumisine temsilci gönderildi.
- 1931: Cemiyete "kıymetli yardımları" nedeniyle Gazi Hazretleri, Kazım Paşa, İsmet Paşa, Fevzi Paşa Hazretleri ve Doktor Fuat Beye "Himaye-i Etfal Madalyası" şükran hatırası olarak verildi.
- 1931: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu çocuk bahçelerinden 137.850 çocuk yararlandı.
- 1932 (11 Nisan): Dr. Fuad Bey'in 9 Nisan 1932 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verdiği teklif sonucu 20-30 Nisan tarihleri arası mektup

ve telgraflara " Çocuk Şefkat Pulu" yapıştırılması kabul edildi.

- 1932: Himaye-i Etfal Cemiyeti toplam 452 şube ile hizmet götürdü.
- 1932: Çocukların geceli gündüzlü kaldıkları yetimevleri, şefkat yuvası isimlerini taşıyan yerlerin anakucağı ismiyle anılması kararı alındı.
- 1932: Himaye-i Etfal Cemiyeti bu yıl 2 anakucağı, 8 gündüz bakımevi, 9 süt damlası, 24 muayenehane, 1 doğumevi, 28 aşhane, 11 şefkat yurdu, 3 yetimlerevi, 22 çocuk bahcesi, 6 banyo, 6 sinema, 1 okuma odası, 1 çocuk bakıcı mektebi olmak üzere 122 kuruluş ile hizmet götürmüştür.
- 1932: Kahire'de oturan Süleyman İhsan Bey, Çocuk Esirgeme Kurumu'na Kızıltoprak'ta bulunan iki köşk, bahçe ve bir arsa bağışlamıştır.
- 1933 (2 Ocak): Lüks telgraflara onbeş kuruşluk Himaye-i Etfal pulu yapıştırılması için kararname çıkarıldı.
- 1933 (20 Nisan): İzmir Himaye-i Etfal Cemiyetince 1 ve5 kuruşluk pullar bastırıldı, Genel Merkez'in konudan haberdar olması üzerine pullar derhal toplatılarak, kullanımdan kaldırıldı.
- 1933: Himaye-i Etfal Cemiyetinin toplam şube sayısı 542'ye ulaştı.
- 1934: Himaye-i Etfal cemiyetinin merkez ve kol sayısı 554'e ulaştı.
- 1934: Eylül HEC Umumi Merkezince Ahmet Rasim Gecesi düzenlendi.
- 1934 (5 Kanunevvel) Milliyet Gazetesinde " Atatürk Himayietfal cemiyetini Çocuk Esirgeme Kurumu olarak adlandırmış ve cemiyet yeni adını kullanmaya başlamıştır" haberi yer aldı

- 1935: İstanbul Eminönü İlçesi Şubesinde Divanyolu'nda çocuk kütüphanesi açılmıştır.
- 1935: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun Merkez ve kol sayısı 582 ye ulaştı.
- 1936 (28 Nisan): TÇEK Genel Merkezi salonunda Gürbüz Çocuk seçimi yapılmıştır. 0-1, 2-5, 6-9, 10-12 yaş gruplarında yapılan yarışmaya toplam 48 çocuk katılmıştır.
- 1936 (13 Haziran): Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 13.14 yıllar Genel Kongresi yapıldı. Kongreyi Başbakanlık Müsteşarı B. Kemal Gedeleş açmış, kongre başkanlığını Milli Müdafaa Bakanı Kazım Özal, 2. başkanlığı Diyarbakır Milletvekili General Kazım Sevüktekin yapmıştır. Başbakan İsmet İnönü, bakanlar ve milletvekilleri kongreye katılmışlardır.
- 1936: Merkez ve kolların sayısı 585'e ulaşmıştır.
- 1936: TÇEK İstanbul Merkezince anne ve babalara yönelik olarak halkevlerinde konferanslar düzenlenmiştir. Doktor Ali Şükrü, Doktor Kudsi, Doktor İbrahim Zati, Doktor Halid Ziya, Doktor Ali Rifat, Doktor İhsan Hilmi, Doktor Şükrü Hazım, Doktor Tefik Remzi, Doktor Fethiye tarafından verilen konferanslarda çocuklara sağlık öğütleri konuları işlenmiştir.
- 1936: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Gürbüz Türk Çocuğu adıyla yayınlanan dergisi "Çocuk" adıyla yayınlanmaya başladı.
- 1937: Merkez ve kol sayısı 585'tir.
- 1937 (26 Kasım): Çocuk Esirgeme Kurumu Bakanlar Kurulu'nun 1223 sayılı Kararı ile kamu yararına çalışan dernek olarak kabul edildi.
- 1937: TÇEK Genel Merkez ve şubelerince açılan birimlerin sayısı 165'e ulaştı.

- 1937: Anafartalar Caddesi'nde apartman, sinema, kapalı havuz, gazino, bekarlar apartmanı ve gündüz bakımevi inşaatı başladı.
- 1938 (25 Mart): Genel Başkan Dr. Fuat Umay Başbakan Celal Bayar'a başvurarak, yuvada bakılmakta olan büyük yaş grubundaki çocukları Dar-ül Eytamlar'ın kapanması sonucu bu kuruma gönderemediklerini, bu nedenle TÇEK'nun zor durumda kaldığını, hükümetin çözüm bulmasını istedi.
- 1938: Her yıl birinci kanun ayı içinde verilmekte olan "milli kostümlü" müsamere ve balo Ebedi Şef Atatürk'ün ölümü nedeniyle yapılamadı.
- 1938-1939: Reisisumhur Hazretlerinin Kurum'a gönderdiği iltifatname ile Keçiören Anakucağı'nın adı çocuk yuvası olarak anılmaya başlanmıştır.
- 1938: Merkez, kol ve şube sayısı 595'e ulaşmıştır.
- 1939: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun merkez ve şubelerinin sayısı 650'ye ulaşmıştır. Üye sayısı 22.572 dir
- 1940: TÇEK bağlı olarak hizmet veren kuruluşların sayısı 294'e ulaşmıştır.
- 1940 (2 Nisan): Reisisumhur İsmet İnönü Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Keçiören Çocuk Yuvasında yeni yaptırılan 200 yataklı pavyona "UMAY PAVİYONU" adının verilmesinin uygun olacağını yazıyla belirtti.
- 1940: TÇEK 700 şubesi ile hizmet götürmüştür.
- 1940: Yaşanan Erzincan depremi sonucunda 1300 çocuk Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu şubelerince koruma altına alındı; daha sonra akrabalarına geri verildiler.
- 1941: TÇEK 726 şube ile hizmetlerini sürdürdü.
- 1941: Askere gidenlerin evde kalan yoksul çocuklarının korumasını üstlenen TÇEK 786 asker çocuğunu koruma

altına aldı. Keçiören Çocuk Yuvası'ndaki 240 çocuktan 54'ü asker çocuğudur.

- 1941: TÇEK Genel Merkezi ve şubelerince 303 kuruluş işletilmektedir.
- 1942: Atatürk Çocuk Yuvasının süt ihtiyacını karşılamak amacıyla 29 inek ve boğa alınmıştır.
- 1943 Ülkede çocuk bakımını ve gürbüz çocuk yetiştirme usullerini yaymak ve bilgiyi kökleştirmek amacıyla, Çocuk Esirgeme Kurumunca her biri 13 mektuptan oluşan 7.753 takım "Annelere Öğüt" mektupları dağıtılmıştır.
- 1944 (1 Mart): Çocuk Esirgeme Kurumu Türk Kadını isimli Aylık Kadın Dergisini yayın hayatına soktu.
- 1946: Çocuk Esirgeme Kurumu'nun üye sayısı 173.875'e çıktı.
- 1946: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 25. Yıl Kutlamaları nedeniyle Sevimli Çocuk Yarışmasının yanı sıra, Amatör Heykel Yarışması, Yapma Bebek Yarışması yapılarak Ankara Sergi Evi binasında bir ay süreyle sergilendi. Dereceye girenler halkoylamasıyla seçildi.
- 1946: İzmir Valisi Şefik Soyer'in katkılarıyla Salepçioğlu'nda dört numaralı Gündüzbakımevi hizmete girdi.
- 1947: Kurum'un Genel Başkanı Dr. Fuat Umay'ın ABD ziyaretleri sırasında Türk vatandaşlarından 37.546 lira 18 kuruş yardım toplandı.
- 1948: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu kuruluşunun 25. Yılı nedeniyle 1948 yılını "Çocuk Yılı" olarak ilan etti.
- 1950: Dr. Fuat Umay "Seçmenlerimle Başbaşa" isimli kitabını yayınladı.
- 1951: Milletlerarası Çocuk Esirgeme Birliği'nin Cenevre'de yapılan toplantısına kurumu temsilen o

sırada Cenevre'de bulunan Prof. Dr Fadıl Hakkı Sur'un katılması istenildi.

- 1952: Zürich'te yapılan Milletlerarası  ocuk Esirgeme Kurumu Birliği Toplantısında kurumu Milli Eğitim Bakanlığı müfettişi Ziya Karamuk temsil etti.
- 1952: Türkiye  ocuk Esirgeme Kurumu'nun Ankara'nın çeşitli yerlerine kurmuş olduğu otomatik tartı makineleri, para yerine başka malzemelerin atılması nedeniyle sık sık arızalanmaları ve halkın şikayetleri üzerine piyasadan kaldırıldı.
- 1953 (19 Ocak): Başbakan Adnan Menderes Gaziantep gezisi sırasında yuvaya yapılan ilave katın açılışını yaparak, 10 Bin Lira bağışta bulundu.
- 1953:  ocuk Esirgeme Kurumu'nca Çanakkale Sokak'ta bulunan arsasına 20 dükkana yapılması için ihale açıldı.
- 1954 (6 Kasım):  ocuk Esirgeme Kurumu'nu yeni Tüzüğü Olağanüstü Kongrede kabul edildi.
- 1955: İzmir Enternasyonal Fuarında açılan Pavyonda Piyango düzenlenmiş,  EK kuruluş ve tesislerinde çekilen resimler fotoğraf, pano ve tablo haline getirilerek yayınlanmıştır.
- 1956: Üniversitelerin desteği ile " ocuk ve Aile Rehberlik Komitesi" kuruldu ve "Yaz  ocuk Kulüpleri" uygulaması başlatıldı.
- 1956 (23 Nisan): Amerikalı sanatçı Danny Kaye Birleşmiş Milletler Elçisi olarak  ocuk Esirgeme Kurumu'nun Ankara ve İstanbul'da bulunan kuruluşlarını ziyaret etti.
- 1956: UNICEF'in Ankara Orman  iftliğinde kurduğu Süt Fabrikasının üretiminin % 1'i  ocuk Esirgeme Kurumu'na tahsis edildi.
- 1956 (20 Temmuz): T EK. başkanlarından Osman şevki  i ekdağ vefat etti.

- 1956: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, İzmir Enternasyonal Fuarında propaganda ve piyango pavyonları açtı.
- 1956 (26 Kasım): Dünya Çocuk Kitapları Sergisi'nde Çocuk Esirgeme Kurumu yayınlarını tanıtan stant açıldı.
- 1956: UNICEF, TÇEK'na 40 ton süttozu bağışında bulundu.
- 1956: Ankara'da yedi mahallede "Yaz Çocuk Klüpleri" uygulaması başlatıldı.
- 1956 (Ağustos): TÇEK ikinci başkanı Muhip Dranas Milletlerarası Birliğin Almanya Bonn şehrinde yapılan toplantısına katıldı. İcra Komitesi üyeliğine seçildi.
- 1956: Sakarya Yuvası, Kız Enstitüsü binası, Şehir Palas Oteli, Asri Banyo hizmete açıldı.
- 1956: Zonguldak merkezinde çocuk bahçesi açılışı gerçekleştirildi.
- 1957: Dünya Çocuk Günü nedeniyle özel seri pullar çıkarıldı.
- 1957 (6 Haziran): Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve üniversitelerin öğretim görevlilerinden oluşan "Çocuk Sağlığı İlmi ve İstisare Konseyi" kuruldu.
- 1958: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Dünya Çocuk Kongresinde 4 üye ile temsil edildi. (Bu üyelerin adları bulunamadı.)
- 1958 (8 Kasım): 35. ve 36. yıllar Genel Kongresi yapıldı. Refet Aksoy genel başkanlığa seçildi.
- 1961 (1 Ocak-31 Ağustos): 35 Sayılı Kanun ile, Kurum'un idare heyetinin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca atanarak yürütülmesi uygun görüldü.
- 1961 (16 Eylül): Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 39. Yıl Kongresi yapıldı. Kongre'de Genel Başkanlığa Emekli Tümgeneral Dr. Galip Göker seçildi.

- 1961 (18 Eylül): Kongre kararı ile Devlet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'in kurumun fahri genel başkanı olması benimsendi.
- 1961: Kanada Çocukları Koruma Birliği, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu aracılığı ile İstanbul'da ailelerin yanında kalan yardıma muhtaç çocuklara yardım başlattı.
- 1962: Atatürk Çocuk Yuvası'nda bakılmakta olan çocukların yaz aylarında yüzme ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yüzme havuzu açıldı. Milletlerarası Çocuk Esirgeme Kurumu 2. Başkanı Mr. Boy'un bağışlarıyla yapılan havuza "Boy Havuzu" adı verildi.
- 1962 (27 Eylül): Uluslararası Çocuk Esirgeme Kurulu Toplantısı İstanbul'da yapıldı. Toplantıya 40'ı aşkın devletin temsilcisi katıldı.
- 1962: TÇEK Genel Başkanı Dr. Galip Göker ABD'ye inceleme gezisine gitti.
- 1963 (21 Ekim): Genel Başkan Emekli General Dr. Galip Göker İsveç'te ağır bir ameliyat geçirmesi nedeniyle 3 ay süreyle izinli sayıldı.
- 1963 (14 Aralık): 41. ve 42. Yıllar Genel Kurulu yapıldı. Birinci Başkanlığa Emin Halim Ergun, İkinci Başkanlığa Doç. Dr Hamza Eroğlu seçildi.
- 1963 (1 Temmuz): Karadeniz Milli Fuarında Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yayınları, broşürleri ve resimli panoları sergilendi.
- 1964 (6 Temmuz): Milletlerarası Çocuk Esirgeme Teşkilatı Genel Sekreteri Moulock Hoover Olağanüstü Genel Kongre'de Türkiye'deki incelemeleriyle ilgili bir konuşma yaptı.
- 1964 (6-8 Temmuz): Olağanüstü toplanan genel kurulda tüzük değişiklikleri tartışıldı.
- 1964 (12 Eylül): Bakanlar Kurulu Kararı ile 1 Ekim 1964 tarihinden itibaren THK, Kızılay, Ulusal Verem

Savaş Derneği, Türkiye Yardım Sevenler Derneği'nin çıkardığı pulların yerine Kıbrıs pullarının çıkarılmasına karar verildi.

- 1964 (17 Kasım): Keçiören Çocuk Yuvası yerleşkesinde açılan Bakıcı Okulu, lise düzeyinde eğitim vermeye başladı. İlk yıl 15 mezun verdi.
- 1964 (23 Ekim): Yeni hazırlanan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü Bakanlar Kurulu kararı ile uygulamaya girdi.
- 1964 (23 Ekim): TÇEK Tüzüğü'nün 27. Maddesi'nde TBMM üyelerinin Genel Kongre'ye seçilemeyeceği yer aldı.
- (1965): Özellikle yaz aylarında ve okulların tatil olduğu zamanlar yuvadaki çocuklarla ilgilenmek üzere "Gönüllü Ablalık Projesi" başlatıldı. Proje medya kanalıyla duyuruldu, çalışmaya katılanlara törenle onur belgeleri verildi.
- 1965 (31 Mayıs): TÇEK ile Uluslararası Çocukları Koruma Birliği (Danimarka, Norveç, Kanada, İngiltere) arasında İstanbul Gündüz Bakımevi ve Anaokulu Yetiştirme Merkezi inşası konusunda protokol yapıldı.
- 1965 (16-17 Ekim): Yönetim Kurulu ve Genel Başkanlık 7. Toplantısı Eskişehir İlinde yapıldı. Toplantının yararlı olması ve Valilikçe ilgi görmesi nedeniyle bu tür toplantıların önemli merkezlerde sürdürülmesi kararı alındı.
- 1965 (20 Kasım): Anafartalar Caddesindeki çarşı ve işhanı inşaatının temeli törenle atıldı. İsviçre'den 1.305.000 TL bağış yapıldı.
- (1965): Atatürk Çocuk Yuvasında Genel Başkan Galip Göker tarafından inşasına başlanan sinema ve yemek salonunun inşası bitirildi ve salona "Göker Salonu" ismi verildi. Çocuk Sevenler Derneği yuvaya 16 mm. sesli bir sinema makinesi armağan verdi.

- 1965: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanlığından 5 kişilik heyet 15 günlük İsrail inceleme gezisine gitti.
- 1965: Çocuk Esirgeme Kurumu'nca, "Gönüllü Ablalık" konusunda hazırlanan sesli projeksiyon Ankara'nın belli başlı sinemalarında gösterildi.
- 1965 (17 Aralık): 23. Genel Kurul 103 delegenin katılımıyla yapıldı. Genel Başkanlığa Emin Halim Ergun seçildi.
- 1966 (19 Ağustos): Varto ve Hınıs çevresinde yaşanan deprem sonrası, muhtaç çocuklardan bir bölümü Atatürk Çocuk Yuvası'na nakledildi. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay 22 Eylül 1966 tarihinde, depremden gelen çocukları yuvada ziyaret etti.
- 1966: Kurum "Yeni Doğan Çocuğun Özellikleri ve Bakımı" isimli bir kitap yayınladı.
- 1966 (22 Nisan): Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay TÇEK'nun himayesini kabul ettiğini yazı ile bildirdi.
- 1966 (14 Mayıs): Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Atatürk Çocuk Yuvası ve Özel Hemşire Kolejinin ziyaret ederek Şeref Defterini yazdı.
- 1966 (11 Kasım): Muş Valisi Mustafa Uygur Atatürk Çocuk Yuvası ve Varto'lu çocukları ziyaret etti.
- 1966 (12 Eylül) İstanbul, Zeytinburnu Gündüz Bakımevi ve Eğitim Merkezi Hizmete açıldı.
- 1967 (26 Kasım): Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 24. Genel Kongresi toplandı. Kongre'de Genel Başkanlığa Emin Halim Ergun seçildi.
- 1967 (Haziran): Anafartalar Caddesi'ndeki işhanı açıldı ve kiraya verilmeye başlandı.
- 1967 (22 Temmuz): Adapazarı'nda meydana gelen deprem sonucunda Sapanca gölü kenarında kurulan çadırlarda çocuklara bakıldı, Atatürk Çocuk Yuvası'ndan yiyecek ve giyecek yardımı yapıldı.

- 1967: Atatürk Çocuk Yuvası'nın ekmek ihtiyacını karşılamak amacıyla Cumhurbaşkanı'nın direktifleriyle fırın açıldı. Fırında günde 500 ekmek çıkarıldı.
- 1967: Atatürk Çocuk Yuvası'nda; Çocuk Sevenler Derneği, Barış Gönüllüleri, Kız Teknik Öğretmen Okulu, Atatürk Kız Enstitüsü öğrencileri gönüllü olarak çalışmaya başladı.
- 1967: İstanbul'da bulunan çocuklar yaz aylarında deniz kenarındaki kamplara gönderildi. Milliyet Gazetesi işbirliği ile "Ülkemizden Hikayeler" adlı çocuk kitabı bastırıldı.
- 1967 (30 Haziran): Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 46. kuruluş yıldönümü kutlama programı yapıldı. Anıt-Kabir ziyareti yapıldı; araba süslenerek kentte dolaştırıldı; arabadaki çocuklarımız halka broşür dağıttı. Radyoda konuşmalar, Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde konferans, kolej öğrencilerinin kep giyme töreni, broşür basımı gerçekleştirildi.
- 1967 (31 Eylül): Trabzon Çocuk Yuvası'nın açılış törenle yapıldı.
- 1968 (Temmuz): Lise düzeyinde eğitim vermeye başlayan TÇEK Hemşire Koleji ilk mezunlarını verdi. 15 öğrenci Koleji bitirdi; hemşire olarak görev yapmayı hak kazandılar.
- 1968 (1 Eylül): Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Başkanı Emin Halim Ergun istifa etti. Genel Başkanlık görevini kurumun ikinci başkanı Ali Rıza Zorluoğlu üstlendi.
- 1968 (3 Eylül): Bartın Depreminde zarar gören aile ve çocuklar için Atatürk Çocuk Yuvası'nda bir bölüm ayrıldı. Gerek duyulmaması nedeniyle yuvaya gelen olmadı.
- 1968 (14 Kasım): Genel Başkan Emin Halim Ergun, 2. Başkan Hamza Eroğlu, üyelerden Dr. Şekur Ökten, Şadi Aral, M. Ali Sofuoğlu, Adil Toközlü, Abdullah Caner,

Süheyla Kunt, Zeytinburnu Eğitim Merkezi'nin inşaatı sırasında kusurlu bulunmaları nedeniyle Yüksek Onur Kuruluna sevk edildiler.

- 1969 (2 Ocak): Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Başkanlarından Emin Halim Ergun vefat etti.
- 1969 (14 Haziran): Kıbrıs Türk Çocuk Esirgeme Kurumu ilk kongresini yaparak merkez ve yönetim kurulları seçimini yaptı.
- 1969 (30 Haziran): Katolik Yardım Servisi'nce Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'na yapılan gıda yardımları kesildi.
- 1969 (4-10 Eylül): TÇEK Genel Başkanı Ali Rıza Zorluoğlu başkanlığındaki sekiz kişilik heyet Stockholm'deki Dünya Çocukları Koruma Birliği Genel Konsey toplantısına katıldı.
- 1969: Uşak ilinde yuva inşaatı başlatıldı. (Yuva inşaatının tamamlanamaması üzerine 1971 yılında konut inşaatına dönüldü)
- 1970: TÇEK Zeytinburnu Eğitim Merkezi'nde Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içerisinde 10 aylık süreyle "Okul öncesi çocuk eğitimi uzmanı" kursu başlatıldı.
- 1970 (14 Ocak): Trabzon Milletvekili Selahattin Güven ve 18 arkadaşı Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bazı vergilerden, resim ve harçlardan muaf tutulması konusunda kanun teklifinde bulundular.
- 1970 (28 Mart): Kütahya İli Gediz ve Emet ilçeleri depremleri sonucu bölgeden 245 çocuk yuvalara yerleştirildi.
- 1970 (15-16 Mayıs): 25. Genel Kurul 250 delege ile toplantıya çağrıldı. 160 delege genel kurula katıldı, Genel başkanlığa Ali Rıza Zorluoğlu seçildi.
- 1970 (6 Haziran): 13513 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan karar ile kurumun bina, arazi ve kurumlar vergisinden, bütün harçlar ve resimlerden muaf tutulması uygun görüldü.

- 1970: 25. Genel Kurulda İstanbul delegesi Necati Ustaoglu barış gönüllülerinin kurumda çalıştırılmamalarını teklif etti.
- 1970: Genel bütçeden Çocuk Esirgeme Kurumu'na hiç yardım yapılmadı.
- 1970 (12 Ekim): Almanya ve Hollanda'da çalışan Türk işçilerinin fitre, zekat ve yardımlarını toplamak amacıyla İkinci Başkan ve bir memur Almanya'ya hareket etti.
- 1971 (3 Şubat): Çanakkale Yuvası hizmete açıldı.
- 1971: 1969 yılında inşaatına başlanan Siirt Yuvası inşaatı bitirildi ve yuva öğrenci yurdu olarak kullanılmak üzere Vakıflar İdaresi'ne kiraya verildi.
- 1971 (12 Mayıs): Burdur depremi sırasında mağdur olan ailelere 8.404.50 TL'lik yiyecek yardımı yapıldı.
- 1971 (22 Mayıs): Bingöl depremi nedeniyle ailelere 77.325.55 TL lik yiyecek ve giyecek yardımı yapıldı.
- 1971 (30 Haziran): Gümrük ve Tekel Bakanlığı ile anlaşarak 10 bin kibrit kutusunun üzerine TÇEK'in adı, amblemi ve 50 logosu basıldı, 50 yıl nedeniyle özel olarak çıkarılan sigaralar bedeli karşılığında şubelerce satışa çıkarıldı.
- 1971 (8-10 Eylül): Avusturya'da yapılan 41. Çocukları Koruma Birliği Genel Kongresi'ne Çocuk Esirgeme Kurumu'nu temsilen 6 kişilik bir heyet katıldı.
- 1972: Barış Gönüllüleri'nin kurum bünyesinden tasfiyesi kararı alındı.
- 1972 (13-14 Mayıs): 26. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Kongresi toplandı. Toplantıya Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Gümrük ve Tekel Bakanı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı katıldılar. 314 Genel Kurul delegesinin 200'nün hazır bulunduğu Genel Kurul'da, Genel Başkanlığa Ali Rıza Zorluoğlu seçildi.

- 1972 (20 Temmuz): 1006 Sayılı Kanunla Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bütün vergi, resim ve harçlardan muaf tutulması kabul edildi.
- 1972 (27 Temmuz): 1610 Sayılı Kanunla Kurum'un bina ve arazi vergisinden muafiyeti kaldırıldı.
- 1972 (27 Temmuz): Kütahya Çocuk Yuvası hizmete açıldı.
- 1972: Biga Çocuk Yuvası'nda yangın çıktı.
- 1972: Kahramanmaraş Anaokulu hizmete açıldı.
- 1973 (5.Şubat): Atatürk Çocuk Yuvasında "Çocuk Bakıcı Kursu" açılması için karar alındı
- 1973: Zafer Çarşısı'nda Milli Eğitim Sergi Salonu'nda açılan "Dünya Çocuk Kitapları Sergisi"nde Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yayınladığı kitaplar sergilendi.
- 1973 (Ağustos): CARE teşkilatınca Çocuk Esirgeme Kurumu'na yapılan gıda yardımları kesildi.
- 1973 (4-15 Ağustos): Kıbrıs Çocuk Esirgeme Kurumu üyelerinden oluşan sekiz kişilik bir heyet Mersin, Ankara, Konya, İskenderun ve İstanbul illerinde incelemelerde bulundu.
- 1973 (23 Ağustos): Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilerek, Resmi Gazete'de yayınlandı.
- 1974: İlk Kısa Pantolon Karikatür Yarışması İstanbul İlinde ilkokullar arasında yapıldı.
- 1974 (3-4 Mayıs): TÇEK 27. Genel Kongresi (51., 52., 53. yıllar) Odalar Birliği Toplantı Salonu'nda 303 delegenin 196'sının katılımıyla gerçekleştirildi
- 1974: Tokat merkezinde bulunan işhanının arkasına sinema salonu yaptırıldı.
- 1975: Balıkesir Yuvası, bahçesinde ilk ayçiçeği ürününü yetiştirerek ödül aldı.

- 1975 (16 Haziran): Cumhuriyet gazetesinde, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tokat Şubesi'ne Gümrük ve Tekel Bakanlığı'ndan, Genel Merkez'in haberi olmadan mal çekildiği ve yolsuzluk yapıldığı haberi yayınlandı.
- 1975: Zeytinburnu Eğitim Tesisleri'ne kız enstitülerini pekiyi dereceyle bitiren öğrenciler alındı; 8 ay süren eğitim sonunda 20 kursiyer mezun oldu.
- 1976 (23 Nisan): TÇEK'nu tanıtmak amacıyla THK uçakları ile Ankara üzerinde 20 bin broşür atıldı.
- 1977: Kısa Pantolon Karikatür Yarışması uluslararası boyutta yapıldı.
- 1977: Zeytinburnu Eğitim Tesisleri'nin aşırı yağmur nedeniyle hasar görmesi üzerine, 1977-1978 döneminde kursiyer kabulü yapılmadı.
- 1980 (12 Nisan): Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Anafartalar Caddesi üzerindeki binası Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun A 2167 No'lu kararı ile tarihi eser olarak tescil edildi.
- 1981 (5 Mayıs): 51 No'lu Milli Güvenlik Kurulu Kararı ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun genel merkezi, il merkezleri, ilçelerdeki şubeleri ile bucak ve köylerdeki kolları feshedildi.
- 1983 (24 Mayıs): 2828 Sayılı Yasa ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu kabul edildi.
- 1983 (27 Mayıs): 18059 Sayılı Resmi Gazete'de 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu yayınlandı.

KİTAPTA YERALAN ESKİ TERİMLER SÖZLÜĞÜ^(*)

Kısaltmalar^(**)

Ar: Arapça

Fa: Farsça

Fr: Fransızca

İng: İngilizce

Osm: Osmanlıca

âdet (Ar): görenek, alışkanlık

adet (Ar): tane

ahkam (Ar): yargılar, hükümler

ahkam-ı kanuniye (Ar):

yasalarla ilgili yargılar

ahval (Ar): durumlar,
davranışlar

aidat (Ar): ödenti

alaka (Ar): ilgi

alakasızlık (Ar): ilgisizlik

âli (Ar): yüce, ulu, yüksek

amblem (Fr): simge

^(*) Kitapta Yeralan Eski Terimler Sözlüğü İlhan Tomanbay tarafından hazırlanmış olup, ortaya çıkabilecek yanlışlıkların sorumluluğu kitabın yazarına değil, tamamiyle kendisine aittir.

^(**) Kökeni Arapça ya da Farsça olup da Türkçe sonek alan sözcüklerin yanına önce hangi dilden oldukları belirtilmiş, Türkçe soneklerine dayanılarak da Osmanlıca oldukları işaretlenmiştir.

amil (Ar): etken

amir (Ar): üst

arz etme (Ar): sunma

avdet etmek (Ar/Osm): dönmek

aza (Ar): üye

azim (Ar): kesin kararlılık

bahtiyar (Fa): mutlu

Başvekalet (Ar): Başbakanlık

bedii (Ar): gözü okşayan,
estetik

bedii terbiye (Ar): estetik
eğitimi

berveçhiati (Ar): aşağıda
olduğu gibi

beyan (Ar): bildirme, söyleme

beyan etmek (Ar/Osm):
bildirmek, söylemek

beynelmilel (Ar): uluslararası

Beynelmilel Himaye-i Etfal

İttihadı Umumi Meclisi:

Uluslararası Çocuk Esirgeme
Birliği Genel Meclisi/ ...Birliği
Şûrâsı

Beynelmilel Himaye-i Etfal

Kongresi: Uluslararası Çocuk
Esirgeme Genel Kurulu

bilabedel (Ar): karşılıksız,
bedelsiz

bu münasebetle: bu ilgi ile, bu
bağlamda, bu nedenle

bünye (Ar): beden, yapı

canib-i âli (Ar): yüce taraf

canip (Ar): yan, yön, taraf

cemiyet (*Ar*): dernek
cemiyet (*Ar*): toplum
dâhil (*Ar*): iç, içinde, içinde yeralan
damga (*Tr*) **resmi** (*Ar*): damga imi
dansink [doğrusu: **dansing**] (*İng*): halka açık dans salonu
dârüleytam (*Ar*): yetimler yurdu
dârülhayr (*Ar*): hayır yurdu
dârülhayr-ı âli (*Ar*): yüce hayır yurdu
dârülmesai (*Ar*): işlik, atölye, çalışma yeri
deruhte [**deruhde** (*Ar*)] **etmek**: üstlenmek, yüklenmek
devair (*Ar*): daireler
devrolunur (*Osm*): aktarılır, geçirilir
düstur (*Ar*): yasa, ana kural
edep (doğrusu: **edeb**) (*Ar*): utanma, incelik, iyi eğitim
ehemmiyet (*Ar*): önem, değer
ehemmiyetli (*Osm*): önemli, değerli
elâbı [**alâbı**] **nariye** (*Ar*): büyük ateşler, ateşlerin büyüğü
esbab (*Ar*): (1) araçlar, gerekli şeyler, gereçler, (2) nedenler
esbabı temin kılmak (*Ar*): gerekli şeyleri hazır bulundurmak, araçları sağlamak

esbabının temini (*Ar*): gereçlerin sağlanması
etfal (*Ar*): çocuklar, tıfıllar
Etfale Muavenet Beynelmilel Heyet-i İttihadiyesi Kongresi: Uluslararası Çocuklara Yardım Birlik Kurulunun Genel Kurulu
evvela (*Ar*): ilkönce, önce
eytam (*Ar*): yetimler
faal (*Ar*): etkin, çalışan
faaliyet (*Ar*): etkinlik
faide (*Ar*): yarar
fakir (*Ar*): yoksul
fayda [doğrusu: **faide**] (*Ar*): yarar
 faydalı (*Osm*): yararlı
fena terbiye (*Ar*): kötü eğitim
fenni (*Ar*): fen bilimlerine uygun, bilimsel
feyizkar (*Ar*): verimli, çoğaltıcı, bilimsel
feyizkar mesai (*Ar*): verimli çalışmalar, gür çalışma saatleri
garp [doğrusu: **garb**] (*Ar*): batı
gaye (*Ar*): amaç
gayret (*Ar*): çaba
hademe (*Ar*): hizmetli
haiz (*Ar*): taşıyan
haiz olmak (*Ar/Osm*): taşımak, sahip olmak
hakkında (*Ar*): üzerine, ile ilgili
hal (*Ar*): durum, oluş, nicelik

hal ve sin (Ar): durum ve yaş, durum ve çağ
halk terbiyesi (Ar): halk eğitimi
harb-i umumi (Ar): genel savaş, Dünya savaşı
hâsıl etmek (Ar/Osm): türetmek, ortaya çıkartmak
hasılat (Ar): gelir, kazanç, ürün
hatıra (Ar): anı
hayat (Ar): yaşam
hayırlı (Osm): uğurlu
hediye (Ar): armağan
heyet (Ar): kurul
heyet-i merkeziye (Ar): merkezi kurul
hikaye (Ar): öykü
Hilal-i Ahmer (Ar): Kızılay
himaye (Ar): koruma, esirgeme
Himaye-i Etfal Cemiyeti: Çocuk Esirgeme Kurumu
Himaye-i Etfal: çocukların korunması
Himaye-i Eytam: yetimlerin korunması
himmet (Ar): emek, çalışma, çabalama
hukuk (Ar): tüze, haklar
husus (Ar): konu
hususat (Ar): konular
hürmet (Ar): saygı
iaşe ibate (Ar): besleme barındırma

iaşe: beslenme, besleme, yeme içme, yedirip içirme
ibare (Ar): yerine göre: cümle, birkaç satır, paragraf
ibate: barındırma
icap etmek (Ar/Osm): gerekmek
içtimaî (Ar): sosyal
içtimaî muavenet (Ar): sosyal yardım
içtimaiyye: sosyal
idame etmek (Ar/Osm): sürdürmek
idare (Ar): yönetim
idare heyeti (Ar): yönetim kurulu
idman (Ar): beden eğitimi
ifa etmek (Ar/Osm): yerine getirme
ihdas etmek (Ar/Osm): ortaya çıkarma, iş kurma
ihisas (Ar): uzmanlık
ihisaslaşma (Osm): uzmanlaşma
ihya etmek (Osm): yeniden güçlendirme, uyandırma
ihyaen tesis (Ar): geliştirerek kurma
ikbal (Ar): yüksek bir duruma erişme
iktisadi (Ar): ekonomik
iktisap [doğrusu: iktisab]
tezkeresi [teskere yanlış yazımdır] (Ar): edinme, kazanma için izin isteyen resmi yazı

ilave etmek (Ar/Osm): eklemek
inkıbaz (Ar): kabız, peklik
inkışaf (Ar): gelişme
intibak (Ar): uyum
intihap (Ar): seçim, seçme
intizam (Ar): düzen
intizar (Ar): bekleme
inzibat (Ar): *sıkıdüzen, düzeni sağlamakla görevlendirilen er*
irat [doğrusu: îrâd] etmek (Ar/Osm): söylemek
irtibat (Ar): bağlantı
ishal (Ar): sürgün, ötürük
istifade etmek (Ar/Osm): yararlanmak
istihsal (Ar): üretim
istikbal (Ar): gelecek
istirahat (Ar): dinlenme
iştigal etmek (Ar/Osm): uğraşmak
iştirak (Ar): katılım
iştirak etmek (Ar/Osm): katılmak
itibaren (Ar): başlayarak
itibariyle (Osm): bakımından, yönünden
itimat (Ar): güven
itina (Ar): özen
itina etmek (Ar/Osm): özen göstermek
İttihad-ı Meclis-i Umumi (Ar): Genel Meclis Birliği

ittihat [doğrusu: ittihad] (Ar): birlik, birleşme
ittihat ve terakki (Ar): birleşme ve gelişme
izaç etmek (Ar/Osm): tedirgin etmek, bunaltmak
izaz (Ar): ağırlama, saygı gösterme
izaz ü ikram (Ar): saygı gösterme ve ağırlama
izdivaç (Ar): evlenme, evlilik
kabil (Ar): gibi, türlü, çeşit
kâfi (Ar): yeter
kaide (Ar): kural
kanaat (Ar): kanı
kani (Ar): inanmış, kanmış
kani olmak (Ar/Osm): inanmak, kanı sahibi olmak
katib-i umumi (Ar): genel yazman
katip (Ar): yazıcı, sekreter
kıstas (Ar): ölçüt
kıymet (Ar): değer
kıymetkar (Ar): değerli
kifaet bulunması (Ar): yeterli, yararlı, erkli bulunması
kifayet (Ar): yeterli
kifayet bulunması (Ar): yeterli, yararlı, erkli bulunması
komite (Fr): yarkurul
kongre (Fr): genel kurul, kurultay
kontrol (Fr): denetim

kontrol etmek (*Fr/Tr*): denetlemek
lâzım-ı veçhile (*Ar/Osm*): gerektiği kadar
levazım-ı iksaiye (*Ar*): giyim gereçleri, giyim için gerekli şeyler
lüzum (*Ar*): gereklilik
lüzumlu (*Osm*): gerekli
maarif (*Ar*): eğitim
maarif vekili (*Ar*): eğitim bakanı
mahakim (*Ar*): mahkemeler
mahal (*Ar*): yer
mahallat (*Ar*): mahalleler
mahallî (*Ar*): yerel
mahfel [doğrusu: **mahfil**] (*Ar*): toplanılan yer, toplantı yeri
mahiyet (*Ar*): nitelik, doğa
maişet (*Ar*): geçim, yaşama
maksat (*Ar*): amaç
malumat (*Ar*): bilgi
malumat vermek (*Ar/Osm*): bilgi vermek
manzume (*Ar*): ölçülü, uyaklı söz, koşuk biçiminde yazılmış
marifet (*Ar*): araç, aracı, ikinci el
marifetiyle (*Ar*): aracılığıyla
matbaa (*Ar*): basımevi
matbuat (*Ar*): basın
mebus (*Ar*): milletvekili
meccanen (*Ar*): ücretsiz olarak

mecmua (*Ar*): dergi
medeni (*Ar*): uygar
mektep (*Ar*): okul
melce (*Ar*): sığınılacak yer
memleket (*Ar*): ülke
men etmek (*Ar/Osm*): yasaklamak
menfaat (*Ar*): çıkar
menfi (*Ar*): olumsuz
merasim (*Ar*): tören
mes'ud (*Ar*): mutlu
mesai (*Ar*): çalışmalar, çalışma saatleri
mesuliyet (*Ar*): sorumluluk
meşguliyet (*Ar*): uğraşı
mevcut (*Ar*): varolan, eldeki
meydan (*Ar*): alan
meyil (*Ar*): eğilim
mıntıka (*Ar*): bölge
miktar (*Ar*): sayı
mikyas (*Ar*): oran
millet (*Ar*): ulus
misafirhane (*Ar/Fa/Osm*): konukevi
mizaç (*Ar*): huy, doğa
muafiyet (*Ar*): bağışıklık, bağışlanmış olma
muakkam (*Ar*): yarım, sonuçsuz kalmış
muallim (*Ar*): öğretmen (erkek)
muallime (*Ar*): öğretmen (kadın)

muamelat (Ar): işlemler
muamele (Ar): işlem
muavenet (Ar): yardım
muayene (Ar): yoklama, bakım
muayyen (Ar): belirli
mubassır (Ar): bakıcı, gözetici
muhacir (Ar): göçmen
muhacirin (Ar): göçmenler
muhafaza-i hukukları (Ar):
hukuklarının korunması
muhasip (Ar): sayman
muhit (Ar): çevre
muhtelif (Ar): çeşitli
muhtereme (Ar): sayın kişiler,
saygıdeğer kişiler, sayınlar
mukavelename (Ar/Fa/Osm):
sözleşme senedi, sözleşme
yazısı
muntazam (Ar): düzgün
murakabe (Ar): denetleme,
gözetiminde bulundurma
mutat (Ar): alışılacelmış,
alışılmış
muteber (Ar): saygın,
güvenilir,
muvafakat (Ar): uzlaşma, peki
deme, rıza
muvaffak (Ar): başarılı
muvaffakiyet (Ar): başarı
muveneset (Ar): insana alışma,
birlikte yaşamaya alışma

muveneset-i içtimaiye (Ar):
sosyal bakımdan insana alışma,
birlikte yaşamaya alışma
mücade [doğrusu:
mücâhede] (Ar): savaşıma,
düşmanlarla savaşıma
mücahit [doğrusu: **mücâhid**]
(Ar): savaşan, savaşçı
müdafaa (Ar): savunma
müdafaa-i hukuk (Ar):
hukukun savunulması
müessese (dar anlamda) (Ar):
kuruluş
müessese (geniş anlamda) (Ar):
kurum
müessis (Ar): kurucu, tesis eden
mühim (Ar): önemli
mükafat (Ar): ödül
mümaneat [doğrusu:
mümânaat] (Ar): önleme, en-
gel olma
mümaneat etmek (Ar/Osm):
engelleme, önleme
mümessil (Ar): temsilci, temsil
eden
münasebet (Ar): ilgi, bağlantı,
bağlam
müracaat (Ar): (1) başvuru, (2)
danışma
müracaat etmek (Ar/Osm):
başvurmak
mürebbiye (Ar): çocuk eğitim-
cisi kadın

mürekkep (Ar): bileşik, -den oluşan

müسابaka (Ar): yarışma

müsahebe [doğrusu: **musâha-be**] (Ar): görüşme, konuşma, hoşbeş etme

müsait (Ar): uygun, elverişli

müsamere (Ar): akşam eğlen-cesi, öğrencilerin düzenlediği gece

müsavi (Ar): eşit

müspet (Ar): olumlu

müstahdem (Ar): istihdam edilenler

müşahade (Ar): gözlem

müşahade etmek (Ar/Osm): gözlemek

müşterek (Ar): ortaklaşa

mütalaa (Ar): okuma, inceleme, düşünce

mütareke (Ar): ateşkes, silah bırakışması

mütehassis (Ar): uzman

müteveffa (Ar): ölü

nahiye (Ar): ilçe

nahiye merkezi (Ar): ilçe merkezi

nam (Fa): ad, ün

name (Fa): (1) mektup, (2) kitap, dergi

namıyla (Osm): adıyla

nasihat (Ar): öğüt

nesil (Ar): kuşak

neşredilmek (Ar/Osm): yayınlamak

neşriyat (Ar): yayın

netice (Ar): sonuç

nezahet (Ar): temizlik, paklık, incelik

nezaret (Ar): (1) gözetim, (2) bakanlık

nezdine (Ar): yanına, katına

nisbetinde (Ar/Osm): oranında

nizamname (Ar/Fa/Osm): tüzük

nizamname-i esasi (Osm): anatumük

nutuk (Ar): söylev

nutuk irat etmek (Ar/Osm): söylev söylemek,

nümune [doğrusu: **numûne**] (Fa): örnek

prensip (Fr): ilke

prevantoryum (Fr): Verem mikrobunu almış, ancak hastalığa henüz yakalanmamış kimse-lerin bakıldığı, sağaltıldığı sağlık kuruluşu.

rağbet (Ar): istek, beğenme

rağbetten düşmek: gözden düşmek, istek dışına çıkmak

reis (Ar): başkan

riyaset (Ar): başkanlık

safahat (Ar): aşamalar, evreler, gelişmeler

sarf edilen (Ar): harcanan

sarfiyat (Ar): harcama

selahiyet [doğrusu: *salâhiyyet*] (*Ar/Osm*): yetki

sevkiyat (*Ar*): gönderme, yol-
lama

seyahat: yolculuk

sıhhat (*Ar*): sağlık

Sıhhat ve İctimai Muavenet

Vekaleti: Sağlık ve Sosyal
Yardım Bakanlığı (Sağlık
Bakanlığı'nın bir önceki adı)

sıhhî (*Ar*): sağlıksal

sin [doğrusu: *sinn*] (*Ar*): yaş,
çağ

suret (*Ar*): (1) kopya, (2) yol,
gidiş, tarz, (3) biçim, görünüş,
kılık

suret (bu suretle) (*Ar*): bu
yolla, bu biçimde

suret-i umumiye (*Ar*): genel
görünüm, genel olarak, genel
bakımdan

suretiyle (*Ar*): yoluyla

şark (*Ar*): doğu

şart (*Ar*): koşul

şekil (*Ar*): biçim

şümül (*Ar*): kapsam

şümüllü [doğrusu: *şümûlî*] (*Ar/Osm*): kapsamlı

tabib (*Ar*): hekim

tahakkuk ettirmek (*Ar*): ger-
çekleştirmek, doğruyu ortaya
çıkartmak

tahkikat (*Ar*): soruşturma, araş-
tırma

tahsis etmek (*Ar/Osm*):
ayırmak

tahvil (*Ar*): dönüştürme,
çevirme

takip etmek (*Ar/Osm*): izlemek

taksim etmek (*Ar/Osm*):
bölüştürmek

takviye etmek (*Ar/Osm*):
desteklemek

talebe (*Ar*): öğrenci

talimatname (*Ar/Fa/Osm*):
yönetmelik

tasvip görmek (*Ar/Osm*):
uygun görülen, doğru bulunan

tatbik etmek (*Ar/Osm*): uygu-
lamak

tayin edilmek (*Ar/Osm*): belir-
lenmek

teavün (*Ar*): yardımlaşma,
birbirine yardım etme

tebabet (*Ar*): tıp bilimi,
hekimlik, doktorluk

Tebabet Vâkıyesi Etfal
Kongresi: Koruyucu Tıp
Hekimliği Çocuklar Kurultayı

teberrü [doğrusu: *teberru*] (*Ar*): bağış

tedarik etmek (*Ar/Osm*): sağla-
mak, eldelemek, araştırıp bulmak

tedbir (*Ar*): önlem

tedbir almak (*Ar/Osm*): önlem
almak

tedrisiye vermek (*Ar/Osm*):
ders vermek

teftiş eylemek (Ar/Osm): doğruyu sorup araştırmak, denetlemek

tekdir etmek (Ar/Osm): azarlamak

teklif (Ar): (1) öneri, (2) önerge

telif (Ar): yazılma (kitap, yapıt)

temenni eylemek (Ar): dilemek

temin etmek (Ar/Osm): sağlama, eldeleme, bulup getirme

terakki (Ar): ilerleme, yükselme

terbiye (Ar): eğitim

terbiyevi (Ar): eğitsel

tercüme (Ar): çeviri

tertibat (Ar): karşılayıcı hazırlıklar, düzenleme, düzen

tertip (Ar): düzen

tertip etmek (Ar/Osm): düzenlemek

tertip heyeti (Ar): düzenleme kurulu

tertip komitesi (Ar/Fr): düzenleme yarkurulu

tertip olunmak (Ar/Osm): düzenlenmek

tesir (Ar): etki

tesis (Ar): kuruluş

tesis etmek (Ar/Osm): kurmak

tesit etmek (Ar/Osm): kutlamak

tespit etmek (Ar/Osm): saptamak

tesviye etmek (Ar/Osm): düzlemek

teşebbüs (Ar): girişim

teşekkül (Ar): kuruluş

teşhir (Ar): sergileme, gösterme

teşhir etmek (Ar/Osm): sergilemek, göstermek

teşkil etmek (Ar/Osm): (1) oluşturmak, (2) kurmak, (3) örgütlemek

teşkilat (Ar): örgüt

teşriki mesai (Ar) etmek: işbirliği yapmak

teşvik (Ar): özendirme

tetkik (Ar): inceleme, araştırma

tetkikat (Ar): incelemeler, araştırmalar

tetkikatı netice (Ar): sonuç incelemesi

tevdî (Ar): bırakma, eline bırakma, emanet etme, vedalaşma

tevdî etmek (Ar/Osm): bırakmak, eline bırakmak, emanet etmek, vedalaşma

tevdî-i etfal (Ar): çocukların emanet verilmesi (evlatlık)

tevzi etmek (Ar/Osm): (1) dağıtmak, (2) üleştirmek

tezkere (Ar): resmi yazı, izin veren resmi kağıt

tezkere-i âliye (Ar): yüce makamdakilerin izin isteyen yazısı

tûl (Ar): boy, uzunluk
Türk Teavün Cemiyeti: Türk Yardımlaşma Derneği
umumi (Ar): genel
umumi harb (Ar): genel savaş, Dünya savaşı
umumi meclis (Ar): genel meclis, şûrâ
umumi merkez (Ar): genel merkez
umumi rapor (Ar/Fr): genel rapor
umur-u inzibatiye (Ar): inzibat işleri
unvan (Ar): san
usul (Ar): yöntem
uzuv (Ar): organ
uzvi sefalet (Ar): bedensel sefillik
vakfiye (Ar): vakfa ait, vakıfla ilgili
vakıye (Ar): önleyici, koruyucu
vasıta (Ar): araç
vasıtasıyla (Osm): aracılığıyla
vasi (Ar): koruman
vasii muhtarsız (Ar/Osm): korumanı seçilmemiş, vasisi belirlenmemiş
vatan (Ar): yurt
vatandaş (Ar/Osm): yurttaş
vazife (Ar): görev
vaziyet (Ar): durum

veçhile (Ar/Osm): bakımından, nedeniyle, gibi
vefiyat (Ar): vefatlar, ölümler
vekalet (Ar): bakanlık
veli (Ar): ege, küçük çocuğun hukuksal sorumluluğunu alan anababa ya da birinci dereceden akrabası
vesair [doğrusu: vesâire] (Ar): ve başkaları
vesaif (Ar): taşıt araçları
vesile (Ar): fırsat, bahane, neden
vilayet (Ar): il
vücuda getirmek (Ar/Osm): oluşturmak
yekun (Ar): toplam
zapt olunmak (protokol ile) (Ar): söyleneni yazıya geçirmek
zaruri (Ar): zorunlu
zat (Ar): kişi, kendi
zevat (Ar): kişiler
zihniyet (Ar): düşünce, anlayış
ziyade (Ar): çok
ziyafet (Ar): yemek
ziyafet vermek (Ar/Osm): yemek vermek
ziyaret (Ar): görmeye gitme, görüşmeye gitme
 *

SABEV YAYINLARI

SABEV Yavını No: 1

M.Veysi OYMAK

Zeka Özürlü Çocukların Yetiştirilmesi (2. Baskı)

SABEV Yavını No: 2

İlhan TOMANBAY (Dr.)

Sosyal Ankara – Ankara Sosyal Kuruluşlar Kılavuzu

SABEV Yavını No: 3

Dr. Hüseyin Tekin SEVİL

Uyuşturucu Bağımlılığı

SABEV Yavını No: 4

SABEV ile SABEM Kendini Tanıtıyor (ücretsiz)

SABEV Yavını No: 5

Cafer İLERİ

Görme Özürlülerin Hareket Özgürlüğü Eğitimi

SABEV Yavını No: 6

Dr. Faruk GÜÇLÜ

İntihar - Umutsuzluğun Tırmanışı (3. Baskı)

SABEV Yayını No: 7

İlhan TOMANBAY

Meslek Tartışmaları 1:

Sosyal Çalışmayı Yapılandırmak

SABEV Yayını No: 8

Dr. Hüseyin Tekin SEVİL

Yaşlılığın Sosyal Anatomisi

SABEV Yayını, No: 9

Turgay ÇAVUŞOĞLU

Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar

SABEV Yayını, No: 10

Aziz ŞEKER

Meslek Tartışmaları 2:

Küreselleşen Dünya'da Geleceğin Sosyal Hizmeti

SABEV Yayını, No: 11

İlhan TOMANBAY

Meslek Tartışmaları 3:

Sosyal Olmak (Çıkıyor)

SABEV ADRESİNDEN İSTENEBİLİR

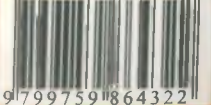
sabev@sabev.org.tr

Türkiye'de sosyal tarih çalışmaları henüz başlangıç aşamasında. Tarihsel belgelere ulaşmak başlıbaşına sorundu çok uzun zamandır. Bu tabu yenilerde kırılıyor ve tarihin belgeleri hergün daha bir kaçınılmaz açılmaya başlanıyor. Sosyal tarihimize ilgimizde de artma gözleniyor. Genelgeçer iki bilgi kısıntısı doyurmuyor artık kendini tanımak isteyenleri. Kimlik tarihle başlar çünkü ve onunla daha bir belirlenir. Turgay Çavuşoğlu'nun bu tür çalışmalarına çok gereksinimimiz var. Kendimizi tanıyabilmemiz için... Kendimizi üretebilmemiz için...

 SABEV

ISBN 975-98643-2-0

9 799759 186432